

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 50/51.

Laupäeval, 4. detsembril 1926.

VIII aastakäik.

ROOTSI RAUDPEA KAAREL XII.

Carolus

Sõjaväe staabi 9. aastapäev.

Sõjaväe ja ühes sellega ka riigikaitse tugevus peitub peamiselt tugevas juhtimis-organis ja kõrgeväärtuslikus sõjaväe kaadris, s. o. ohvitseride ja allohvitseride korpuses. Kui need elemendid puuduvad, siis ei või üldse olla juttu sõja korraldusest, riigikaitsest, rahuaegsest sõjaväe organiseerimisest, väljaõppest ning kasvatamisest.

Esimene Eesti sõjaväe organiseerimise ja juhtimise organ loodi 6. detsembril 1917 aastal.

See oli I. Eesti diviisi staap Tallinnas. Tooleaegse diviisi juhatuse koosseis: diviisi ülem kindralstaabi kolonel-leitnant J. Laidoner, diviisi staabi-ülem kindralstaabi kolonel-leitnant J. Soots ja diviisi intendant kolonel-leitnant R. Reiman.

Selle staabi eluiga oli lühikene. 1918 a. jaanuari lõpul likvideerisid ta enamlased. Kuigi staap formaalselt kadus, püsisid alused, mis ta rajas. I. Eesti diviisi staap jäi Eesti sõjaväe organiseerimise keskkohaks ja peaajuks.

Staabi väline kuju ja isikud muutusid järjest. Saksa okupatsiooni-võimu langemisel asuti uuesti sõjaväe asutuste ja staapide loomisele. 26. novembril 1918 aastal algas kindral-major A. Larka peastaabi formeerimist. 6. detsembril 1918 aastal oli see valmis järgmises koosseisus: mereväe-, suurtükiväe-, inseneriväe-, varustuse-, kohtu- ja arstivalitsused, mobilisatsiooni-, rea-, inspektori-, komandandi- ja teadetejaoskonnad ning kantselei. Loodud staap oli organiseerimisvõimega, kuid juhtimisvõime oli väike. Sõda enamlastega, mis tol ajal algas, nõudis teistsugust staapi, sarnast, kus pearaskus kaldus juhtimisele, ettenägemisele ja organiseerimisele.

Selle puuduse kõrvaldamiseks loodi 14. detsembril 1918 aastal operatiiv-staap kolonel Laidoneriga eesotsas. Operatiivstaap oli juhtimise ja ettenägemise organ. See oli praeguse Kindralstaabi idu. Ta oli paralleelne asutus peastaabile. Ta koosnes operatiiv-, maakuulamise-, teadetekogumise-, sõjaväeliikumise- ja sidetelejaoskondadest. Vähe hiljem asutati veel topograafia-jaoskond.

Sõda nõudis koondamist ja juhtimise teostamist ühest tsentrumist. 23. detsembril 1918 aastal kutsus Ajutine Valitsus kolonel Laidoneri sõjavägede ülemjuhataja kohale. Uue korralduse põhjal allusid temale vahetult: operatiivstaap kolonel J. Sootsi juhtimisel, peastaap kindral Larka juhtimisel, varustuse- ja tervishoiuvalitsused ja sõjaväe prokurör.

Varsti näitas tegelik elu, et väikeriigi sõjaväele on kaht staapi — operatiiv ja peastaap

— liig palju. Sõda nõudis ühise ja kooskõlalise staabi loomist. 24. veebruaril 1919 aastal loodi sõjavägede ülemjuhataja staap. See ongi meie praeguse staabi täiuslikum eelkäija. See staap kujunes lõplikult välja mitme ümberformeerimise ja liitumise kaudu. Ta kandis hiilgavalt välja oma katse Vabadussõjas. 24. veebruaril loodud ülemjuhataja staabi koosseisu kuulusid: staabi ülem kolonel J. Soots, kindralstaabi ülem (end. operatiiv staap) — kol.-leitn. J. Rink, korraldusvalitsuse ülem (end. peastaap)—kol.-leitn. P. Lill (kindral Larka oli vahepeal nimetatud sõjamin. abiks), suurtükiväe-, inseneriväe- ja kohtu-valitsused ning kantseleid.

Asudes rahujalale 26./27. märtsi ööl 1920 aastal ülemjuhataja pani maha oma volitused. Sellega ühtlasi kadus formaalselt ka ülemjuhataja staabi nimetus.

See muudeti 28. märtsil 1920 a. sõjavägede staabiks, millena ta püsis käesoleva aastani. Muudatusi oli vaid nimetustes ja isikutes, sisu jäi. Ikka püüdi kindel keskkohast, kust tulevad ideed, käsud ja korraldused ja püüdi kõik staabi elemendid, kes seda ellu viivad ja ideedele ning käskudele pinda valmistavad. Sõjaväe staap kui niisugune kaotati käesoleva aasta 1. novembril. 6. detsembril pühitsemise esimese Eesti suurema sõjalise juhtimise- ja organiseerimise staabi traditsioonilise aastapäevana.

Praegu, rahuajal on staabi töö võrreldes sõjaaajaga ka sisult teistsugune. Selle pearaskus kaldub juhtimiselt rohkem riigikaitse organiseerimisele ja sõjaväe väljaõppele ning kasvatusele. Selle töö ideelised vanemad juhud on praeguses staabis: kindral J. Soots, kindral P. Lill ja kindral J. Tõrvand.

Kindralstaabi kindral-major
Jaan Soots.

Sõjaminister.

Eesti diviisi (1917 a.) esimene staabiülem.

Narva lahing 1700 a.

Kapten Olof Ribbing.

Sõjaajaloolisi sündmusi meie maal on käsitatud senini liig ühekülgsest ja sihlikult, peamiselt Saksa ja Suur-Vene imperialistlike ja šovinistlike tungide ning püüete vaatekohast.

Nii on see senini sündinud ka Põhja sõja sündmuste kirjeldamisel. Et seda meile nii ülitähtsat pöördega põhjalikumalt valgustada ka teistel andmetel, avaldame siinkohal Narva 1700 a. lahingu aastapäeva puhul „Sõdurile“ kirjutatud Rootsi kindralstaabi kapten Olof v. Ribbingi kokkuvõtliku uurimuse Narva la-

20. novembril*) 1700 aastal peeti Narva all suur lahing, milles Rootsi kuningas Kaarel XII mitmevõrra suurema venelasest vastase mitte ainult võitis, vaid täiesti hävitas. See lahing oli sissejuhatuseks suurele Põhja sõjale, mille kestel Rootsi, ümbritsetud vaenlastest (Taani, Saksi, Poola ja Venemaa), sunnitud oli võitlema olemasolu eest kõigil rinnetel. Sõjakunsti juured, mille varal Kaarel XII ülevõimu suutis oma käes hoida, ulatuvad kaugele ja sügavale ajalukku. Enne kui asuda lahingu enese uurimisele, tundub vajalikuna, kuigi äärmiselt kokkuvõtlikult, selgitada mõningaid eeltingimusi, mis olid Rootsi riigi sõjalise jõu ja võime alusteks.

1.

Rootsi riik oli tekkimisest saadik ümbritsetud igast küljest vaenulistest suguharudest ja riikidest. Võttes enda alla ajaloo algul Botnialahe mõlemapoolsed maaalad, tuli tal idas tagasi tõrjuda alalõpmata riigi piiridesse tungivaid moskvalaste röövsalku; läänes tuli samal ajal võidelda olemasolu eest norralaste ja taanlaste vastu. Sarnane sõjapoliitiline ja strateegiline võitlus kahes operatiivsuunas vajutas oma

*) Tol ajal maksva Rootsi kalendri järele, millest aasta lisapäev (366-es) välja jäetud, vana Vene kalendri järele 19. november. Uue, praegu maksva stiili järele langeb see päev 30. novembri peale. Kaarel XII operatsioonid Eestis on käesolevas artiklis jälgitud Rootsi toleaege kalendri järele.

hingu eelsündmuste ja lahingukäigu kohta.

Kindralstaabi kapten Olof v. Ribbing on üks põhjalikumaid ja tuntuimaid Põhja sõja ajaloo tundjaid, kes aastaid küsimuse kallal töötanud, viibides sel otstarbel mitmel korral ka Eestis. Siinkohal pole huvituseta ära märkida, et üks kapten v. Ribbingi esivanemaid, kindral Ribbing langes Narva lahingus ratsa-ihukaitsevæ juhatajana.

Kindralstaabi kapten Olof v. Ribbing on praegu sõjaajaloo õpetajaks Soome kõrgemas sõjakoolis Helsingis. **Toimetus.**

pitsati vana Rootsi riigi elule, tema sõjalisele arenemisele, tema organisatsioonile, tema sõjakunstile ja väejuhtimisele.

Idas oli Rootsi riigil vanast ajast peale täita idee line ülesanne. Idasse oli suunitud arenemistee ja ajaloolise ülesande eesmärk. Ida vastu seisid Rootsi juba vanast ajast saadik korralageduse ja barbaarsuse eest kaitsjana. Iga uue maa vallutamine Rootsi poolt idas tõi endaga kaasa lääne õiglusliku korra, kultuuri ja riigielu piiride edasi nihutamise ida poole.

Sarnane tegevus ei võinud aga kesta takistamatult. Taanima, kes juba 13 sajangu algul oma käed Eesti järele välja sirutas, haaras Rootsi riiki lõunast, läänest ja põhjast peaaegu kinnise ringina. Ka pärast seda, kui Rootsi vabanes raskesti koormavast unioonist Taaniga, jäi ikkagi püsima selle riigi eesmärgina: tagasi võita ainuvalitsust põhjamaade üle. Et Rootsimaad oma ülevõimu alla hoida, pidi ta alal hoidma ümberhaarava seisukoha: lõunas

valdas ta kolme praeguse Rootsi lõunapiiril asuvat provintsi, edelas sulgus ta tee Põhjamerele, peale kitsa maariba, „Göta Älfi“ jõesuus, läänes, Norra piiril, sulgus ta kõik teed ja põhjas valitses ta võim piki Põhja- ja Jäämere randa kuni Moskvariigi piirini. Läänemeres valdas ta Gotlandi saart ja teatud aeg Saaremaad.

Kui sarnases seisukorras asuv Taani ühendusse astus Rootsi idanaabriga — Venemaaga, oli Rootsi riik täielikult ümber piiratud. Juba

Olof Ribbing

Rootsi kindralstaabi kapten.

varemal ajajärgul, keskajal, takistas ja raskendas Taani oma vahelesegamistega võitlust idanaabriga. Aastal 1493 toodi avalikkusele leping Rootsi lääne- ja idanaabrite vahel, ja nimelt Moskva suurvürsti Ivan Vassiljevitsi ja Taani kuninga Hansu vahel sõlmitud leping, mille eesmärgiks oli nähtavasti ühine võitlus Rootsi riigi vastu, kavatsusega jagada Rootsit piki Läänemerd.

Kui Eerik XIV peale Saksa orduriigi lagunemist moskvalaste pealetungi mõjul aastal 1561 Tallinna võttis Rootsi kaitse ja võimu alla, siis oli see peamiselt kaitseabinõu, et tagasi tõrjuda Taanimaa ähvardust jälle oma kätt Eesti järele välja sirutada ja et takistada Taani püüet ka lõuna pool Soomelahte asetada ennast otsekohesesse naabruse Moskva vürstiriigiga.

Igakord, kui Rootsi oma jõude idasse püüdis suunida või seotud oli mujal — nagu 30 aastase sõja ajal Saksamaal — oskas tema lääne-naaber juhust ära kasutada oma huvides. Seisukord sisemistel operatiivliinidel oli muutmatu ka siis, kui Läänemere idakallastel asuvad rahvad — eestlased ja lätlased — juba olid ühinenud Rootsi riigiga. Ja seal omandas Rootsi uue vaenlase — Poola, kes tahtis oma võimu kuni Soomelaheeni välja viia, kellel aga seal kunagi korda ei läinud enda peale võtta kaitsevalvuri ülesandeid moskvalaste vastu. Ümbritsetuna sarnasel kombel vaenulikkudest riikidest, muutus seisukord Rootsi sisemistel operatiivliinidel teravaks, kuna igaüks neist riikidest taotles hävitada Rootsi vabadust ja iseseisvust, kusjuures neid kõiki sidus ühine ja vastastikune huvi.

Iseenesest on selge, et sarnases seisukorras asuval riigil tuli pidada palju võitlusi. Ei olnud küllaldane lihtsalt lahinguid võita, vaid tuli ka alaliselt valmis olla rasketeks löökideks; vaenlaste poolt moodustatud rõngas nõudis purustamist. Sarnane olukord vajas alalist sõjavalmisolekut, tugevat riigivõimu ja kõrge võitlusvõimega sõjaväge. Olukord nõudis ka sarnaseid väejuhte, kes pidid sõjakunsti kasutada oskama mitte ainult taktikalise võidu saavutamisel vaenlase üle, vaid ka kaugemate eesmärkide taotlemiseks.

Kuid Rootsi tegi selle raske katse läbi. Kuninglik riigivõim, tugeedes rahvale, kes nii lääne kui ida pool Läänemerd oli truud oma riigile, käsutas sõjaväge, millele ei leidunud sarnast üheski teises tolleaesges riigis. Vanas Sveariigis, kus talupojalt kunagi ei röövitud tema vabadust, oli puhtamal kujul kui ühelgi teisel maal alal hoidunud üldine väeteenistuse kohustus, mille oluliseks momendiks on vaba kodaniku õigus ja kohus kaitsta relvadega oma maad. Juba keskajal hävitasid tugevad Rootsi rahvaväed oma mehiste löökidega võõrad rüütli väed. Hiljem sundisid Gustav II Adolfi ja Kaarel X Gustavi sõjamehed taganema Kesk-

Euroopa upsakad palgalised väed. Ja ajal, mille kirjeldamine käesoleva artikli ülesanne, ajajärgul, kus keeruliseks muutunud joontaktika kõik teised Euroopa riigid oma kivinenud süsteemis kammitas hoidis, kus üles seati äärmiselt piiratud eesmärgid, kus vaenlase tähtsuseta tagasitõmbumist hinnati tähtsa võiduna, samal ajal leiame meie suurima väejuhi Kaarel XII hävitavaid lahinguid lõomas Põhja- ja Ida-Euroopa ühendatud sõjajõudude vastu. (Toim. harvendus).

Meie, põhjamaade sõjakunst seisab teisel, kõrgemal ja suursugusemal alusel, kui Kesk-Euroopa oma. Ta on ka arenenud raskemates tingimustes ja tõsisemates võitlustes, kui Kesk-Euroopas. Ta oli sunnitud üles seadma endale kõrgemaid eesmärgi ja laiendama tunduvat otsustavamaid ülesandeid. Samuti arenes põhjamaade sõjakunst teisel pinnal, teises õhkkonnas, teda levitasid teised rahvad ja teise juhtimise all, kui seda võimaldas Kesk-Euroopa sagedasti kitsastesse doktriinidesse raamitud võitlustehnika. Ta pidi ka alatiseks nii jääma, ilma et temale lubatud oleks olnud vastu võtta võõrast mõju maadelt, kus teistsugune olukord ja tingimused, rahvastelt, kel teised vaated ja mõtlemisviisid.

* * *

Aastasaja vahetusel, aastal 1700 olid Rootsi riigi naabrid valmis Kaarel XII riigile otsustavalt peale tungima. Saksi kuurvürst, kes valiti Poola kuningaks August II nime all, tungis sõda kuulutamata peale juba veebruaris, et ootamata pealetungiga vallutada Riiat, milline löök siiski ebaõnnestus, tänu kindral-kuberneri vana feldmarssal Eerik Dahlbergi valvusele. Varsti peale selle oma vaenukinda viskas Taani. Ning vaevalt jõudis kätte sügis, kui juba tsaar Peeter sammus Rootsi ida eelposti — Narva poole.

Alles siis, kui Kaarel XII oli otsustanud Peetri vastu võitlusse astuda, sai ta teada kuningas Augusti kallaletungist ja Taani rahumurdumisest. Sarnases strateegilises olukorras sisemistel operatiivliinidel tuli esimene löök anda sellele lähemale vaenlasele, kelle löömiseks ja võitlusvõimetuks tegemiseks avanesid kõige kindlamad väljavaated. Alles siis, kui Taani sõjajõud murtud, võis Kaarel XII kindla seljaguse juures pöörduda oma teiste ülesannete täitmisele idapool Baltimerd. Tugev kindlustamis-süsteem pidi sealjuures võimaluste piires takistama vaenlase pealetungi.

Rootsi 18. aastasel kuningal ei kulunud kuigi palju aega Taani reast väljalöömiseks. Rootsi vägede maandumisega Själlandis oligi Taani saatus otsustatud. 8. augustil sõlmiti Traven-thali leping, mis tähendas Taani väljaastumist Rootsi vastu sihitud liidust, millel aga Inglismaa ja Hollandi merejõudude suurenemise tõttu polnud sarnast otsustavat tähtsust, mis tal pidi

olema ja mida Kaarel XII temaga saavutada püüdis. Kuid vaatamata kõigile traktaatidele ja kinnitustele jäi salakavala naabri sõjaähhvardus varitsemata Rootsit. Kuid vähemalt lähemaks ajaks võitis kuningas siiski vabaduse ida vastu jõude koguda. Ja juba 1. oktoobril purjetas transport-laevastik kuninga armeega uute ülesannete teostamiseks idasse.

Tormise meresõidu järele maandus Kaarel XII 6. oktoobril Pärnus. Balti väerindel oli sel ajal seisukord järgmine:

Kuningas August, kelle ootamata pealetung Düüna rindel, nagu eelpool tähendatud, ebaõnnestus, algas augustis Riia piiramist suuremate jõududega. Kuna oodatud ja kokkulepitud toetus Vene tsaarilt aga tulemata jäi, siis hakkas Rootsi riigi vastu sihitud suurejooneline pealetung kõikuma, ning septembri lõpul katkestas Saksi armee oma operatsioonid ja asus Kuuramaale talvekorterisse. Kuningas August ise lahkus oma sõjaväest ning asus pealinna. Selle sõjakäigu ainsaks tähelepanu väärivaks tagajärjeks oli Dünamünde ja Düüna ääres asuva väikese kindluse Kokenhuseni vallutamine.

Tsaar Peetri Liivimaa lahinguväljalt eemalejäämise põhjus seisis selles, et ta paremaks pidas välja astuda Rootsi vastu otsekohe oma riigi piiril. Septembri keskel, pärast ebaõnnestanud ootamata pealetungi katset algasid Vene väed Narva piiramist. Siinkohal võib tähendada, et venelased sõja kuulutasid 19. augustil, seega siis just samal päeval, kui Kaarel XII omas peakorteris Själlandis vastu võttis ühe tsaari saadiku, kes oli tulnud usutlema ja kinnitama igavest rahu tulevikus. (Samasugust meetodi tarvitas Venemaa ka a. 1808 rahu murdmisel, kus ta samuti ühendas rahu kinnitamise ootamatu pealetungisõjaga. See olgu tulevikus naabritele hoiatuseks).

Rootsi sõjajõud olid oktoobri algul grupeeritud järgmiselt:

Riias, mille kaitsmist juhtis feldmarssal Eerik Dahlberg, seisis tugev garnison.

Narvas juhtis linna kaitset Vene piiramisvägede vastu oberst Henning Rudolf Horn, kes seisis umbes 1800 mehelse garnisoni eesotsas.

Tartus, Tallinnas, Pärnus ja Saaremaal asusid väikesed garnisonid.

Välivägede peajõud seisis kindral Otto Vellingk'i juhatuse all, kes sügisel ülekaalus olevate sakside survele Düüna liinilt tagasi tõmbus Ruhja.

Vähem osa välivägesid oberst Volmar Anton von Schlippenbach'i juhatusel seisis Valga all ja sealt põhjapool.

Viimakse komandeeriti oodatavate venelaste kallaletungide tagasitõrjumiseks oberst Zacharias Aminoff 800 mehelse väesalgada Purtsuse juurde.

Otsustades Traventhali rahu järele vabanevad vägesid saata Balti rindele, kavatses Kaarel XII peale maandumist otsekohe välja astuda Saksi sõjaväe vastu.

Selle otsuse põhjal valiti maandumiskohaks Pärnu linn ning tehti vastavad ettevalmistused rännakuks ja ülespidamiseks.

Just enne Rootsist väljasõitu sai kuningas, nagu ülal tähendatud, teate tsaari rahumurdmisest ja venelaste ootamatu tungimisest Ingeri-maale. Nü seisis väejuht Pärnus maandumisel koguni uue olukorra ees, ning ta pidi nüüd otsustama uue operatsiooni läbiviimise sisemistel operatiivliinidel, nimelt otsusele jõudma, kumbaga kahest vaenlasest esmalt võitlusse astuda.

Enne otsuse tegemist pidi kuningas aga igal juhusel selgusele jõudma olukorra kohta. Kuni olukorra selgitamiseni aga jäid mõlemad võimalused lahtiseks. Arvestades ühte viisi mõlema võimalusega, andis kuningas käsu asuda teede ja sildade kordaseadmisele ja varustamiskorra kindlaksmääramisele rännakuks nii Düüna rinde kui Narva jaoks. Selle järele asus ta Vellingk'i laagrisse Ruhja.

Silmas pidades üheltpoolt asjaolu, et kuningas Augusti väed olid asunud talvekorterisse ning neid seepärast võimalik ei olnud otsekohe kohata hävitavas lahingus, teisest küljest Narva garnisoni nõrka vastupanu-jõudu tugevale korrapärasele piiramisele ning eelolevaks talveks side alalhoidmise tarvidust Soomega, otsustas kuningas viibimata asuda pealetungile tsaari vägede vastu Narva all.

Juba 14. oktoobril kohe peale kuninga saabumist Pärnu järgnes kuninga käsk vägede üleviimiseks Rakveresse, kuhu pidid viidama ka Vellingk'i väeosad Ruhjast. Schlippenbach'i väegrupp jäi lõunapiiride kaitseks Tartu ümbrusse. 16. oktoobril asus kuninglik ihukaitsvägi rännakule Pärnust Tallinna Märjamaa kaudu, kuhu ka hiljem saadeti veel saabumata väeosade transport.

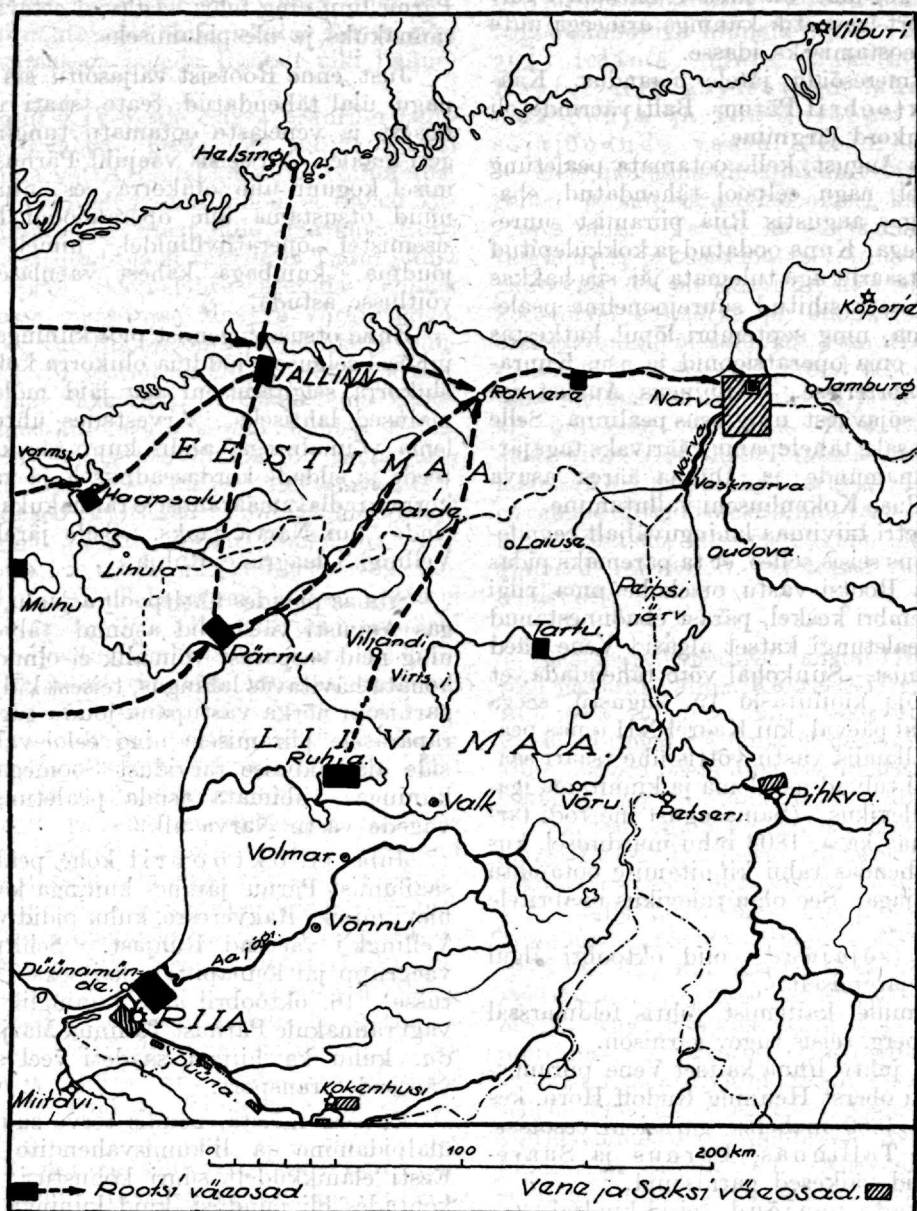
Enesest mõista, nõudis terve suure sõjaväe ülalpidamine ja liikumisvahendite soetamine Eesti elanikkudelt suuri kohustusi. Paljudes kohtades oli puudusi, kuid kuninga autoriteet ning eesti rahva piiritu riigitruudus kõrvaldasid teelt kõik takistused.

See oli ööl vastu 16. oktoobrit, kui kuninga kuller Tallinna jõudis kuninga käsuga vägede koondamise kohta Rakveresse. Teade tekitas palju närvilikkust. Rüütelkonna protokoll järgmisest kuupäevast annab pildi korraldustest, mis pidid tehtama. Töötati välja rännakukavad mõlema linna vahelist postteed mööda, määrati kindlaks öökorterid ning korraldati toidu ja hobusemoota juurdevedu.

Kuid sarnase suure aparaadi käimapanemiseks tuli neid kavasid täiendada ning tegelikule olukorrale kohendada. Suurem osa sellest tööst lasus rüütelkonna ja peamiselt selle poolt valitud maanõunikude õlgadel.

nende jaoks viibimata Tallinna granisoni korterid, garnisoni väeosi ajutiselt ümber paigutades linnast välja — Kristinentali.

26. oktoobril jõudis kuningas ise Tallinna. Truu oma harjumusele, saabus ta nii ootama-

Rootsi ja Vene vägede paigutus Põhja sõja algul ja Kaarel XII vägede rännak-teenkond Narva alla.

Mis puutub Tallinna kodanikkude klassi, siis oli selle kohus hoolitseda väeosade ärapaigutamise eest. 24. oktoobril andis kindral-kuberner Axel Julius de la Gardie linnanõukogule käsu korraldada ihukaitseväe korteritesse paigutamist, kusjuures rügemendi staap ja rügemendi ohvitserid pidi paigutatama Toompeale, kompaniid aga all asuvasse eeslinna. Et välisadele anda võimalikult nõuetavat puhkust, vabastati

tult, et suure vaevaga kokku seatud tseremoniikava täita ei suudetud. Linnaülemused ei jõudnud isegi linna väravatele vastu tulla, et tervitada mõne üksiku saatja seltsis kohalratsutatavat väejuhti.

Tallinnas jätkati katkestamatult ettevalmistustöid kavatsatud operatsioonideks. Pidutsemiseks ja ametlikkudeks tseremoniideks ei jätkunud Rootsi kuningal, kes esimesena pärast

Gustav II Adolffi Eestimaa pealinna külastas, põrmugi aega. Küsimuse peale, missuguseid auavaldusi tema Majesteet kõige meelsamini vastu sooviks võtta, vastas Kaarel, et tema täiesti rahuldatus on, kui ta sõdurid leiba ja hobused moonu saavad.

Mugav peatumine Tallinnas ei kestnud aga kuigi kaua. Juba järgmisel päeval pärast kuninga saabumist Tallinna ihukaitseväge sai käsu edasilikumiseks, ning peale lõunat algas rännak Rakvere suunas, kuhu, nagu öeldud, pidid koguma kõik lahinguväed. Tallinnasse koondatud väeosad liikusid vana posti teed mööd — Jõe-lehtme-Kahal (Kahala), kus üks päev peatuti, Lesna (Läsna) ja Loop (Loobu)-Rakvere. Rännaku kavad olid varakult täpselt välja töötatud.

Lahinguväed asusid paariks nädalaks korteritesse Rakveresse ja ümbruskonda, Veltsi ja teistesse ümberkaudsetesse mõisadesse. Igapäevaste riviõppuste ja lahingharjutustega kasvav vägede lahinguvõime ja tublidus, ning kuningal, kes varsti ise oma vägede koonduskohale ilmus, õnnestus isikliku töö ja eeskuju kaudu tõsta vägede meeoleulu ja sisemist jõudu ning kehastada sõjaväe oma tahet.

* * *

See oli 5. novembril 1700, kui rüütelkonna maanõukogu Tallinnas oma istungit pidas, kus arutati kätte tseremoniaali korraldamiseks kuninga eelseisva sõidu puhuks Rakveresse.

Rüütelkonna päevaraamat kujutab selle juures esile tulnud segadust järgmiselt:

„Es waren aber diese ordres kaum ausgefertigt als man vernahm, dass der König albereitß weg seijn, doch wurden die ordres spedieret“.

(Vaevalt said need korraldused tehtud, kui teada saadi, et kuningas juba lahkunud oli, kuid siiski täideti need korraldused).

Äkki, nagu ta tulnud, lahkus kuningas Eestimaa pealinnast. Ta viibimine armee juures oli tarvilik. Kuninglikus ootetoas olevat kindral-kuberner Axel Julius de la Gardie ikka veel kuninga audientsi oodanud murelikkude maanõunikude kaebekirjaga, kui kõrvalise trepi kaudu lossist lahkunud kuningas juba Tallinna värvastest välja ratsutas.

Kahala postijaamast sõitis kuningas niivõrd kiirelt mööda, et isegi hobuste vahetamiseks aega ei jatkunud. 6. novembril oli kuningas juba tegevuses oma armee laagris Rakvere juures.

13. novembril vara enne koitu asus Rootsi armee Rakverest rännakule. Armee liikus ägeda vihma all üle Purtse- Aa mõisa (Hackhof)-Pühajõe-Sillamäe-Laagna otse Narva alla.

Rännaku ajal õhutas kuningas oma vägedes pealetungi vaimu. Sellejuures andis ta lipu-

kirjaks Eesti ja Soome ratsanikkude võitlus-hüüde: „Narva — hakka peale!“

Juba esimesel rännakupäeval jõudsid Kaarel XII väeosad venelaste poolt laastatud maalasse. Mõisad olid põletatud, külad maatasat tehtud, kirikud rüüstatud, kõik elamisvahendid hävitatud või kaasa viidud. Juba 30. oktoobril oli Rootsi ratsaväel esimene kokkupõrge venelastega Purtse juures, kuhu kindral Sheremetjev oma ratsaväega ette oli saadetud. Viimane ise oli tagasi tõmbunud Pühajõe, kus ta omad jõud asetas kaitseseisukorda.

Nii seisis Kaarel XII armee pealetungi algusest saadik lähedas kontaktiks vaenlasega, kuid mingisugune viivitamine ei tohtinud aset leida. Nii üldine strateegiline olukord kui ka ülespidamis-võimalused sõjategevuse piirkonnas nõudsid kiiret tegutsemist.

Ka Sheremetjevi kaitse Pühajõe juures ei võinud nii siis põhjustada viivitamist. Kallaletung võeti ka otsekohe ette. Rahvajutu järele olevat keegi eesti talupoeg Rootsi vägedele juhatanud salatee läbi soode ja rabade venelaste positsiooni tiivale. 18. novembril oli vaenlane tagasi päisatud ning Rootsi armeel oli edasilikku-

Kaarel XII teejuht — eesti talupoeg.

Rahvajutu järele viinud üks eesti talupoeg Pühajõe juures, kus venelased kindral vürst Sheremetjevi juhatusel asusid kindlustatud positsiooni kaitseks, Rootsi väed salateid mööda, mida kohaliku elanikuna hästi tundis, läbi soode ja rabade Vene vägede tiivale. Viimased olid sunnitud taganema. Villem Reiman nimetab („Sirvilauad“ 1902 aastal) oma Põhja sõda käsitavas artiklis seda talupoega Tehvan Rabe'ks (Ronga Tehvan).

Kaarel XII tasunud ustava talupoja teened rikkalikult. Rabe tegu saanud laialt tuttavaks ja temast ilmus mitu pilti. Üks neist, Augsburgis valmistatud, on Peterburi avalikus raamatukogus ja kannab järgmist allkirja:

„Tõeline kujutus truust külamehest, kes juhtis Tema kuningliku kõrguse Rootsi Majesteedi jne. aastal 1700 ühes tema sõjaväega mööda kõrvalteed Narva linna piirava moskvalaste laagri taha“.

Käesolev pilt kujutab Rabet tema sõjamundris.

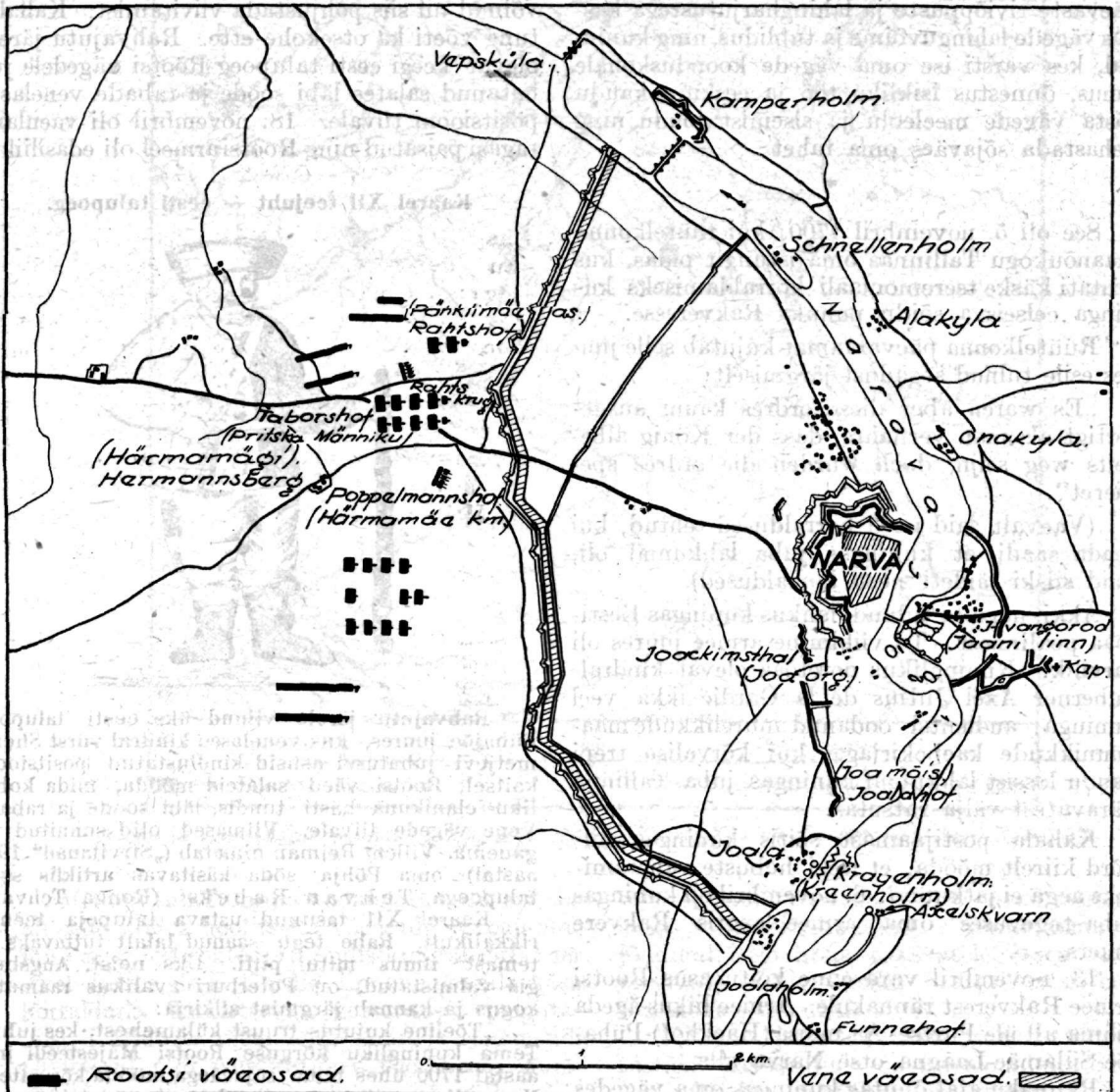
miseks raske maastik läbi matkatud. 19. novembril jõuti Laagnasse, 14 kilomeetrit Narvast. Siit käskis kuningas kahuritest lasta signaalpaugud („dubbel svensk lösen“), et teadustada vapraille Narva kaitsjaile abi päralejõudmisest.

20. novembril kell 6 hommikul asus armee Laagnast Narva suunas teele. Peagi paistsid kindlustatud linna tornid ja katused. Kella kümneks jõuti Hermannsburgini (Härmamäeni), pika, lageda, vaenlase poole veidi järsult langetava kõrgustikuni, mis praegu ümbritsevast madalikust vaevalt välja paistab. Sellelt kõrgustikult nägi kuningas esmakordselt piiratud linna ja linna ees asuvaid Vene kindlustusi, millele ulatuse ja seisukorra ta juba eelmistel päevadel oli lasknud luure kaudu täpselt kindlaks teha.

* * *

Pärast ebaõnnestunud katsed vallutada ootamatu pealetungiga Narvat, tuli tsaar Peeter ajajooksul otsusele ettevõtet teostada linna korrapärase piiramise teel. Kokkulepitud ühine sõjettevõtte Augusti vägedega pidi seniks viibima; ainuke ühine aktsioon, mis täide viidi, seisis selles, et tsaar Poola kuninga suureks rahulolematuseks mõned kasakate salgad eraldas Liivimaa sõjateatrile, ning et August saatis hertsog von Groy ja Saksi kindral Hallart'i tsaari armee juurde, olles arvamisel, et need sõjapidamiskunstis omavad suuremad teadmised, kui Vene väejuhid.

Vähehaaval eraldati Narva Eestimaa küljest täiesti. Kaunis suurel kaugusel linnast ehitati kontravallatsiooniliin, mis umbes 7 kilomeetri pikkuse loogana Joa ümbrusest kuni Vepsikülani (Vepsküla) ulatus. Kohal, kus Laagna-

Rootsi ja Vene vägede asetus enne Narva lahingut.

Narva tee seda kindlustatud liini lõikab (nüüdse maantee ääres eellinna esimeste majade ümb-ruses), asus tugev toetuspunkt, n. n. Trubetskoi laager.

Kaitseks abivägede eest ehitati sellest piiramisliinist väljaspoole „Zirkumvallatsiooniliin“. Lõunapoolses osas jooksis see kontravallatsiooniliiniga rööbastiku ja asus viimasele õige ligidal. Põhjapool Trubetskoi laagrit jooksis ta kontra-vallatsiooniliinist kaugele läänepoole. Sel teel said seespool seda liini asuvad väikesed teravlt silmapaistvad kõrgustikud vana Ratshofi (Pähk-lamäe) juures kindlustatud linide sisse paig-tatud, kusjuures kindlustati ka ühendus tsaari korteri juurde Kamperholmi saarele viiva sil-laga. Peale selle ei olnud väljaspool Narvat ühtki ühendust üle Narva jõe, kui mitte arvesse võtta silda Vepsiküla (Vepsküla) all, mis asus väljaspool Vene kindlustatud liine.

Oleks Rootsi kuningas toiminud doktriinide järele, millistest kinni peeti Kesk-Euroopas sar-nase kindlustatud positsiooni vallutamisel, oleks ta kõige enne pidanud asuma äraootavale sei-sukohale, millest vähehaaval oleks välja kuju-nenud süstemaatiliselt ja metoodiliselt organi-seeritud kallaletung. Selle läbi oleks vaenlane vististi vähehaaval tagasi surutud ja piiratud linn oleks selkombel peastetud.

Kuid Kaarel XII ei olnud seotud paindu-matute joontaktika vormide ja süsteemidega. Seisukord nõudis kiiret ja lõplikult otsustavat tegutsemist. Seda võis saavutada üksi venelaste kindlustatud kaitseliinide läbimurdmisega, üks-nes sarnase läbimurdmisega, mille tagajärjeks pidi olema vaenlase jõudude tükeldamine ja sissepiiramine, taganemisteede äralõikamine ning armee lõplik hävitamine. See oli kuninga eesmärk. Kuidas ta oma ülesande mitmevõrra suurema vaenlase vastu lahendas, sellest üksik-asjaliselt järgnevas kirjutuses. (Järgneb).

Sõprussidemete süvendamisel Lätiga.

Läti 11. rügemendi delegatsioon Narvas.

1. diviisi 8. aastapäeva pidustustesse 21. novembril s. a. töid meeldivat elevust külalised Lätist.

Juba 20. novembri õhtuse rongiga jõudis Narva Läti 11. jalaväe rügemendi delegatsioon koosseisus: kolonel Pone, kapten Krispens ja ülem-ltn. Grossbergs, et meie 1. jalaväe rügemendile üle anda tervitusi aastapäeva puhul ja süvendada sõprussidemeid. Tähendatud Läti rügemendi peres viibis 1. jalaväe rügemendist kpt. Müllerstein komandeerituna kogu aasta, ja siit peamegi otsima nende väeosade sõprussidemete algust. Jaamas võttis külalisi vastu 1. jalaväe rügemendi ülem ühes ohvitseride kogu esitajatega.

Järgmise päeva hommikul tegid külalised visiidi diviisi ülemale kindral-major Heinzele, kellega siis üheskoos sõideti vastu võtma garnisoni väeosade paraadi. Kindral Heinze päevakohase kõne järele tervitas kolonel Pone väeosasid Läti kaitseväe nimel. Paraadile järgnes külaliste tutvustamine rügemendi ruumidega. Samal päeval kell 14 oli 1. rügemendi ohvitseride kasiinos lõunasöök vastast. tervituskõnedega ja kinkide üleandmisega. Lõunasöögil viibis ka diviisi ülem. Läti delegatsioon andis oma väeosa poolt 1. rügemendile üle hõbedase signaalsarve lätikeelse pealkirjaga: „Ühes oleme sündinud ja elanud, ühes ka sureme.“ Elavate kiiduavalduste saatel demonstreeriti koos-

viibijatele signaalsarvel signaale. Vastukin-giks annetas 1. rügement külalistele väärtusliku albumi rügemendi ohvitseride piltidega ning rüg. elu ülesvõtetega. Kõigist tervituskõne-dest kõlas vastu väga sõbralik ja südamlük toon. Kell 20. algas ohvitseride kasiinos õhtu-söök, millest osa võtsid ka daamid. Furoori sünnitas delegatsiooni juhi teadaanne, et Läti 11. rügemendi daamid on teda volitanud edasi andma südamlikke tervitusi külalastatava väe-osa daamidele. Meie daamide nimel tänas pr. Melts ja palus kaasa viia õelikke tervitusi Läti rügemendi daamidele. Õhtusöögil järg-nes ball.

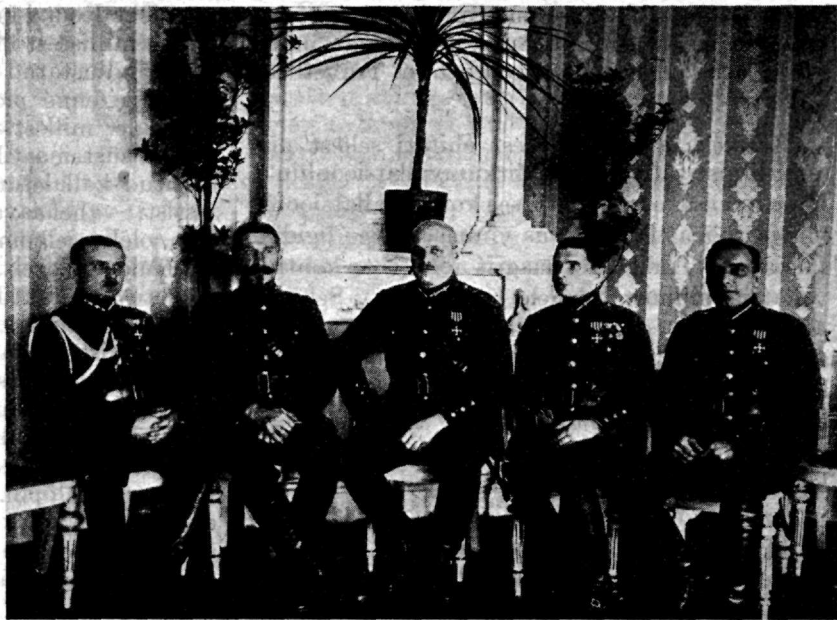
22. novembril tutvusid Läti ohvitserid rügemendi õppustega ja Narva vaatamisväärt kohtadega. Kell 14 andis diviisi ülem külaliste auks lõuna, millest võtsid osa vanemad sõja-väelased ja kohalikud Läti Karutapjate Ordu aumärgi kavalerid. Sütitavate lauakõnedega esinesid kindral Heinze, kindralstaabi kolonel-leitnant Triik ja kolonel Pone.

Naaberrahva kaitseväe esitajate sõprus-külaskäik lõppes õhtusöögiga rügemendi ohvit-seride kasiinos, kust rutati õhtusele rongile. Saatmas olid kõik kõrgemad sõjaväelased diviisi ülemaga eesotsas ja 1. rügemendi ohvitserid. Lahkudes avaldasid külalised muuseas soovi, et rügement mitte ei jätaks vastu võtmata Läti 11. rügemendi kutset külastada viimase aastapäeva pidustusi.

Läti külalised 2. jalaväe rügemendi 8. aastapäeval.

20. novembril jõudsid hommikuse rongiga Tartu Läti 4. Volmari rügemendi ülem kolonel Klavins, kol.-ltn. Aunins, kapten Lejins ja kapten Ratnieks. Jaamas võtsid külalisi vastu meie 2. jal. rügemendi ülem ühes rügemendi ohvitseridega. Läti delegatsiooni küllasõit oli vastukülaskäiguks 2. jal. rügemendile, mille esitajad k. a. veebruaris külastasid Läti 4. Volmari rügementi Riias.

Hommikueinele rügemendi ohvitseride kasiinos järgnesid külaliste visiidid. Öhtul viibisid Läti külalised pidulikul jumalateenistusel Peetri kirikus, millest 2. jal. rügement osa võttis kogu koosseisus. Hiljem viibisid külalised „Vanemuises.“ Järgmisel päeval kella 12-ks ilmusid Läti rügemendi esitajad Lembitu kasaramute platsil peetavale 2. jal. rügemendi paraadile. Rügement on selleks ajaks paraadikorras üles seatud, paremal tiival Kuperjanovi partisanide pataljon oma lahingulipuga, järjekorras asuvad 2. pataljon ja rügemendi komandod. Paraadi võtab vastu II diviisi ülem kindralst. kindral-majoor N. Reek. Lühikese päevakohase kõnega rügemendi poole pöörates tuletab lugupeetud kindral meelde 2. jal. rügemendi loomispäevi ning neid tegusid, mis 2. jal. rügement ja Kuperjanovi partisanid Vabadussõja vältel korda on saanud. Mõlemad väeosad on tulevastele põlvedele jätnud Vabadussõja ajalukku ilusamaid lehekülgi. Rügemendi sirged read on kivistunud,

Läti 4. Volmari rügemendi esitajad 2. j. rüg. ohv. kasiinos.
Vasakult paremale: kpt. Ratnieks, kol.-ltn. Baumann, 2. j. rüg. ül. k. t., kol. Klavins, Volm. rüg. ülem, kol.-leitn. Aunins, kapt. Lejins.

sügavalt tungib kõikide hinge Vabadussõja aegse lugupeetud väejuhi kõne.

Diviisi ülema tervituse lõppedes astub esile Läti 4. rügemendi ülem kolonel Klavins, kes tervitusi ütleb läti keeles: „Vahvad relvvennad! Minul on au Teile täna edasi anda tervitusi Läti Volmari rügemendilt. Meie, volmarlased, mäletame alati 1919. aastat, millal, tänu Teie rahva lahkele kaasabile, Läti isamaalastele võimaldati koonduda siin, Teie ilusas Tartus, ja panna aluskivi meie rügemendile. Järgnevas võitluses meie ühise vaenlase vastu õppisime tundma Teie rügemendi sõjamehelikku vahvust ja isamaarmastust; ühes sellega saime relvvendadeks. Täna, Teie aastapäeval, soovime oma ustavatele ja armsatele relvvendadele, et iialgi ei kustuks Teie võidu kroonid, et igavesti säraks vabaduspäike Teie ja

Läti

4. Volmari rügemendi ülem (X)

kol. Klavins

annab edasi tervitusi

volmarlastelt.

meie kodumaale!“ Tervitusele kõlas vastu-seks rügemendi mürisev „elagu!“

Rahulikult ja kindlalt sammuvad selle järele paraadimarsil külaliste eest mööda rügemendi üksused.

Ühisel lõunasöögil kasarmus valitseb pidulik meeleolu. Ohvitserid ja meeskond on aset võtnud segamini külaliste ja sõpradega. Tervituskõned ja tervitustelegrammid. Palju on ju neid, kes varemist aegist seotud rügemendi eluga.

Uuesti kõlavad volmarlaste juhi sõbralikud sõnad: „Mitme aastasaja kestel pidid lätlased ja eestlased küll üksikult, küll ühiselt tühjendama orjuse kibedat karikat, mida peale surus võõras võim. Otsides selle mineviku kurva nähtuse põhjuseid meie rahva ajaloos, näeme, et meie rahvastel on olnud alati ühed ja samad vaenlased, kuid mõlema rahva juhid ei heidelnud alati nende vastu ühendatud jõul; sellepärast — vaatamata rahva juhtide ja rahvaste eneste suure kangelaslikkuse peale — tuli neil alla jääda võõrastele. Ainult kaheksa aastat tagasi, kui Kalevipoeg ja Karutapja, õlg õlaga, ühendatud jõudude ja relvadega välja astusid, ei jäänud vabaduse päike tõusmata ka meie rahvastele. Relvvendlus vabastas meid kestva orjuse karikast, seda vendlust peame sügavalt austama, ikka meelestama. Et alal hoida ja tugevdada seda relvvendlust, annetasite Teile selle aasta kevadel meie vendluse peekri, mida meie nüüd tõstame oma pidulikkudel kordadel. Nüüd lubage meie, volmarlastele, üle anda Teile samasugune relvvendluse karikas. Olgu ta sümbooliks, mis meelde tuletab mineviku kibedat karikat; ühendagu ta meie mõistust ja südameid igakord, kui teda tõstetakse, — siis ei nõrke meie relvvendluse tugevus, vaid kasvab. Elagu Eesti-Läti relvvendlus! Elagu 2. Eesti jalaväe rügement!“

Vaimustus muutub tormiliseks ovatsiooniks. Raske on vaigistada sõpruse avaldusi. Hiljem on „Lindas“ kohvijoomine, kust minnakse rügemendi peole „Sõdurite Kodu“. Kl. 21

algab rügemendi ohvits. kasiinos bankett-ball, mis kestab hilja õhtuni. Vahekorrad on lühikese ajaga niivõrd südamlikuks kujunenud, et liitlaste esitajad end tunnevad täielikult sõprade ringis. Lahkutakse ülevas meeleolus, et koguda kasiinosse tagasi esmaspäeval kl. 17 — lahkumislõunasöögile. Vahepealset vähest vaba aega kasutavad külalised rügemendi elu-oluga ja linna vaatamisvääriisemate kohtadega tutvumiseks. Läheneb aga lahkumise silmapilk. Autode rida viibki külalised ja nende mahajäävaid sõpru varsti jaama. Mõned minutid jumalagajätmiseks, lilled, rügemendi daamid, orkestrihelid, elagu-hüüded läti ja eesti keeles — ning armutult veereb rong Riia poole... Kuid südames seisavad lahkunud sõprade pildid. Uskuge, me oleme üksteist tundma õppinud. Julgelt vaadake tulevikku — oleme tugevamad kui kunagi varem! Ax.

*

Auto-tankide divisjoni 3. aastapäeva pühitsemine.

Auto-tankide divisjoni kolmanda aastapäeva pühitsemine 23—25 novembril kujunes suurejooneliseks sündmuseks mitte ainult mainitud väeosale, vaid selle tähtsus ulatub kaugemale üksiku väeosa piiri est. Pea ühel ja samal ajal külastasid meie kaitseväeosi meie vabariiklaste — Läti — kaitseväe kolm delegatsiooni. Suurim neist saabus just vastukülaskäigule Auto-tankide divisjonile 23. nov. hommikuse Riia rongiga. Ülevas meeleolus võidi siin pidulikult tervitada Läti auto-tankide rügemendi ülema kolonel Grossbarts'i, tema abi kolonel-leitn. Dzerve't, kapteeneid Brachmans'i, Zandbegs'i, leitnante Splavins't ja Bluzmans'i, van-allohv. Plosk'i, seržant Alksnis'i ja Kalnins'i ning Läti autoklubi esitajaid hr. hr. J. Otlans'i ja G. Rudzits'i.

Aastapäeva pidustused möödusid ülisõbraliku sõprussidemete loomise tähe all. Läti liitlastega loodi need juba meie auto-tankide divis-

Sõjaminister
kindral-majoor J. Soots
tervitab auto-tankide divisjoni
3. aastapäeva paraadil
24. nov. 1929.

*Auto-tankide divisjoni
3. aastap. paraad.
Läti külalised paraadil.
Esiplaanil sõjaminister kindral-majoor
J. Soots.
Temast paremal
auto-tankide divisjoni ülem
kol.-leitn. J. Lutsar.*

joni esitajate Riias külas käigul, jäi üle neid vaid veel süvendada. Uudisena tuleks meil ära märkida esmakordset seltskondliku organisatsiooni —Läti autoklubi—ametlikku ligemat osavõttu ühe väeosa pidustustest. Tahaks loota, et see esimene pääsuke ja juhtumus mitte viimaseks ei jää, ja et kaitsevägi ja seltskond leiavad sõbralikult ühise keele ja loovad lähemad sidemed, nii nagu see teistes naaberriikides aset on leidnud. Selles mõttes jätavad meie senised vahekorrad nii mõndagi soovida ning tuleb soojalt tervitada auto-tankide divisjoni ja Eesti autoklubi algatust.

Pidustused viidi täpselt läbi ette kindlaks määratud kava järele. Esimesel päeval tutvustati lugupeetud külalisi divisjoni seesmise eluga, millele järgnes lõunasöök ohvitseride keskkogu kasinos, kus Läti auto-tankide divisjoni ülem kolonel Grossbarts annetas meie auto-tankide divisjonile peenemaitselise kristallasjade kogu — karafin 24 klaasiga. Ühtlasi oli see vastukingiks meie auto-tankide divisjoni poolt hiljuti annetatud suurele hõbekarikale.

Õhtul korraldas Eesti autoklubi pärast teatrietendust „Estoonias“, kus ka külalised viibisid, piduliku õhtusöögi. „Estoonias“ klubi esimees hra Zimmermann oma kõnes märkis ära ühtmeelt, mis ilmsiks tulnud nelja vennasorganisatsiooni (auto-tankide üksuste ja auto-

klubide) ühisel koosviibimisel. Meie auto-tankide divisjoni ülem kol.-leitn. J. Lutsar rõhutas tarvidust veelgi kindlamaks ühteliitumiseks. Läti autoklubi esitaja hr. Otlans avaldas lootust, et Eesti autoklubi nende eeskujule järgneb ja kaitsevæle omaltpoolt kingib soomusauto. Õhtusöök möödus väga meeleolurikkalt.

Järgmisel päeval kell 11 peeti Mäe kasarmute juures auto-tankide divisjoni paraad, mille vastu võttis sõjaminister kindral-majoor J. Soots. Pärast paraadi demonstreeriti tankide lahingutegevust, mis jättis mõjuva ja suurepärase mulje.

Praaadile järgnes lõunasöök ohvitseride keskkogu kasinos. Peeti jälle rida kõnesid. Hra Otlans uuesti kutsus meie autoomanikke järgnema Läti autoklubi eeskujule. Meie autoklubi esimees hra Zimmermann andiski lubaduse, et kui meie autoklubi Läti omaga ühevanuseks saab, siis meie kaitsevægi seltskonnalt mitte ainult ühe, vaid koguni kaks soomusautot kingituseks saab. Hra Zimmermann'i kõne võeti vastu tormiliste poolehoiuavaldustega. Nagu selgus, jääb hra Zimmermannil oma lubaduse realiseerimiseks umbes paar aastat aega.

Õhtul kell 22 oli ohvitseride keskkogu kasinos ball külalistele ja kutsutud võõrastele. Valitses kodune ja ülev meeleolu.

*Auto-tankide divisjoni
3. aastapäeva
paraad.
Tankid paraadil.*

Viimasel külaskäigu päeval viibiti lõunasöögil „Seltskondlises Majas“. Vahekorrad muutusid järjest sõbralikumaks, mis väljendus lauakõnedes. Sõprustunnete välise tunnusena annetati vastastikku oma märke. Auto-tankide divisjoni poolt andis kol.-ltm. J. Lutsar divisjoni lipukesed hõbevardal üle Läti rügemendile ja Läti ning Eesti autoklubidele. Eesti autoklubi nimel andis hra Zimmermann lipukesed Läti ja Eesti auto-tankide väeosadele, samuti annetati Läti autoklubi poolt lipukesed Eesti auto-tankide divisjonile ja autoklubile. „Tuletagu need lipud meile iga minut meelde, et Eestis asuvad inimesed, kelle iga südame-löök on ka meie elu toetajaks“, tähendas oma kõnes Läti auto-tankide rügemendi ülem kolonel Grossbarts. Meie autoklubi märgid annetati kõigile Läti ohvitseridele, Läti autoklubi esitajatele hr-dele J. Otlans'ile ja G. Rudzits'ile

ja meie autoklubi esitajatele hr-adele Zimmermann'ile ja Johanson'ile.

Külalised lahkusid Tallinnast 25. nov. kella 18. rongiga. Saatmas olid mitmed kõrgemad sõjaväelased, auto-tankide rüg. ohvitseride kogu terves oma koosseisus jne. Divisjoni daamid ehtisid lahkuvaid külalisi lilledega. Mängis mere-väe orkester. Lahkumise moment oli ülisüdamlik. Vist väga paljudegi meelest liikus tunni-näitaja seekord küll rekordilises tempos. Veel viimased kiired, kuid südamlikud käepigistused, läti-eestikeelsed „elagu“ hüüded ja armutult viib rong meilt kõigile armsaks saanud liitlased. Tükk aega vaid paistab teiste hulgas lahtiselt ükselt kolonel Grossbarts'i tüse kaju. Sõbrad on küll lahkunud, kuid mälestused püsivad kindlalt meie südames ja seovad tuhandete nägematute niidid ga.

Jooni Eesti ajaloost Rootsi valitsuse ajal.

Dr. phil. A. R. Cederberg.

Tartu ülikooli Eesti ja põhjamaade ajaloo korraline professor.

Rootsi valitsuse aeg Eestimaal kestis, nagu teada, aastast 1561 kuni 1721, s. t. orduriigi lagunemise ajast kuni Kaarel XII valitsuseaja lõpuni või täpsemalt kuni Uusikaupunki (Nystadti) rahuni 1721 aastal. See aeg moodustab iseseisva ajajärgu, mis pakub ajalooliselt meile erilist suurt huvi.

Saatuserikkad aastad 1550 aastate lõpul ja 1560 aasta algul moodustavad orduriigi langemise-aja. Nagu teada olid põhjused selleks mitmesugused. Vana rüütli-ordu oli oma aja üle elanud. Väga tähtsaks kokkuvarisemise põhjuseks osutus kindla keskvalitsuse puudus, mis tuleb ilmsiks terve orduaja kestel. Seesmine, moraalne lagunemine ordu, mille varajased tunnused juba ilmuvad, oli samuti üheks langemise põhjuseks. Ordumeister von Plettenberg, kes ehk veel võimeline oleks olnud päästma orduriiki lagunemise eest, ei talitanud Brandenburgi vürst Alberti eeskujul — ta ei kuulutanud orduriiki ilmalikuks riigiks, mille kaudu võimalus oleks avanenud seisukorra päästmiseks. Usupuhastus tormab nagu kevadine suurvesi hävitades ja ehitades üle Eesti- ja Liivimaa. Selle ees purunevad kõdunenud ühiskonna tugipuud. Ja nii oligi ordu riik küps lagunemisele.

Kõike seda võis Eestimaal juba ammu ette aimata, oli nagu tunne, et uus aeg oli tulekul, et vana kord peab kokku varisema ja uus asemele ehitatama. Sellest selgeks tunnistuseks on salajased läbirääkimised, mida Eesti-

maa võimukandjate, küll Harju-Viru rüütelkonna, küll Tallinna linna poolt peeti kord Taani, kord Rootsiaga.

Viimane hävitav torm puhkes lahti 1558 aasta algusel. Tsaar Ivan IV väed tungisid üle Eestimaa piiri, hävitasid ja põletades kõike oma ees. Nende kätte langes Narva ja selle kindlustused juba kevadel 1558; mõni kuu hiljem sai sama saatust Tartule osaks. Ordumeister, piiskopid ja aadeli esitajad pidasid ikka kiiremas tempos läbirääkimisi maa tõsise seisukorra üle. Koosolekutel otsustati paluda abi võõrastelt riikidelt. Kord arvati, et keiser on kõige kohasem Liivi- ja Eesti-maale abi andma, kord pöörati lootused Poolamaa poole, kord jällegi kavatseti abi paluda Taanimaal, kord loodeti seda saada Rootsi kuningalt.

Kestvate läbirääkimiste järele jõudsid Harju-Viru rüütelkond ja Tallinna linn lõppotsusele pöörata abisaatmise palvega Rootsi poole. Eestimaa sidemed Liivi orduga ei ole kunagi olnud väga tugevad; Liivi ordu ja Eestimaa huvid sattusid sagedasti vastollu. Kui arvestada sellega, et Eestimaal oli usu suhtes oodata toetust Rootsimaalt, siis on Põhja-Eesti Rootsi poole pööramine veelgi arusaadavam. Rootsi riigi eesotsas seisis tuntud Gustav Vaasa, kelle elutöö reformaatorina ja riigi ülesehitajana sai tuttavaks kaugel väljaspool oma riigi piire. Tema oli usupuhastuse tüsedam tugi põhjamaades, tema poliitilised huvid olid pöö-

ratud Vene vastu ja selletõttu seotud Eestimaa huvidega. Juba varem oli ka Rootsis tekkinud mõte ligendada Eestimaad Rootsile. Soome noor valitseja, Gustav Vaasa poeg hertsog Johan oli oma pilgud pööranud Eestimaa poole ja tema auahne fantaasia oli vist loonud mitmed plaanid, milles Eestimaa Soome kõrval etendas tähtsat osa. Kui kaugele need plaanid ulatusid, kas ta unistas ka iseseisvast riigist, mille pealinnadeks oleksid olnud Turu ja Tallinn, selle kohta puuduvad üksikasjalisemad teated.

Igatahes kui selgus, et uus ordumeister Ketler ikka rohkem Poola poole pöördub, andsid Harju-Viru rüütelkond ja Tallinna linn juunikuus 1561 a. Rootsi esitajale feldmarssal Klaus Hendriku p. Horn'ile alla ja augustikuul kinnitas Rootsi kuningas Eerik XIV mõlemate eesõigused.

Ajalooliselt peab seda pööret lugema Eestile vist õnnelikuks. Eestimaa ühendati riigiga, kus valitsesid vabamad olud, kus poliitiline elu oli rohkem välja arenenud ja kus ühiskonna liikmetele olid antud suuremad võimalused elada vabas õhkkonnas ja hoolitseda oma arenemise eest. Nende võimaluste osaliseks said nüüd ka Eestimaa kodanikud. Rootsi valitsuse esimeseks ülesandeks Eestimaa oli keskvalitsuse kindel korraldamine. Tallinna lossist valitsesid selle järele Rootsi statthalterid, kes olid teistsuguste elukommete ja vaadetega kui seniajani samas lossis valitsenud võimukandjad. Klaus Horn oli lühikest aega kõrgemaks võimukandjaks, temale järgnes krahv Svante Sture, üks Rootsi kõrgema aadeli esitajaist, kes abielu sidemete kaudu oli koguni kõige lähemalt seotud Gustav Vaasa'ga, tema järele Klaus Tott, Pontus de la Gardie jne., kellede nimed jäädavalt ühendatud Eesti ajalooaga. Et nendel kerge töötada polnud, on selge, aga nad said ülesandega hakkama ja keskvalitsus paistis olevat kindlates kätes. Ka kiriku ja vaimliste olude korraldamise peale pandi nüüd suurt rõhku. Orduriigi kokkuvarisemise ajal pikaajase sõja kestel oli vaimline elu koguni lagunenu ja laokili jäänud, kiriku kõrgemad võimukandjad olid ju harilikud poliitikamehed nagu ilmalikudki. Nii juhtuski, et Saaremaa piiskopp Johan V. von Münchhausen'ite soost, oli parajal silmapilgul oma piiskoppkonna ära müünud Taani print'ile, hoolimata nende heakäekäigust, kelle karjaseks ta oli seatud. Nüüd muutusid olud. Eriti kuningas Johan III oli suur huvi kiriku seasmiste olude korraldamise vastu ning tema ajal teostati igasuguseid parandusi kirikuoludes. Eestimaa kiriku esimestel juhtidel Rootsi valitsuse ajal, nagu Johann von Geldern'il, Christian Agricola'l, David Dubberch'il olid küll kirikuolude korraldamisel

täita suured ja rasked ülesanded, aga selle eest ka tänulikud. Nüüd võib ka märgata, et majanduslikes küsimustes tähelepanu pööratakse majanduslike olukorra parandamisele. Tallinn ja Narva moodustavad ikka rohkem ja rohkem kaubanduslike keskkoha ilme, ja hoolimata sellest, et Gustav Vaasa omal ajal asutas võistlejaks Tallinnale Helsingi linna, jääb võitjaks ikkagi Tallinn. Ka talupoegade seisukorra parandamisele pööratakse nüüd mõnevõrra tähelepanu. Et see küllalt halb ja halastamisvääriline on olnud, on näha muuseas aruannetest, mis Gustav Vaasa saadik Liivimaal Joakim Burvits on saatnud kuningale. Nüüd astuvad riigivalitsejad mõnikord välja selle surutud rahva kaitseks. Nii, näiteks, on alal hoidunud kuningas Eerik XIV kiri oma Eestimaa statthalterile krahv Sture'le, kus ta noomib krahvi selle eest, et see on lubanud, niipalju kui kuulda on olnud, rahvaga toorelt ümber käia.

Lõuna-Eestis elati sellevastu sootu halvemates oludes. Maa oli jagatud venelaste ja poolakate vahel. On arusaadav, et usuasjades on olukord raske olnud ja et neid parandusi, mis maa Rootsi osas ette võeti, ei teostatud Lõuna-Eestis. Sotsiaalsed vahekorrad olid sama teravad kui varemaltki ja suuri lootusi nende paranemiseks polnud. Mida maa jagamine kahte ossa rahvusvaheliselt tähendas, on samuti arusaadav, lahutati siin ju üksteisest orgaaniliselt ühtekuuluv üksus.

Kuningas Joan III ajal tungisid venelased jällegi üle Eesti piiri ja seda koguni mitmel korral. Aastal 1570—1571 piirati kibedasti Tallinnat ja pealinn päästeti ainult imekombel. Vaenlased vallutasid suurema osa maast, hävitasid ja laastades seda. Seisukord oli päris raske, kuna li aks tekkisid veel rahunused. Alles siis, kui Rootsi väed ühinesid poolakatega Poola kuningas Stefan Bathori ajal, puhastati Eestimaa jälle venelastest ja nad tõrjuti üle piiri tagasi. Rootsi kuulus ülempealik, kelle nime juba mainisime, Pontus de la Gardie, saavutas vaenlase üle hiilgava võidu ja kindlustas seega maa idapiire. Kuid liiga palju edu ei tahtnud poolakad Rootsile ja Eestimaale lubada, ning poolakate ja rootslaste vahekord jäi ikkagi külmaks, hoolimata sellest, et mõlemad kuningad omavahel olid langud.

Aastasaja lõpul ähvardab Eestimaad jälle suur hädaoht. Poolat oli tahetud ühendada Rootsiga aastal 1587 uniooni kaudu, kui Rootsi riigi troonipärija Sigismund Vaasa valiti Poola troonile. Salajases lepingus olevat Sigismund lubanud poolakatele ühendada Eestimaa Liivimaaga ja anda Poola ülemvalitsuse alla, ehkki ta oli andnud vastupidised lubadused Rootsi riigimeestele. Sihiks oleks muidugi olnud Eesti- ja Liivimaa hertsog-

kondade kokkusulatamine ja inkorporeerimine Poolaga. On arusaadav, mis see oleks tähendanud Eestimaa, eriti usulistes küsimustes.

Kuid need plaanid ei leidnud teostamist. Noor kuningas Sigismund oli katoliku usku. Oma isa kuningas Johan III surma järele sai ta küll Rootsi kuningaks, kuid sattus usulistes ja sotsiaalsetes küsimustes ägedasse tülli oma onu Södermanlandi hertsog Kaarliga, kes otsustavalt välja astus Rootsi usulise ja ühiskondliku vabaduse kaitseks. Kuningas Sigismund tagandati troonilt selle järele, kui relvad olid asja lahendanud, ja ta kaotas Rootsimaal kõik oma õigused. Selle kuninga ja tema onu tüli pidi tunduma ja mõju avaldama ka Eestimaal, vähemalt kui arvesse võtame, et Eestimaa aadeli hulgas, samuti kui kõrgema aristokraatia keskel Rootsi- ja Soomemaal, oli palju Sigismundi poolehoidjaid. Hertsog Kaarel tuli ise 1600 aastal süüa, et selgitada vahakordi ja teha puhastustööd. Tema viibis siin mõne aja ja on teinud palju käega oma korraldamistööd. Hertsog Kaarel, kes aastal 1604 võttis vastu Rootsi trooni, oli vali aga õiglase valitseja ja nimetus, mis oli temale mõeldud pilkenimeks, tõeliselt aga osutunud aunimeks, „talupoegade kuningas“; selle nime on ta täitsa ära teeninud. Mitmed voogdid tema laias riigis, kes oma seisukorda ära kasutasid võõriti, poodi halastamatalt üles ja kuningas Kaarli IX ning tolleaegseid olusid iseloomustav on tema ütelus, et voogdid, kes 7 aastat pidanud oma ametit, ilma pikema tseremoniata üles võiks puua.

Kuningas Kaarli ajal hakati Eestimaa piirisid nihutama ikka lõunapoole ja mitmed maa-alad võeti Lõuna-Eestis Rootsi vägede poolt ära. Kuningal oli kavatsus vallutada kogu Liivimaa ja liita Rootsi külge. Kaarel IX tuli Liivimaaale 1605 aastal, maandus Riia lähedal ja tahtis pealinna ära võtta. Kirkhelmi juures pörkasid Rootsi ja Poola väed kokku, kuid lahing osutus rootslastele õnnetuks ja ainult suure vaevaga päästeti kuninga elu. Kaarli plaanid nõnda küll tühistati, kuid ka poolakatele ei õnnestanud Põhja-Eestisse tungida ja maad vallutada, mida nad omale ihkasid. Lõuna-Eesti viibis rasketes oludes Poola surve all. Levitati katoliku usku. Jesuiidid valmistasid teed nii usulisele kui ka poliitilisele propagandale ja paistis nagu eraldataks Lõuna-Eesti ikka rohkem Põhja-Eestist. Kui kaugele ulatasid poolakate kavatsused Põhja-Eesti suhtes, ei ole teada. Lõuna-Eesti jaoks oli Tartu asutatud jesuiitide kolleegium, mis töötas kavakindlalt. Ka mujal olid usuliseks ja poliitiliseks agitatsiooniks omad kavakindlad esitajad.

Ehkki kuningas Kaarel IX katsed äpardusid, siiski on tema püüetel olnud oma tegelik

tähtsus. Eestimaa jäi tema ajal puudutamata ja võis rahulikult areneda. Kuningas Kaarli poja Gustav II Adolphi ajal viidi isa kavatsused sihikindlalt täide.

Gustav II Adolphi kuju on meile tuttav üldajaloost nende usuliste võitluste tagajärjel, mis ta luteri usu ja vaimlise vabaduse eest ette võttis ja mille eest ta ka lahinguväljal langes. Ka Eesti ajaloos on Gustav II Adolfil suur tähtsus. Tema on Vaasade dünastia vääriline esitaja, kelles küll ka esinevad dünastia liikmete nõrgad, aga veel suuremal määral selle tugevad küljed. Tema soontes voolas kuum veri ja otsustes oli tema, võib olla, mõnikord liig rutuline. On väga tõsi, mis Rootsi suur riigimees Aksel Oxenstierna temale kord ütles: „Kui minu külmus ei oleks Teie Majesteedi tulist iseloomu taltsutanud, oleksite Teie juba mitu korda ära põlenud“. Gustav Adolfil olid oma vanaisa ja isa praktilised vaated, aga ta silmaring oli laiem, selgem ja suurejoonelisem.

Gustav II Adolf oli alles 17 aastane, kui ta Kaarel IX järele astus Rootsi troonile. Tema oli pärandanud kahe sõja (Vene ja Taani vastu) jätkamise ja oli sunnitud sõlmima äärmiselt raske rahu taanlastega Knäradis a. 1613, kuna tal jälle korda läks saavutada eduka rahu venelastega Stolbovas a. 1617. Vene sõja kestel käis ta ise Eestimaal a. a. 1614—1615 ja õppis juba siis tundma siinseid olusid. Aastal 1614 olid Liivimaa elanikud tema juurde saatnud saatkonna palvega Liivimaa oma kaitse alla võtta: poolakate iket oli nendel liiga raske kanda. Stolbova rahu järgi alustas ta sõda Poolamaa vastu. Pärnu langes tema kätte; Riia vallutati aastal 1621. Neli aastat hiljem langes ka Tartu tema kätte ja kogu Baltimaa jäi Rootsile Altmarki rahulepingu põhjal 1629 aastal. Gustav II Adolfil oli tekkinud mõte suurriigi asutamisest, mis ühendaks kõiki maid Soomelahe ja Läänemere kallastel. See „Imperium Maris Baltici“ pidi olema reaalseks aluseks Rootsi suurriigile, mis pidi mängima otsustavat osa Euroopa poliitikas ja mis — see oli Gustav Adolphi idee — pidi olema luteri usu ja protestantlise vabaduse kaitseks.

Hoolimata sõdadest kogu valitsuse aja kestel on ta siiski imekspanevalt palju korda saatnud riigi seemise korraldustöö alal. Tavalult võrdleb mõni tähtsam ajalookirjutaja teda külvajaga, kes edasitormavatelt sõjavankritelt külvab oma vilja, teades, et vilja kasvab sõja möödumisel. Tema ajal loodi see kindel kord keskvalitsuses, mis iseloomulik Rootsile ja tema provintsidele. Sellest kindlast korraldusest on ka Eestimaa omajagu kasu saanud, ehk küll kuninga silm ei suutnud

siin tegevuse järgi niivõrd valvata kui omamaal ja lähemates riigiosades.

Erilist tähelepanu jagati Gustav Adolphi ajal majandusliste olude korraldamisele. Kaubanduslisi olusid katsuti võimalikult palju tõsta. Maa elanikkudele anti uusi eesõigusi, aga nendelt nõuti ka palju rohkem kui varem. Gustav Adolphi majanduspoliitika oli rajatud eriti tollide peale, mis vähehaaval moodustasid riigi kõige suurema tuluallika. Selles suhtes ei mänginud osa mitte ainult suured mere-tollid, mis ammugi olid tarvitusel olnud, vaid ka tema ajal sisse seatud riigi sisetollid, nagu maatollid, karjatollid ja veskitollid. Need olid muidugi elanikkudele koormavad, kuid riigi kandejõud muutus palju suuremaks, kui see varam oli. Seda võis väga selgesti märgata ka Eesti- ja Liivimaal. Hoolimata suurenenud kaitsekuludest, täiendatud garnisonidest, kindlustustöödest ja teistest uuendustest, mis nõudsid suuremaid väljaminekuid, on peale selle siiski sissetulekutest jätkunud riigi ühiste asjade jaoks. Tuli ette juhtumusi Eesti- ja Liivimaal, kus elanikud heameelega ei mööndanud uute maksude sisseseadmist, kuid siis oli kuningas ka valmis oma korraldusi läbi viima kindla ja tugeva käega, nagu seda tõendavad Tallinnas 1626 aastal ette tulnud sündmused. Kuningas nõudis Tallinna linnalt kõrgendatud makse, linna juhtivad jõud ei olnud aga kõrgendusega nõus, kuid said varsti tunda, kuidas kuningas oma autoriteedi ja järjekindlusega asja läbi viis.

Nagu tähendatud, pöörati suurt tähelepanu ka Balti provintside kaitseküsimusele. See on ka arusaadav. Pikaldane sõda nõudis alalist valvelolekut ja muidugi olid riigi piirimaad kõige suuremas hädas. Kui Stolbova rahu oli sõlmitud ja Nevajõgi ja Peipsijärv Rootsi ja Vene vahel piiriks määratud, ütles kuningas oma tuntud sõnad: „Mina usun, et jõgi saab olema sarnaseks takistuseks, millest venelane nii kergesti üle ei hüppa“.

Ka haridusliste küsimustele võimaldati Gustav II Adolphi ajal väga palju tähelepanu nii Eesti-, Liivimaal kui ka kogu Rootsi riigis. Kuningas oli siin viibides märganud, et aadeli ja omavalitsuse esitajad liiga palju end segavad kiriku seesmistesse oludesse ja kiriku elu püüavad juhtida liiasti oma meele järele ja oma kasuks. See ei meeldinud kuningale ja ta saatis siia aastal 1626 piiskopp Johannes Rudbeckiuse, kes pidi korraldama kirikuolusid ja neid viima võimalikult tugevamini konformiteeti Rootsi ja Soome oludega. Rudbeckiusel olid suured võitlused Harju-Viru rüütelkonna esitajatega, kes ei tahtnud endid kuidagi painutada kuninga käskude ja määruste alla. Kui eesolev sõda takistusi poleks teele veeretanud, oleks kuningas kindlasti ka selles küsimuseski läbi viinud oma tahtmise.

Gustav II Adolphi ajal asutati aastal 1630 Tartu gümnaasium, mis 2 aastat hiljemalt muudeti ülikooliks, mille järgi ka Tallinn omale sai gümnaasiumi. Tartu ülikooli põhikiri kirjutati alla umbes 4 kuud enne kuninga surma Nürnbergi sõjalaagris — seega iseloomustav kuningale, kes kõige raskemates oludes suutis mõelda rahuaja tööde peale.

Ka ei saa mainimata jätta, et Gustav II Adolphi ajal asutati Tartu õuekohus, mis pidi saama maa õigusliste olude keskkohaks ja kindlustama maa elanikkudele õiguse. Gustav Adolphi ajal võeti ära mõisnikkudelt õigus määrata karistusi oma talupoegadele ja talupoegade kaelakohtulised süüteod määrati nüüd korralikkude kohtuinstantside otsustamisele. Et Gustav Adolf, kes oli haruldaselt selge peaga ja sooja südamega ja kes tahtis hoolitseda kõikide alamate heakäekäigu eest, ka Eesti- ja Liivimaa rahva seisukorda tahtis parandada, on arvatav ja mõningad andmed tõendavad seda arvamist. Pikaldane sõda ja rahutud olud takistasid nähtavasti siiski teda kavatsuste läbiviimisel.

Kui vaadata kõike kuningas Gustav Adolphi ajal nii Eesti- ja Liivimaal kui ka terves Rootsi riigis ära tehtud tööd, siis peame meie mõõndma, et ta oli haruldase algatus- ja korraldamisvõimetega valitseja. Teda iseloomustab sihikindel, igakülgne töö nii sõja- kui ka rahuoludes. Pikema eluea juures oleks ta kindlasti väga palju suutnud korda saata ka nendes provintsidest, mis siiski kõige rohkem tagaplaanile olid jäänud, nimelt Eesti- ja Liivimaal.

Suure kuninga tööd jätkati tema tütre kuninganna Kristiine ajal. Kuninganna oli ainult kuueaastane, kui ta isa Lützeni lahinguväljal langes novembrikuus 1632 a. Rootsi riigi õnneks oli kuningas Gustav II Adolphi kõrval seisnud riigikantslerina krahv Axel Oxenstierna taoline mees, kes täpselt teadis kuninga plaane ja oskas ka neid teostada. Tema oli noore kuninganna alaealsuse ajal Rootsi faktiliseks valitsejaks ja katsus kasvatada noorest kuningannast oma isale väärilist järeletulijat. Soov siiski ei teostunud. Kristiine sai küll kuulus kuninganna, üks kõige kuulsamaist, keda troonidel nähtud, kuid temaga seatud suuri lootusi ta siiski ei teostanud. Tema rahutu hing ei leidnud rahuldust Rootsis ja, selle järgi kui ta oli loobunud troonist ja Rootsimaalt lahkunud, läks ta — suure usukangelase tütar — üle paavsti usku ja on oma viimased eluaastad mööda saatnud paavsti linnas, Roomas.

Kuninganna Kristiine ajal on siiski Balti provintsidest jätkatud tema isa valitsuse ajal algatud tööd. Juba varem oli kavatsus lähendada Eesti- ja Liivimaa Rootsile ja anda nende hertsogkondade elanikkudele osalt samad õigused kui Rootsi elanikkudelgi. Nii on

otsustamisel olnud küsimus, et Eesti ja Liivi aadel võtaks osa Rootsi riigipäevade istungitest ja sellega tugevamini liituks Rootsi ja Soome aadliga. Neid püüdeid jätkati kuninganna Kristiine ajal, kuid Eesti ja Liivi aadel ei soovinud läheneda sel teel Rootsi riigile. Kui hiljem selles suhtes soovi avaldati ja paluti õigust oma huvide kaitseks Rootsi riigipäeval, siis seda ei lubatud. Kuninganna Kristiine ajal rajati nii Eesti- kui Liivimaal maapäevad kindlale alusele ja määrati kindlaks tegevuse ulatus. Samuti korraldati maanõukogu, mis Eestimaal tegutses juba väga vanast ajast saadik, kuid Liivimaal oli uudiseks. Ka tehti korraldusi kohtualadel. Et Eestimaad väga tähtsaks riigiosaks peeti, selgub juba ka sellest, et kuninganna Kristiine ajal süa saadeti kõrgemaks võimukandjaks kuulsa riigikantsleri Oxenstierna poeg krahv Erik Oxenstierna, kes ka hiljem sai oma isa järele riigikantsleriks. Et riigi kõrgemad perekonnad omades siin suuri maavarandusi olid Eesti-Liivimaaga majandusliste huvidega seotud, see oli muidugi nendele provintsidele kasuks. Siinsed olud said Rootsis tuttavaks ja nende peale pöörati palju rohkem tähelepanu kui varem. Rootsi aadel oli ka heaks tasakaaluks kodumaa aadlile ja mõjus kindlasti nende peale humaanses ja kultuurilises mõttes, mis muidugi oma mõju ka üldsusele avaldamata ei jätanud.

Kuninganna Kristiine suuremaks õnnetuseks ja komistuskiviks oli tema pillav majanduspoliitika. Väga lahedate kätega kinkis ta oma soosikutele riigi maavarandusi, ja neid donatsioonide jagati eriti riigi kaugemates provintsidest, nagu Soomes, Eesti- ja Liivimaal. See suurendas kõrgemate kihtide majanduslist jõukust ja kasvatas aristokraatia ülevõimu. Pillav poliitika omakorda suurendas ka alamate kihtide maksukoormat. Maade võõrandamise tähtsust mõistame, kui arvesse võtta, et kõige suuremate kingituste osaliseks sai aadel, kes suuremalt osalt ise oli maksudemaksmisest vabastatud, samuti ka otsekohele alluvusele kuuluvad talupojad; saame ka aru, kui sügavalt mõjus see donatsioonipoliitika sotsiaalsete vahetõrgete peale. Kuninganna Kristiine ajal sattusid ka erisotsiaalsed kihid ägedasse vastollu teineteisega, ja 1650 aasta riigipäevadel tõsteti tõsiselt üles küsimus riigilt võõrandatud mõisade tagasivõtmise kohta. Kuninganna Kristiine ei suutnud lahendada konflikti ja kuna veel ka teised asjaolud juurde tulid, ja et kuninganna valitsustööst ära tüdinenud oli, siis loobus ta troonist aastal 1654, määrates troonipärijaks oma tädipoja Kaarel X Gustavi. Tema katsus ka mõisade reduktsiooni läbi viia ja riigipäevad võtsid vastu n. n. neljandiku osa tagasivõtmise, mille

järgi kõik riigile tingimata tarvilikud, aga siiski ära kingitud mõisad pidid tagasi võetama ja peale selle üks veerand kõikidest suurematest kingitustest. Noor kuningas märkas siiski, et aadli opositsioon oli liig tugev ja reduktsiooni ei saanud läbi viia ka riigipäevade poolt lubatud ulatuses. Suurema osa oma lühikesest valitsusajast võtsid Kaarel X Gustavilt sõjad Taani ja Poolaga. Tol ajal, kui kuningas viibis sõja-retkel Poolamaal, tungisid venelased üle Liivimaa piiri, vallutasid Tartu ja piirasid, ehk küll tagajärjeta, Riia. Tartu ülikool pidi oma ukseid sulguma, jatkas selle järele veel mõned aastad oma tegevust Tallinnas, mille järele ülikooli töö täiesti seisma jäi. Et sõda Vene ja Rootsi vahel ka majandusele palju kahju tegi ja et Eestimaa linnad kaubandusliselt palju kannatada said, on isenesestki selge. Aristokraatia kasvav mõju ähvardas saada ülivõimsaks ka Rootsis, rohkem veelgi Eesti- ja Liivimaal, kus valitsuse järelevalve oli nõrgem ja pealiskaudsem.

Kuningas Kaarel X Gustav, kes unistas Poola troonist, suure põhja-riigi asutamiseks, mille piir sügavale Euroopa mandrileulatuks, suri oma suurte plaanide keskel 1660 aasta algul, ja tema järele sai Rootsi valitsejaks tema poeg, vaevalt viie aastane Kaarel XI.

Tema tööd on hinnatud väga mitmeti. Kui ühed on pidanud teda Rootsi üheks kõige paremaks kuningaks, keda võib paigutada aukohale Gustav Vaasa ja Gustav II Adolphi kõrvale, siis on jälle teised, nende hulgas ka suurem osa Balti ajaloolasi, teda ja tema elutööd hinnanud väga madalalt. Viimased süüdistavad teda äärmises isemeelsuses, jultunud ülekohtulikkuses, mis tagasi ei kohkunud ka kõige karmima talitusviisi eest, milline teguviis kõigutas ühiskonna kõige kindlamaid alusmüüre. Kaarel X Gustavi surma järele oli riigi juhtimine pikaajalise eestkostjavalitsuse käes, eesotsas krahv Magnus Gabriel de la Gardie'ga, kes juhtis riigi asju äärmise hooletusega. Välismaaga tehtud aliisid, mis pidid tooma riigile otsekohest reaalselt kasu, olid seganud Rootsi poliitilistesse võistlustesse, mis tunduvat kõigutas riigi autoriteeti ja ka majanduslist seisukorda. Kõige raskemal ajal, 1672 a. oli noor Kaarel XI sunnitud valitsusohje võtma oma kätte, aga faktiliselt hakkas tema riiki valitsema alles 6 aastat hiljem. Tema esimestest ettevõtetest oli eestkostjavalitsuse vastutusele võtmine, et murda selle aristokraatlike ringkonna ülekaalu, kuhu kuulusid eestkostjavalitsuse liikmed. Teiseks tahtis ta läbi viia reduktsiooni, mida ta kadunud isa oli suutnud teostada, täielikumas ulatuses. Juba 1680 a. riigipäevadel otsustati suur reduktsioon, s. t. riigimõisade tagasivõtmine, kuid veel võrdlemisi mõõdukuse piires.

Ainult kõige suuremad pahed pidid kõrvaldatama, kõige suuremad ülekohtud parandatama. Kuid juba järgmistel riigipäevadel, 1682 ja 1683 aastal, astuti samm kaugemale. Tekkinud teravate sotsiaalsete konfliktide järele anti reduktsiooni läbiviimise kuninga kätte ja ühenduses sellega seletas riigipäeva enamus, et kuningas ei ole seaduse kaudu millegagi seotud, kui ta sealjuures ainult riigi huvides tegutseb. Nõnda kõrvaldati riigi valitsusest teised võimukandjad, kes senini kuningaga jagasid valitsemise vastutust, ja kuningas muutus ainuvalitsejaks. Reduktsioon viidi nüüd kõige valjemalt läbi, ja kuningas ei kahelnud, kui tundus vajadus kõige valjemate abinõude tarvitusele võtmiseks. Näiteks 1680 aastal otsustati riigipäevadel revideerimisele võtta riigi poolt panditud mõisad. Kus mõisa sissetulekud suuremad kui 8% pandisummast, pidi ülejääk loetama laenu amortiseerimiseks. Kuus aastat hiljem alandati pandiprotsente kuni viieni. Paljud pandisajaad tunnustati riigivõlgnikkudeks ja määrati riigile tagasi maksma suuri summasid. Ei saa salata, et kõikide nende reduktsioon-printsipiide juures, eriti mis välja töötas reduktsioon-komisjon ja mille tegevust kuningas alatasa revideeris, palju ülekohtu tehti, ja et sarnase talitamisviisi juures kõigutati eraomanduse kõige kindlaimad põhimõtteid. On arvestatud, et Kaarel XI ajal redutseeriti riigile maavarandus, mille aastased sissetulekud tõusid kahe miljoni hõbetaalri peale — summa, mis selle aja olusid silmas pidades, on eriliselt suur. Sellest summast langeb kaugelt üle poole Eesti-, Liivimaa ja Saksaproovintside peale. Üksinda Liivimaa redutseeriti riigile üle 500.000 hõbetaalri sissetulekut aastas.

Üldiselt tunnistatakse, et kuningas Kaarli reduktsioon oli vali. Kas see Eesti- ja Liivimaaal on valjum olnud, kui mujal Rootsis, nagu sagedasti väidetakse, on küsitav. Et opositsioon reduktsiooni vastu siin oli tugevam ja meeletikum kui mujal, on selle vastu muidugi mõistetav. Eesti ja Liivi juhtivad ringkonnad olid harjunud oma eesõigusi ära kasutama aastasadade eeskujul, ja neile ei võinud eesõiguste piiramine olla meelega järgi, kuigi riigi ja ühiskonna kasud seda tingimata nõudsid. Riia kindral-kuberner Krister Klaus'i poeg Horn katsus kuninga käskude järgi reduktsiooni Liivimaaal läbi viia, kuid oli selleks liig nõrk, ehkki Liivimaa aadli ringkonnad süüdistasid teda kogunisti liig valjus talitamisviisis. Kindral-major Robert Lichtone, kes määrati Tallinna kuberneriks, katsus selle järgi korraldada mõisade tagasivõtmist Liivimaa Eestimaaal rahulikul teel, aga ka tema ei saanud sellega toime nii nagu kuningas seda näha soovis. Alles kindral-kuberner Hastfer'is

leidis kuningas mehe, kes, olles Baltimaalt pärit ja tundes hästi Balti aadlit, suutis täpselt ellu viia kuninga käsud. Tema vastu tekkis tugev opositsioon ja selle opositsiooni vaimus võtsid mitmed Balti aadlimehed abinõusid tarvitusele, mis sisaldasid Rootsi riigi äraandmist. Kas selle opositsiooni kavatsustesse kuulus ka moodustada Balti hertsogkondadest iseseisvat riiki, on igatahes küsitav.

Reduktsiooni tagajärjel paranenud majandulise seisukorra tõttu võis kuningas Kaarel ette võtta laialaulatuslisi riiklisi ja ühiskondlisi reforme. Tema reformtöö on nii majanduslikel kui vaimlikel alal väga sügav ja mitmekülgne. Kuidas sõjaväe reformi ajal läbi viidi ja kindlustati, on tuttav; samuti kuidas sõjalaevastik täielikult ümber moodustati, organiseeriti ja Karlskrona linn selle keskkohaks määrati. Kuidas tema ajal seaduste-komisjon asutati uute seaduste väljatöötamiseks, kuidas kiriku-seadus, mis sai maksvaks ka Eesti- ja Liivimaaal, välja anti, kuidas uusi koole asutati ja kuidas Balti provintside jaoks Tartu ülikool aastal 1690 a. uuesti avati — kõige selle juures pikemalt peatuda ei luba ruum. Laialiste ringkondade poolt kutsuti kuningast Kaarel XI „häaks kuningaks“.

Palju tuttavam kui Kaarel XI, kelle töö peaaesjalikult sihitud riigi seesmiste asjade korraldamisele, on väljaspool Rootsi riigi piire tema poeg Kaarel XII, kuulus „raudpea“. Ei taha siinkohal üksikasjaliselt vaadelda tema hiilgavaid sõjakäike, mis imestust äratasid terves Euroopas, mainime ainult mõne reaga tema poliitikat Eesti- ja Liivimaa kohta. Nagu teada viibis ta ju pärast Narva lahingut ja tsaari vägede tagasitõrjumist üle poole aasta Eestimaaal, nagu viibides kahe vahel, kuhu poole pöörata, kas Saksi-Poola või Vene vastu. Kui eelnimeatud riigi väed olid Riia alt tagasi tõrjutud, jättis kuningas Eesti- ja Liivimaa jumalaga, pöörates lääne poole, kust ta Baltimaale enam tagasi ei tulnud. Siia jäeti ainult võrdlemise väikesed kaitsevæed. Selle järele, kui venelased on Narva löögist toibunud ja hakkavad ikka rohkem peale tungima, selle järele kui Erastvere ja Hummuli lahingud olid selgesti näidanud, kuhu poole tüüriti, oleks muidugi riigi tähtsamad piirprovintsid nõudnud kuninga suuremat tähelepanu. Ingeri lossid langevad venelaste kätte, samuti Narva ja Tartu, kuid ikkagi ei saadeta suuremat abi hädasolevatele. Venelased kindlustavad positsioone, nad tungivad ikka edasi, ja on selge, et Rootsile õnnetu Poltava lahingupäeva järele lõpp, katastroof pidi Balti provintsidel ees olema. Ei või vist kahelda, et kuninga usaldusmehed ja kõrgemad võimukandjad suuremalt osalt kõige parema tahtmise ja võimise järgi on talitanud. Et Balti

aadlist nii Eesti- kui Liivimaal mitmed nendel saatuslikkudel aastatel kahtlast osa on mänginud — nende hulgas näiteks Tallinna komandant — on sellevastu kahtlemata selge.

1710 aastal langes Liivi- ja Eestimaa faktiliselt tsaar Peetri kätte. Kuid võitlus Baltimaade pärast jätkus veel kaua ja on palju poliitilisi plaane, mida Baltimaade poliitilise tuleviku kohta nii ühel kui teisel pool sepsitseti. Kuni viimseni pidas kuningas Kaarel kinni mõttest mitte loobuda Eesti- ja Liivimaast ja lükkas tagasi kõik ettepanekud sõlmida nende maade kulul muidu edukat rahu. Ja iseloomustav sellele visadusele, millega Rootsi valitsus pidas kinni Eesti- ja Liivimaast, on igatahes see asjaolu, et veel Kaarel XII

surma järgi aastal 1719 Rootsi valitsus on nimetanud ametnikke Eestimaale. Nagu tuttav, loovutati Eesti- ja Liivimaa alles Uusi-kaupunki rahu järgi Venele.

Umbes poolteist aastasada kestis Rootsi valitsuse aeg Eestimaal. Et see aeg võrdlemisi rahutu on olnud, et selle aja jooksul nii mitmedki lahingud on löödud Eesti pinnal ja palju verd valatud idapiiri kaitseks, on selgunud ülal-kirjutatustki. Kuid hoolimata sellest on Rootsi aeg Eestis järele jätnud hääd mälestused selle seemise korraldustöö tõttu, mida siin tehti ja mille mõju palju kaugemale ja sügavamale tunginud, kui esimene silmapilk lubab meil arvata. Eesti ajalugu on Vene ajajärgu kestel Eesti rahvuse seisukohalt vaadatuna võrdlemisi kurb ja oleks nähtavasti olnud veel paljugi kurvem, kui Rootsi aega ei oleks olnud.

Kaarel XII.

Cand. hist. H. Sepp.

Tartu ülikooli filosoofiateaduskonna õppejõud.

Mööduandev ajaloo uurimus ei kahtle selles, et Kaarel XII on olnud suur ja silmapaistev isik. Sellele otsusele jõuavad ka valjumad Kaarel XII isiku ja tegevuse hindajad.

Kaarel XII sündis Kaarel XI pojana Stockholmis kuninglikus lossis 17. juunil 1682 a. Varajases lapseas hoolitses tema eest iseäralise õrnusega ta ema, Ulrika Eleonora, naisterahvas, kellel tüse haridus ja kes oli laialt tuntud oma vastuvõtliku ja kaastundliku hinge poolest.

Kaarel pidi tolle aja kohta siama hea kasvatus. Juba ema istutas temasse esimesed teadmised piibliost ja õpetas talle esimesed palved. Neljaaastase Kaarli õpetajaks sai professor Andreas Nordenhielmi, kuueaastaselt sai ta esimese kasvataja, riiginõuniku Eerik Lindsköldi. Nordenhielm suri 1694 a., kui kuningas oli juba 12½ aastane. Surnud õpetaja järeletulijaks määrati hästi haritud riigimees Tomas Polus ja tema abiks Gustav Gronhielm. Kui ka kasvataja Lindsköld suri, siis nimetati tema asemele riigimees Nils Gyldenstolpe.

Kõikidel neil õpetajatel oli juba pool eluiga seljataga ja nad käisid oma õpilasega ümber kui täiskasvanuga, sest seda nõudsid tolleaegse kasvatuses põhimõtted.

Printsi kasvatuses vastu tundis suurt huvi ka tema isa, Kaarel XI. Et tema enese kasvatus roruses oli jäetud hooletusse, siis oli ta seda tähelepanelikum oma poja riigivalitsejaks kasvatusel ja ettevalmistamisel. Kasvatamise kohta seati kokku instruksioonid aastatel 1688

ja 1690. Esimese instruksiooni järele pidi temale õpetatama: ristiusu põhilauseid, rootsi ja saksa keelt ning rehkendust, selgitatama 1680 a. riigipäeva otsust (sel riigipäeval otsustati reduktsioon ja kuninga võim tehti rippumatuks nõukogu otsustest), Rootsi riigikorda, Rootsi sõjavõimu, Rootsi seadusi ja antama teataval määral ka sõjalist kasvatust.

Viimase instruksiooni järele pandi pearõhk usulisele ja klassikalisele haridusele. Rootsi kuninga kohus oli ju kaitsta oma alamaid eksi-õpetuste vastu. Kuningas pidi usuasjus oskama vahet teha õige ja väära vahel. Jumalaseõna seletajaks oli Strängnäsi piiskopp Eerik Benzelius. Õppeaeg kestis iga päev kella 8—1 ja 2—6. Vahepeal pidi antama tarviduse järele puhkust.

Sõjaasjanduses andis noorele printstile õpetust tuntuim tolleaegne Rootsi ohvitser, kindralkortermeister Karl Magnus Stuart. Riia kindralkuberner Eerik Dahlbergi õpilane (suur kindlustamiskunsti tundja) ja Rootsi kindluste kordaseadja. Stuart oli omal erialal varustatud suurte teadmistega. Ta tundis ja oli näinud kindlusi teistes Euroopa maades, eriti Madalmail. Stuart tundis Louis XIV sõda suure koalitsiooni vastu, viimaseid sõdu Madalmail ja Rheini ääres. Loomulik, et ka kuningas omandas oma õpetajalt kindlustamiskunsti laialdasi teadmisi. Stuartil olid õpetamisel tarvitada ka Eerik Dahlbergi poolt joonestatud plaanid Rootsi lahingutest. Neist õppis kuningas kuidas vägi lahinguks üles seati, kuidas

teostati igasuguseid ümberrivistusi, kuidas kasutati operatsioonidel ratsaväge västase tiibade haaramiseks jne. Samuti tutvus ta Gustav Adolphi ja Johan Banéri pealetungi taktikaga, moodsa Lääne-Euroopa joontaktikaga jne.

Nende õpetuste mõjul kujunes Kaarlist välja hea taktik, kes pooldas julget ja otsustavat pealetungi (mida ta näitas lahingutes Narva, Kliszovi, Punitzi jne. juures). Et ta sagedasti isa kaasas käis sõjaväelistel harjutustel ja manöövritel, siis võis ta sõjategevust tundma õppida ka praktiliselt ja omandada teadmisi vägede juhtimise alal.

Raske on ütleda, kui võrd oli mõõduandev kuningas sõjalises kasvatuses klassikalise kirjanuse uurimine. Instruksiooni järele pidi Caesari jne. lugemisel erilist rõhku pandama sisulise elavuse peale, mitte aga pähetuupima grammatilisi vorme. Samuti ei huvita meid praegu küsimus, kui võrd tundis tulevane kuningas tolleaegset sõjakirjandust, mis seisis siis veel arenemise algastmel. Tähtis on siin vaid meeletada, et kuningas kasvatus, mis pidi kestma 18 aasta vanaduseni, jäi isa surma tõttu aprillis 1697. a. pooleli.

Kokkuvõttes leiame, et kuningas omas head teadmised fortifikatsioonis ja taktikas, kuid võrdlemisi nõrgemad olid ta teadmised strateegias ja meresõjanduses. Uurijate arvates on kuningas ka kõige suuremaid eksisamme teinud just strateegias.

Kuninga kui riigimehe-poliitiku haridus jäi ka üldiselt võrdlemisi pealiskaudseks. Tolleaegne kuiv kroonikaline ajalookirjandus, mis koosnes kronoloogilistest ja geneoloogilistest tabelitest, pakkus vähe huvitavat; ajaloo kuivadest faktidest ei osatud veel välja lugeda sündmustiku sügavamat sisemist sidet. Ajaloo õppimine ei andnud kuningale mingisuguseid teadmisi rahva ja maa sisemisest arenemiskäigust.

Kui anderikas ja usin õpilane omandas Kaarel teadmisi kiirelt. Keeltest tundis ta ladina ja prantsuse keelt, kuna saksa keelt oskas ta nagu oma emakeelt; õige tugev oli ta ka matemaatikas ja loogikas.

Kuninga isiklikud iseloomu omadused olid kaasaegsete tõenduste järele: suur tahtejõud, mis kippus isemeelsuseks, tõearmastus, usklikkus. Viimane iseloomujoon näib arenenud olevat Vana-Testamendi lugemisest, mida läbib abkättemaksu põhimõte: pahad teod tasutakse vägivallaga.

Kehaliselt oli Kaarel hästi välja arenenud, tänu sõjalistele harjutustele ja kirglikule ratsaspordi harrastamisele. Ta oli äärmiselt julge, nii et ta juba 12 aasta vanuselt surmas karu oma isa suureks rõõmuks.

Kui Kaarel 1697. aastal isa trooni päris, polnud ta veel 15 aastane. Riiki hakkas valit-

sema eestkostjate valitsus kuni kuninga täiealiseks saamiseni. Kahjuks puudusid valitsuses anderikkad ja suurema teovõimega mehed. Sügisel kokku tulnud seisused kuulutasid aadliseisuse algatusel Kaarli 15 a. vanuselt täiealiseks.

Nii veeretati riigis, kus võim oli koondatud kuninga kätte, terve valitsemise juhtimine noorukese õlgadele. Selles süüdi on muidugi seisused ja eestkätt just aadel, kes kuningalt lootis tänutäheks järeleandmisi reduktsioonis.

Kuningas polnud valitsemiseks veel küps, tal puudusid selleks kogemused, ta ei suutnud veel hästi hinnata inimeste võimeid, see kõik aga mõjus halvavalt lähemate abiliste valikule. Imestama peab siiski, et see noorukene hakkama sai oma ülesannetega, milleks muidugi omajagu kaasa aitasid ta lähedalseisjad riigimehed. Riigi sise- ja välispoliitikas jälgis ta oma isa, Kaarel XI poolt märgitud rada. Kuid Rootsi riigi sisekriisi, reduktsiooni mõjul majanduslikult kannatada saanud ringkondade rahulolematust, suure näljahäda tõttu tekkinud viletsust ja seda, et Rootsi troonil istus noorukene-kuningas, ruttasid ärakasutama naabrid — Taani, Vene ja Poola kuningas August II. Tekkis Rootsi-vastane liit 1699—1700, mille eesmärgiks oli kooskõlastatud agressiivne tegevus Rootsi vastu maade vallutamiseks. Järgnes Põhja sõda.

Kaarli ülesanne oli äärmiselt raske. Mitte tema ei alustanud sõda, vaid ta vaenlased. Kaaril ei jäänud muud valikut kui väljakutse vastu võtta.

Teate sakside pealetungi algusest sai kuningas karujahil viibides märtsi algul. Siit peale algab Kaarli sõduri-elukutse, mis kestis ta langemiseni a. 1718. Fredrikshalli kindluse piiramisel.

1700. a. aprillis lahkus Kaarel Stokholmist; enne korraldas ta riigi valitsemist ja kaitset oma äraoleku ajaks. Oma riigi pealinna ei näinud ta enam kuni.

Imestada tuleb, millise sisemise rahu, vastupidavuse ja meelekindlusega kuningas vastu võttis kurbi teateid.

Kaarel oli nagu loodud sõjaväelaseks: ta armastas laagrielu, sõda huvitas teda ja hädaoht ei kohutanud teda iialgi. Lahingus liikus ta tihti kõige hädaohtlikumates kohtades; olgugi et teda hoiatati ja manitseti ettevaatusele, kuid ta ei hoolinud sellest.

Väejuhina oli Kaarel silmapaistev. Tal olid head juhi omadused: kiire otsustamisvõime, kindel meel ja oskus oma otsust ellu viia. Ka raskemates olukorra tingimustes suutis ta vägesid käes hoida, oli oma julguse ja vastupidavusega nende juhiks ja vahvuse eeskujuks. Tolleaegne olukord nõudis väejuhilt ka isikliku vahvuse ja julguse ülesnäitamist, mida ka Kaarel täita suutis. Kaasaegsetest oli Kaarel silma-

paistvaim väejuht, sest ta suutis elu anda külmadele lahinguvormidele, ta vabastas oma sõjaväe 17. sajangu lõpul sissejuurdunud magasiinisüsteemist, mis äärmiselt kitsendas vägede manööverimist.

See pealetungivaim, mis Kaarel sisendas oma vägedesse, see viis, kuidas ta oskas kohalike tagavaru sõjaväe ülalpidamiseks ära tarvitada ja need masendavad hoobid, mis ta jagas oma vastastele lahingutes, tegid ta vaenlastele äärmiselt kardetavaks.

Kuningal oli peale haruldase algatusvõime veel väga hea taktikaline pilk vastaste nõrkuste äratundmiseks, samuti oskas ta meisterlikult kooskõlastada vägede koostööd lahingus. Üllatus ja julgus iseloomustavad õige sagedasti Kaarli pealetunge nii Narva, Väina, Kliszovi, Krakovi, Pultuski, Lembergi Punitzi ja Holovczyini jne. juures.

Muidugi tehti Poola sõjas ekssisamm selles, et see liiga kaua kestis — 1702—1706 a., kusjuures Poola ei täitnud ka neid lootusi, mis kuningas tema peale pani. Kaarel viitis liig palju aega Stanislause troonile aitamiseks, kes tõepoolest oli aga ainult ühe partei juht, kuna vastasrinda sunniti mõõgaga tunnustama Stanislaut. Niipea kui kuningas Poolast lahkus, tõstis vastasrind pead ja seda julgemalt, et ta toetust leidis venelastelt.

Kui Kaarel Alt-Ranstädti rahuga August II rootsivastasest liidust välja löi, olid Venes tsaar Peetri energilisel tegevusel ja välismaalaste asjatundliku abiga tekkinud täiesti lahinguvõimelised mere- ja maaväed. Tekib küsimus, kas ei pidanud kuningas, nagu seda Rootsi ajaloo uurija Arnold Munthe arvab, Saksi sõjakäiku August II lõplikuks allaheitmiseks ette võtma juba 1702 a. või sügisel 1703., et sellega varem valmis olla Vene sõjakäiguks. Poola maa iseloom ja Poola sisemine olukord hävitas nii mõnegi Kaarli võiduvilja. Siin vast peitubki osalt Kaarli vääratuse põhjus.

Kui lahingujuht oli Kaarel silmapaistev, kuid sellest üksi ei jätkunud. Oli tarvis, et kuningas oleks omanud ka head riigimehe omadused, et ta oleks suutnud kooskõlastada poliitikat strateegiaga ja mitmesuguste võimude koostegevust strateegiliste jne. eesmärkide saavutamisel.

Vene operatsiooniks 1708—1709. ei olnud Rootsi vägedele ette valmistatud kindlat baasi, samuti puudus kindlam side emamaaga. Loodetud abi liitlastelt (tatarlased, kasakad) jäi aga tulemata. Vene operatsiooni ajal ei täitnud Krassuvi väeosa, Mazepa kasakate salgad, Levenhaupti j. t. vägi nende peale pandud ülesandeid. Osa süüdi selles langeb kahtlemata kõrgema juhatuse peale, kes ei osanud õieti hinnata olukorda.

On ju tõsi, et kuninga Vene sõjakäik oli suurejooneline ettevõtte, mis oli kavatsatud väga algupäraselt. Ta kavatses minna Moskva peale üle Smolenski, kuid ettevõtte jäi pooleli ja hiljemalt teostas selle plaani teine geniaalne väejuht Napoleon, kuid kelle ettevõtte samuti lõpuks äpardus. Et see plaan ajaloo kestel uuesti üles kerkis Napoleoni poolt, siis paeb nõusse jääma kindral-major Wikanderiga ja Rootsi kindralstaabi ajaloo uurijatega, et selles kuninga suures plaanis peitus siiski väejuhataja õige mõte, nimelt — murda tsaari võimu. Kui see oleks õnnestunud, siis oleksid juba iseenesest lahenduse leidnud kõik teised väiksemad kaitseprobleemid kõrvalistel sõjaväljadel, ja Rootsile oleks jäänud juhtiv osa Põhja-Euroopas. Kahjuks ei suutnud Kaarel oma suurepäraselt plaani teostada mitmesugustel põhjustel: ühelt poolt puudusid tal selleks kindel ja julge baas ja muud tarvilikud abinõud, teiselt poolt ei suutnud ta aga ka küllalt osavasti kooskõlastada väegrupide tegevust ühise eesmärgi saavutamiseks, s. o. kuningas oli küll hea taktik, kuid strateegilised võtted õnnestusid tal vähem.

Kuningal olid võõrad ja vastikud ka tolleaja kabineti-poliitika talitusviisid. Ta ei olnud mitte olu-poliitik, nagu ta vastane — tsaar. Peeter oli nõrk sõjamees, vaevalt on ta mingisugust lahingut iseseisvalt juhatanud, kuid ta oli hea organisator. Ta oskas ära kasutada sõjalise eesmärgi saavutamiseks kõiki võimalusi.

Need kaks isikut on sootu lahkuminevad tüübid. Kahtlemata tundub Kaarli isik üheks külgsemana, kuid seejuures omapärasemana ja isegi sügavamana, kuna Peetri geenius avaldus praktiliste võimaluste ja olukordade õiges hindamises ja ärakasutamises. Peeter oli tark ja tahtejõuline, kuid tema geeniusel puudub originaalsus. Ta on Venemaa uuesti loonud oma praktilise mõistuse- ja tahtejõuga, ilma et oleks kunagi suutnud anda mingit tähtsat originaalset mõtet.

Kaarel ei olnud poliitik, kuid lahinguväljal tundub tema isik tugevana ja sügavana ja see üllatas tolleaegset Euroopat ning üllatab neid veel praegugi. Raske on mõista Kaarlit: ta oli ligipääsmatu ka oma lähematele isikutele, ka needki ei teadnud tema suurejoonelisi sõjalisi kavatsusi. On katsutud seletada Kaarli suurt vaimukindlust ta sügava usklikkusega (nii Munthe) ja tema usulise ilmavaatega, mille aluseks olevat olnud Vana-Testamendi kättemaksu printsip. Kaarel, arvates et paha ialgi ei jää kättemaksmata, pidanud end Issanda tööriistaks, kes pidi karistama õigluseta Augustit ja Peetrit ülekohtuse kallaletungi eest Rootsile ja et sellest asjaolust põhjenenudki Kaarli meelekindlus ja usk lõpliku võidusse. Raske on otsustada, kuivõrd see huvitav hüpotees vastab tõele.

On ju tõsi, et Kaarlit juhtis suur idee ja suur mõte, s. o. tema peab kaitsma Gustav Adolphi põhjendatud Suur-Rootsit. Selle seadis ta oma ainsaks ja tõsiseks ülesandeks. Selle idee teostamisel oli ta enese vastu karm ja teiste vastu nõudlik väejuht kuni surmani. Kaarlit tema isiklike omaduste ja kasvatus tõttu ei võinud tollaegses olukorras olla teistsugust valikut.

Kaarli isiklikus saatuses kajastub kütkestav, suurejooneline ja kaasakiskuv jõud. Kaarel kui inimene seisab kahtlemata kõrgel, kuna me seda ei võitõendada ta vastastest August II ja Peetrist: nad mõlemad on tihti tarvitanud alatuid võtteid.

Huvi võib tunda Peetri suure tahtejõu ja töö vastu, kuid on võimatu lugu pidada temast kui inimesest.

Meie laskevõistluste tulemustest.

O. Sternbeck.

I.

Maksev „Laske-Eeskiri“ paneb õige suurt rõhku igasuguste vabade, sportlike iseloomuga laskeharjutuste ja suuremate laskevõistluste korraldamise peale. Isegi elementaarseid sihtmisharjutusi on soovitatud elustada võistlustega. Sellele küsimusele pühendatud eeskirjamaterjali hulk üksinda näitab, et küsimusele tõsist tähelepanu on pööratud ja vabade laskeharjutuste ning -võistluste korraldamist sugugi mitte lihtsa meelega lahutusega ei ole mõeldud.

Tõsisel töö peab olema ka tähtis eesmärk. See eesmärk on eeskirjas selgel sõnal üles seadud. Laskeosavuse üldise tasapinna tõstmine, järeletegemisväärliste näidete ülesseadmine, usu kasvatamine, keskmise inimese võimetesse ja tarvitusel olevasse relvasse, — need on tähtsamal sihtjooned, millest kinnipidamist eeskiri kategooriliselt nõuab.

Eelmisele seltsib veel tähtis nõudmine, et ettevalmistus võistlustele mingil tingimusel ei degenereeruks üheks ülgseks lasketreeninguks mõne alati ühesuguse ja samal distant-sil asuva märgi pihta.

Kaitseväl oleks niisugustest ühekülgset väl- ja treeneritud laskuritest vähe kasu. Kaitseväs võib ainult sellest saada hea lahingsnaiper ja hea laskeõpetaja, kes kindla tabamisvõimaluse pii-rides igal distant-sil ja iga ilmaga ükskõik missugust märki tabada ja pealegi hästi

Kõneldakse Kaarel XII karmusest ja hoolimatusest selles mõttes, et ta ei hoolitsenud Läänemere-maade kaitses ja laskis venelasi laastada maad. Kui vast sellised etteheited Kaar- lile ongi ehk osaliselt õigustatud, siis täiel mää- ral jäävad nad küll maksma Peetri suhtes, kelle barbaarsusel ei paistnud tulevat lõppu. Ta las- kis kõige tooremal kombel rüüstata Eesti-Liivi- maad a. 1702—1703 ja 1708.; see olevat sün- dinud puhtstrateegilistel põhjustel. Vist samasugustel põhjustel hoidis ta ka Tartu linna piiramis-sisukorras tervelt 3½ aastat aega. Lääne-Euroopas oleks see sarnasel kujul ka tol ajal täitsa lubamata ja võimatu nähtus olnud. Ka viidi Narva ja Tartu elanikke vägivaldselt Venemaale vangli.

Kurvad mälestused on, mis Peeter on jätnud meie ajalukku, kuid Kaarli mälestus püsib Eesti rahva hinges edasi ühes mälestus- tega vanast heast Rootsi ajast.

tabada võib. Kaitseväs healt laskurilt peab või- dama ühes Schilleriga nõuda:

„Das Schwarze treffen iu der Scheibe
Das kann auch ein anderer,
Der ist mir der Meister,
Der seiner Kunst gewiss ist überall,
Dem's Herz nicht in die Hand tritt,
noch ins Auge“.

(Märklauul musta tabada võib mõni tei- negi, minule on see meister, kes oma kunsti peale igalpool kindel on ja kel süda mitte kätte ega silma ei tõuse.)

Nende nõuete kohaselt ongi eeskirjas konst- ruereitud võistluste korraldamise reeglid.

Laskeosavuse üldise tasapinna näitamise- ga konkureerivad terved väeosad või nende allüksused eelvõistlustel, millest terve laskurite mass osa võtab. Siin on mõõduandev just selle massi tasapind. Juhuslikult väeosas teeniv, võistluste jaoks eriti väeosasse tõmmatud ehk üldisest väljaõppest lahus eriti välja treene- ritud rekordlaskur võib siin üksuse üldise hin- nangu peale vähe mõjuda.

Kuid ka kõik teised nõuded on õieti korral- datud eelvõistlustel juba täidetud.

Eelvõistluste kvalifitseerimistingimus ise on juba mõeldud teatava kättepuüdmisevä- rilise eeskujuna. Eeskiri näitab kätte ainult alammäärad, millest selle tingimuse täit- mine „igatahes mitte hõlpsam“ ei

tohi olla, ülespoole ei ole piirisid tõmmatud. Ka alumine piir on tõmmatud nii, et ainult korraldus harjutanud laskurid oma klassi tingimusi täita võiksid.

Tingimus peab esinema teatava uudisena distantsi, märklaua ja padrunitearvu suhtes. Ta täitmine peab nõudma järelemõtlemist ja iseseisvat, arukat töötamist. Ainult siis, kui laskurid niisugusele töötamisele ette on valmistatud, peab võimalik olema täitmise peale loota.

Tingimuse täitjad näitavad kõige esmalt, et tarvitusel oleva relvatuübiga täiesti võimalik on kõrgeid nõudeid täita, kui aga relval õige mees taga on. Täitjate hulk näitab, et võrdlemisi heaks laskmiseks sugugi erakorralisi ja haruldasi andeid vaja ei ole, et ka „keskmine mees“ suudab palju ära teha, kui ta aga püüab ja harjutab. Lõpuks võivad siin parimad laskurid üles seada ilusaid üksiksaavutusi, mis suuremale laskurite massile juba tõesti järeletegemisvääriliste eeskujudena püsima võivad jääda, ja mida ehk võimalik on ka teiste maade paremate laskurite saavutustega võrrelda.

Kuna eelvõistluste aineks on enamasti alati punktlastmised siis on need paremad saavutused ühel või teisel teel hõlpsasti ümberarvestatavad hariliku õpelaskmise märkide ja distantside peale. Nii ei jää nad mitte õhus rippuvateks imestusobjektideks, vaid võivad iga õpelaskmise ajal igal laskuril eeskujudeks kõrval seista.

Iseäranis tähtis on veel see, et eelvõistlustel terve laskurmassi ergutamise ja mõjutamise sünnib täiesti vahetult, kõikide silmade ees.

Lõppvõistluste otstarbeks on auhindade viimine tõesti auhindavääriliste laskurite kätte. Meister peab oma võimiste peale kindel olema igal pool, igas olukorras. Sellepärast ei saa lihtne punktlastmine olla otsustav. Otsust peavad andma lõppvõistluste mitmekesised lastmised, mis märkide iseloomu, distantside ja lastmise kaasas käivate tegevuste poolest lahinguoludele lähenevaid üllatusi peavad pakkuma.

Need võrdlemisi keeruliselt konstrueeritud harjutused ei mõjuta enam vahetult tervet laskurmassi, vaid ainult lõppvõistlustest osa võtjaid. Neid harjutusi on üldiselt võimata tervetes üksustes täpselt samuti ja samades tingimustes reprodutseerida, nii ei saa mitte igamees nende kallal oma jõudu proovida. Suure laskurmassi peale mõjub siin juba kaudselt see auhindade hulk, mis teatud üksusesse kuuluvad laskurid kokku omandada on suutnud. See näitab, kui võrd kindel on üksuses laskeõpetuse lahinguline külg, mis eeskirja järgi kõige tähtsam osa laskeõpetuslisest tööst.

Need on eeskirjas tugevalt ja sirgelt tõmmatud sihtjooned. Kuid kas suudavad võistlused

tuua seda tulu, mis neilt loodetakse, kui ainult nende korraldus vormiliselt eeskirja nõuetele vastab?

II.

Eelmise küsimuse peale tuleb vastata eitavalt.

Et võistlus oleks õpetlik, selleks on vaja häid saavutusi. Häid mitte ainult relatiivselt, vaid ka absoluutselt. Kui üldine tasapind madal on, siis ei ole sellest tasapinnast veidi üleulatamine veel eeskuju. Saavutus, mis eeskujuna pikemat aega püsima võiks jääda, peab tunduvalt kõrgemal seisma ette seatud minimaalnõuetest ja võimalikult lähenema saavutusvõimaluste ülemistele piiridele.

Illustreerin seda näitega.

Kvalifitseerimistingimus „A“ klassile ei pea „igatahes mitte hõlpsam“ olema täita, kui mingisugune jalaväe iseäralise liigi õpelaskmise tingimus. Võtame selle liigi tingimuse N 6 ja kirjutame ta rahvusvahelise 10-ne ringilise märgi kohaselt ümber, et pärast hõlpsam oleks tarvilisi võrdlusi teha. Selle märgi kohaselt tuleks seda tingimust lugeda nii:

Iga lask mitte alla 5, sellejuures üks lask mitte alla 7, silmade summa vähemalt 28 (56% võimalikust 50-st).

Oletame nüüd, et just see tingimus „A“ klassi kvalifitseerimise aluseks on võetud, et aga võistlusel ainult vähesed paremad laskurid selle tingimuse täitmiseni välja küünivad, lüües 28—30 silma (56—60% võimalikust), kuna suure massi saavutused 22 ja 27 silma (45—55%) vahel kõiguvad.

Kas oleks selle võistluse tulemus õpetlik ja ergutav?

Vaevalt küll.

Osavõtjad saaksid paratamatult mulje nagu oleks tingimus täitmiseks nii pööraselt raske, et selleks tõesti hoopis „iseäralist“ laskurit ja „iseäralist“ relva vaja on.

Teiselt poolt ütleb aga eeskiri, et iseäralise liigi kõrgusele isegi paremad ajateenijad oma teenistusaja lõpuks võivad tõusta, ja et vintpüssiga, mille jooksutihedus 12 on (nii madala tihedusega püsse on väeosades õige vähe) kõiki jalaväe õpelaskmise tingimusi vabalt võib täita.

Tekivad otsekohe kahtlused. Kaob usk keskmise inimese võimetesse ja tarvitusel oleva relva tõhukusse, tekib umbusaldus eeskirja vastu.

Tegelikult ei oleks neil kahtlustel mingisugust alust.

Esiteks ei ole nõutud norm sugugi nii kõrge, et ta kättesaadav oleks ainult laskesportlastele eritreeningu järele.

Laskesportlaste saavutused seisavad sellest normist palju kõrgemal.

Vabaduse Risti kavalerid.

Alampühtimann Ado Timpman.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Ado Timpman sündis 21. septembril 1893 aastal Valga maakonnas Hummuli vallas taluperemehe pojana. Üldhariduse sai Valga reaalkoolis, mille lõpetamise järgi õppis 2 aastat Riia politehnikumis. Sõjalise hariduse sai Moskva III lipnikkude koolis.

1916 aasta kevadel võeti Vene sõjaväe teenistusse ja määrati Moskva III lipnikkude kooli, mille lõpetas lipnikuna sama aasta septembris. Määrati 210. tagavarapolku Jaroslavis, kust hiljem üle viidi 1. kuulipildujate polku Oranienbaumis. Lõpetas kuulipildurite kursused ja saadeti 1917 a. märtsis Lõuna-Austria rindele. Teenis seal 22. brigaadi 4-as kuulipildujate roodus instruktorina kuni 1918 a. veebruaril lõpuni, mil kodumaale tuli.

Eesti Vabadussõja algul, 1918 a. detsembris, astus Eesti rahvaväkke ja määrati 5. jalaväe polku, millega kogu Vabadussõja kestel osa võttis kõigist lahingulist kuulipildujate-komando ja -roodu nooremahvitserina ning hiljem 2. pataljoni kuulipildujate roodu ülemana. 25.-26. apr. 1919 a. lahingus Lesgi ja Sorokino külade juures üles näidatud vahvuse eest annetati temale II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. 16. mail 1920 a. ühendati alamkapteniks, vanusega 25. märtsist 1920 a. Sama aasta juunis lahkus tegevast kaitseväge teenistusest reservi, et jätkata poolelijäänud haridust. Praegu Tartu ülikooli matemaatika-loodusteaduskonna üliõpilane. On Tartu maleva Vabadusristi Vendade malevkonnas kompaniipealikuks.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on alamkapten Ado Timpmannile Vabariigi Valitsuse poolt annetatud veel rahaline autasu, priikool kuni kõrgema kooli lõpetamiseni ja Vabadussõja mälestusmärk.

Major Karl Soo.

Vabaduse Risti I liigi 3. järgu kavaler.

Karl Soo sündis 3. detsembril 1896. a. Võru maakonnas Urvaste vallas. Üldhariduse sai Tartu kaubanduse ja Magnushofi kaugesõidu merekoolis. Sooritanud Petrogradi õperingkonna juures I järgu vabatahtliku eksami 1915. a.

Sõjaväelise hariduse sai I-ses Peterhofi lipnikkude koolis ja Vabariigi Sõjakooli alalisväe ohvitseride kursustel.

Astus vabatahtlikuna sõjaväe teenistusse 172 tagavarapataljoni 1915. a. kevadel.

Peale lipnikkude kooli lõpetamist teeninud Siberis 16-as Siberi kütide tagavarapolgus, kust ühes täiendusrooduga maikuul 1916. a. 3-sse Taga-Amuri piiriäärseesse polku määrati. Võttis nimetatud rügemendiga osa kõigist lahingutest Vene-Austria väerinnal 1916. ja 1917. aastal, esialgu nooremohvitserina, hiljem kompaniülemana. Kaks korda haavatud.

Eesti sõjaväkke astus leitnandina 18. nov. 1918. a. ja määrati 6 jalaväe rügemendi ratsa-komando ülemaks ja 1919. a. veebruarikuul 7-da kompanii ülemaks. Lahingus Piksaare jaama juures 26. aprillil 1919. a. haavatav saanud ja pärast paranemist samas rügemendis 5-da- ning õpekompanii ülemana teeninud. Ühendati kiiduväärt teenistuse eest kapteniks 16. oktoobril 1919. a. ja majoriks 24. veebruaril 1924. a.

Kuni 1. augustini 1923. a. 6 rügemendis 1-se ja 2-se kompanii ülemana teeninud, mil Petseri maakonna rahvaväe ülemaks määrati, 1. jaanuarist 1925. a. arvates, ühtlasi ka Petseri maleva päalik.

Peale Vabaduse Risti on major Soole Vabariigi Valitsuse poolt autasuks annetatud tasuta maa normaaltalu suuruses, rahaline autasu ja Vabadussõja mälestusmärk. Vene sõjaväest omab major K. Soo mitu aumärki.

Vabaduse Risti kavalerid.

Sõjaväe ametnik Arthur Manke.

Vabaduse Risti II liigi 2. ja 3. järgu kavaler.

Arthur Manke sündis 24. märtsil 1887. a. Võru maakonnas, Peri vallas taluperemehe pojana. Üldhariduse sai ta Võru linnakoolis, erihariduse — Tartu maaparanduse büroos ja Põhja Põllumajanduse Seltsis, mida täiendas praktiliselt Taanis ja Rootsis.

Võeti Vene sõjaväe teenistusse 1908. a. sügisel ja määrati 192. Vavrski polku; hiljem viidi üle kindralstaabi topograafia jaoskonda.

Ilmasõja algul, 18. VII. 1914. a. kutsuti tagavara väest teenistusse 145. Novoõerkasski polku. Võttis polguga osa lahinguist Varssavi all, Galiitsias ja Karpaatides kuni 15. XII., mil üle viidi 37. diviisi staapi joonestajaks. Ülendati 19. märtsil 1917. a. kiiduväärt teenistuse eest sõjaväe ametnikuks. 4. nov. 1917. a. viidi üle XVIII korpuse staabi fotogrammetria jaoskonda; hiljem nimetati sama jaoskonna ülema k. t. 20. XII. 1917. a. tuli kodumaale ja astus 1. Eesti polku, milles teenis kortermeistrina kuni 5. IV. 1918. a., mil lahkus sõjaväeteenistusest Eesti väeosade laialisaatmise puhul Saksa okupatsiooni võimude poolt.

Eesti Vabadussõja algul, 27. XI. 1918. ilmus 1. Eesti polku, kust 22. dets. vabatahtlikult üle läks Tallinna löögipataljoni ja sõitis rindele. 26. XII viidi Soomusrongide ülemjuhataja käsul üle l.-r. soomusrong nr. 3. peale 4. rühma nooremaks ohvitseriks ja 6. I. 1919. a. nimetati rongi adjutantiks. Olles tihti s.-r. dessandi juhatajaks, võttis tegelikult osa kõigist soomusrongi poolt löödud lahingutest, alates Priske saeveski lahinguga ja lõpetades Pihkva vallutamise 25. mail 1919. a. 14. I. 1919. a. sai lahingus Marramaa m. juures rinnust raskesti haavata ja evakueeriti Tartu haigemajja. Täielist paranemist mitte ära oodates tuli 10. märtsil s.-rongile tagasi ja järgm. päeval lahingus Stakelni j. vallutas Stalle koolimaja, mille eest Vab. Val. annetas temale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti. Murdis dessandiga 22. IV. 1919. a. punaste väerinnast Mustajõe silla juures läbi ja vallutas Mõniste, Matsi, Kauksi ja Sänna mõisad, mille eest sai Vab. Val. poolt II liigi 2. järgu Vabaduse Risti. Peale Pihkva vallutamist võttis osa sõjatege-

Leitnant Adalbert Luiga.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Adalbert Luiga sündis 3. augustil 1886. aastal Tartu maakonnas Ropka vallas taluperemehe pojana. Üldhariduse sai Tartu Aleksandri gümnaasiumis, kõrgema hariduse — Tartu ülikooli õigusteaduskonnas ja sõjalise — Pauli sõjakoolis Petrogradis.

Ilmasõja algul võeti Vene sõjaväe teenistusse ja määrati Pauli sõjakooli, mille sõjaaegse kursuse lõpetas 1915. aastal lipnikuna. Sõjategevusest võttis osa II Soome kütidiviisis. Soome kütipolguga lõuna-lääne rindel kuni enamlaste riigipöördeni 1917. a. sügisel. Selle järele tuli leitnandi aukraadis kodumaale ja astus Eesti rahvuslikku sõjaväkke — Tartu Eesti tagavarapataljoni, kus teenis kuni 24. veebruarini 1918. a., mil pталjon Saksa okupatsioonivõimude poolt laiali saadeti.

Eesti Vabadussõja algul, 1918. a. detsembris astus Tartu vabatahtlikkude (kaitse-) pataljoni, millega noorem-ohvitserina osa võttis kõigist lahinguist kuni 1919. a. jaanuari lõpuni. Lahingus Valguta mõisa juures 21. jaanuaril 1919. a. ilmutatud vahvuse eest annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. 1919. a. jaan. lahingus Roobe mõisa juures sai haavata ja evakueeriti Tartu haigemajja. Peale paranemist lahkus 1919. a. kevadel tegevteenistusest reservi.

Praegu Riigikohtu prokuröri abi.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on Vabariigi Valitsuse poolt leitnant Adalbert Luiga'le annetatud veel rahaline autas ja Vabadussõja mälestusmärk.

vusest s.-r. adjutantina ja operatiivadjutandi k. t.-na. Lahkus omal soovil tegevast kaitseväe teenistusest reservi 16. V. 1920. a.

Praegu töötab oma erialal ja on ühtlasi Tartu maleva Vabaduse Risti Vendade Ühenduse juhatuse liige ning sama kaitsemalevkonna adjutant.

Peale II liigi 2. ja 3. järgu Vabaduse Ristide on sv.-ametnik Arthur Manke'le annetatud veel rahaline autas ja Vabadussõja mälestusmärk. End. Vene väes, Ilmasõjas üles näidatud teenete ja vahvuse eest on temale annetatud Püha Georgi 4. järgu rist ja mitu teist aumarki.

1925 a. suvel peeti Helsingis Soome, Rootsi, Norra ja Taani kütiseltside vahelist võistlust sõjaväe vintpüssidest laskmises. Muu seas oli programmis 25 lasku lamades käelt 300 meetri peale ja 10 ringilise rahvusvahelise märgi pihta. Sellel laskmisel löid mõnikümmed osavõtjat 210—228 silma (84—91,2% võimalikust 250-st).

Veel kõrgemaid tagajärgi näidatakse vabalt valitud vintpüssidest laskmisel. Iga-aastastel rahvusvahelistel laskevõistlustel on üks peanumbritest vabalt valitud vintpüssidest laskmisel 120 lasku (40 püsti, 40 põlvelt, 40 lamades) 300 meetri peal seisva 10 ringilise märgi pihta. 1925 aastal Šveitsis, St. Gallenis ära peetud võistlusel oli parim saavutus sel laskmisel 1108 silma (92,33% võimalikust 1200-st).

Nii kõrged tagajärjed pikkade seeriaste juures nõuavad tõesti eritreeningut. Nende tagajärgede kõrval on aga 56% nõudmine viie lasu juures nii väikene, et siin sportlase eritreeningu vajadusest juttugi ei maksa teha.

Teiselt poolt jõutakse selle nõudmise täitmiseni välja tihti õige lühikese ettevalmistuse järele.

1923 aastal laskevaatustel oli üheks harjutuseks just 5 lasuline seeria lamades käelt 300 m peal seisva 10 ringilise märgi pihta.

Arutuse all oleva tingimuse täitmiseni jõudsid välja paljud noorsõdurid. Rekordigi seadis tol vaatusel üles soomusrong nr. 2 noorsõdur Julius Silbergleich, lastes puhtalt, ilma lisapadrunita, 42 silma (84% võimalikust 50-st).

Ka tänavustel laskevõistlustel olid paljude ajateenijate ja isegi kevadiste noorsõdurite saavutused täiesti vastavad kõne all olevale nõudele. Nende juurde tulen aga hiljem tagasi.

Nii siis tooks oletatud tagajärgedega võistlus kasu asemel ainult kahju, levitades vale ettekujutusi saavutusvõimaluste piiride kohta, rääkimata usalduse kõigutamisest eeskirja nõuete vastu.

* * *

Et võistlust hästi kordaläinuks lugeda, on vaja veel üht elementi — võistluse põnevust.

Ainult põnev võistlus, kus kõrgel tasapinnal seisvad ja enam-vähem tasavägised vastased „rammu katsuvad“, suudab ergutada ja osavõtjaid kihutada hiilgesaavutustele. Põnev võistlus, kus võit vahest juuksekarva otsas ripub, jätab rõõmsad, rahuldavad mälestused ka kaotajale. Teadmine, et kaotus mitte suur ei olnud, et ainult visa võitluse järele kaotati, sunnib pingutama jõudu selleks, et järgmisel korral praeguse võitja kohale peaseda. Kuid ka võitja on sunnitud ennast järgmiseks korraks erilise hoolega ette valmistama, sest et altpoolt „vastulöök“ otsekohe ähvardamas on. Nii ei saa töö ja oma oskuste täiendamine kuidagi soiku jääda.

Teine asi on põnevuseta võistlus, kus võitja oma kohale tuleb ebamääraselt suure ülekaaluga ja kerge vaevaga. Siin lahkub kaotaja võistlusest kibedusetundega, kuid ka võitjal pole võidust erilist rõõmu. Edasipüüdmine on mõlemal teataval määral halvatud: üks on ehk kaotanud usu oma võimetesse, teine jääb kergelt võidetud loorberitele vast liig hõlpsasti puhkama.

Kui tegemist on mitte vabade ühingute, vaid kasualuste väeüksuste võistlustega, siis seltsib eelmisele veel hoopis soovimata moment.

Eeskiri nõuab kategooriliselt, et üksiku eriharjutuse tagajärgede põhjal mingisugust otsust ei tehtaks üksuste üldise väärtuse kohta. Võistlushinnangute peale käsib eeskiri vaadata puht sportlase seisukohalt. Neid hinnanguid üksuste võrdlemisel mõõdupuuks võtta ei ole lubatud.

Seda nõuet on kerge täita, kui võistlus üksuste vahel põnev on. Kui 20 üksust võistlevad ja hinnangud, ütleme, 315 ja 300 punkti vahel kõiguvad, siis ei tuleks vist kellelgi meelde 300 punkti saanud üksusele halva laskmise eest etteheiteid tegema hakata.

Kui aga esimese ja viimase üksuse hinnangud oleksid 315 ja 75, siis ei suuda ükski võim sundida loobuma arvamisest, et 75 punkti saanud üksuse töös midagi liimist lahti on.

See arvamine on ka täiesti põhjendatud. Inimmaterjal on kõigil enam-vähem ühesugune, ühel ei ole rohkem aega harjutamiseks kui teisel. Nii teravate vahede juures peab madalale jäänud üksuses tõesti midagi korrast ära olema.

Siin on nüüd vaja nähtuse põhjusi välja selgitada, õpetada, aidata. Kui kergesti ei asu selle asemele aga lihtsalt võimu tarvitamine. See on ju palju kergem. Kerge on nõuda, vastutavaks teha, survet avaldada ühe või teise võimuabinõuga. Raskem on nõu anda, leida teid paremaks aja ärakasutamiseks, õpetamise viljakuse ja õpetajate endi oskuste tõstmiseks, paremate töömeetodite elluviimiseks.

Ja kui kord surveabinõude tarvitamisele on asutud, siis on surutaval poolel vaid üks samm astuda selle kahjuliku auaahnuse, ebaterve võistluse ja paremale kohale pääsemiseks lubamata abinõude tarvitamise juurde, mille eest eeskirja § 27 sõreda kirjaga hoiatab.

III.

Et võistlused põnevad oleksid, selleks peab laskeosavuse üldine tasapind kõigis üksustes võimalikult kõrge olema. Peale selle on aga veel vaja võidutahet, sportlist võistlusvaimu. On vaja tahet mitte ainult veidi tugevam olla nõrgast vastasest, vaid tahet absoluutselt head pakkuda. On vaja julgust jõukatsumiseks ükskõik kui tugeva vastasega.

Kohalikud väikevõistlused ja sportlase elemendi toomine võimalikult paljudesse harjutus-

tesse võivad muude kasvatusliste abinõude kõrval tähtsaks mõjundiks olla sellele eesmärgile jõudmisel.

Kuid ka siin võib kasu asemel vahest kahju saada ja isegi üldisele asjale kahju teha.

See sünnib, kui kohalikkudel võistlustel kvalifitseerimisingimused mingisugusel põhjusel alla krubitakse, et ka siis võimalik oleks auhindu välja jagada, kui korralikkudele nõuetele vastavaid auhinnakandidaate üldse ei leiduks. Kui eelmises näites usku inimesesse ja relvasse hävitasid laskurite eneste nõrgad saavutused, siis sanktsioneerivad siin võistluse korraldajad ise kahjulikkude ettekujutuste levitamist.

Terava näite niisugusest nõuete allakruvimisest annavad Sv. Ü. Ö. ohvitseride ja allohvitseride Kogude poolt korraldatud ohvitseride ja allohvitseride laskevõistlused, mille kirjeldused „Sõdur“ nr. nr. 45 ja 46/47 on ilmunud. Kuna neid võistlusi kirjeldaja kirjasaatja neid hästi kordaläinuks peab ja võistlused on meie õppetsentrumis korraldatud, siis võib mõnigi ehk nende korraldust eeskujulikuks pidada. Seda see aga kuidagi ei ole ja sellepärast tuleb ta lähemalt vaatlemise alla võtta.

Ohvitseride kvalifitseerimistingimuseks on siin väljalastud 15 kuulist 14 kuuli tabamine 1 meetri läbimõõduga ringi. Distsants on 250 m, aeg laskudeks on piiramata. Mingisuguseid muid kitsendavaid tingimusi üles seatud ei ole.

Iseäralise liigi tingimus nr. 5 nõuab 200 m peale püsti laskmisel ringi tabamist, mille läbimõõt on 60 cm. Proportsionaalselt saame 250 m jaoks 75 cm selle ringi läbimõõduks, millest ükski püsti asendist lastud kuul mööda jooksta ei tohi. Kuna aeg laskudeks piiramata ja eriasenditest lastud seeriad sellega üksteisest rippuvateks on tehtud, siis tohiks loota, et põlvelt ja lamades lastud seeriad samasse ringi ära mahuvad, kuhu püsti lastud seeria mahtuma peab. Kust saame siis võimaluse, et üks kuul 15-st veel meetrilisest märgist mööda jooksta tohib?

See ei ole veel kõik. Iga õpelaskmise tingimus koosneb kolmest elemendist: 1) iga lask mitte alla x silma, 2) üks ehk kaks lasku mitte alla y silma, 3) silmade summa vähemalt z. Kuhu on kaks viimast elementi kadunud? Praeguse tingimuse juures võiks ju kvalifitseerimise alla sattuda laskur, kes kõigest 14 silma (9% võimalikust 150-st!) 15 kuuliga välja lööks.

Niisamuti on lugu allohvitseride kvalifitseerimistingimusega 300 m laskmisel. Kuna silmade summa miinimumi üles ei ole seatud, siis võib siin isegi 13 silmaga kvalifikatsiooni alla sattuda.

Edasi on mõlemal võistlusel „lõppvõistlus“ õige omapäraselt korraldatud. Aineks on võetud vaevalt märgatavalt ära muudetud õpelaskmise teemid: näpsav laskmine koduses lasketiirus, mõõdetud distantsil, ette

kirjutatud asenditest ja ette teada antud aja jooksul.

Terve „Laske-Eeskiri“ rõhutab esimesest §-st alates pea vahetpidamata, et laskeõpetuse eesmärk kaitsevões on välja arendada täielikku relvade üle valitsemist igas lahingolukorras. Võistluste kohta käivates määrustes on kindlalt öeldud, et võistlustel näiteid tuleb anda lahingunõuete kohasest arenemisest ja et vanemate laskurklasside lõppvõistluste aineteks võib võtta ainult niisuguseid harjutusi, mis seda arenemist tõestada võivad. Lõpuks on rõhutatud, et lõppvõistlustel mitte üheainsa eriharjutuse põhjal auhindu välja ei antaks, vaid ainult võimalikult paljude mitmetlaadiharjutuste tagajärgede põhjal. Seega on arusaadav, et vähemalt mitmesuguste märkidega, mitmesuguste distantsidega, märkide ilmumise, kadumise ja liikumise mitmesuguste viisidega tegemist peab olema, kuigi ehk laskmine ise ühe sõõmuga läbi viiakse. Niisamuti on iseenesest mõistetav, et maastik juhuslik, distantsid, märkide asukohad, märkide nähtavalolemise aeg jne. laskurile teadmata peavad olema. Lahinguväljal ei ole ju kahjuks maapind kunagi siledaks kaevatud ja rehitsetud, keegi ei ole sinna iga 25 m taha distantsivaiasid sisse löönud ega neid pealkirjadega varustanud, ei tule ka keegi laskurile ütleva, et vaenlane just nii ja nii mitu sekundit nähtaval püsib...

Ka see, et punktlastmise hinnangud auhindade jagamisel arvesse on võetud, ei ole õige. L. E. § 156 ütleb selgesti, et vanemates laskurklassides punktlastmisega ainult pärisvõistlejaid üldisest laskurite massist eraldada võib. Otsust tohib teha ainult lahingusisuline laskmine.

Äärmiselt madalale on krubitud nõuded ohvitseride k.-k. võistlusel. Eeskirja § 266 nõuab kategooriliselt laskmist tegelikul distantsil ja lahingsisulist harjutust lõppvõistlusel. Punkt tuli 25 m peale ei või võistluste aineks olla.

Siis täitmiseks lubatud aeg. Peale rauavahetamise on muud tegevused võrdsed I. liigi harjutusele nr. 1, ainult padrunitearv on 35 asemel 15. Selle eest on hüpe 3 meetrit pikem. Nimetatud harjutusel on maksimaalseks täitmisajaks arvatud 60 sekundit, Sv. Ü. Ö. võistluslaskmisel 90 sekundit. Nii jääb siis rauavahetamiseks üle 30 sekundi aega. See aeg on eeskirjas ette nähtud noorsõdurile, keda enne k.-k. jakku määratakse eksamineeritakse, auhinna peale pretendeerija ohvitser peaks võima hoopis teistsugust aega näidata.

Üleriiklistel võistlustel tuli teha 7 m hüpe, ära lasta 125 padrunit ja raud vahetada. Märgid olid „B“ klassil 500 m peal. Tuli lasta iga

valang ise kuju pihta, mis üle 30 m pikal rindel laiali olid. III. div. õpekompanii n. allohv. August Jaakson täitis selle harjutuse täpselt 90 sekundiga ära ja ei sattunud kvalifikatsioonigi alla, sest et tal nõutud 6 kuju asemel tabatud oli ainult 5.

* * *

Preemiaid võib välja anda ükskõik missuguse harjutuse täitmise eest, kui aga saavutatud tagajärjed preemia väärt on ja väeosal võimalust on preemiade muretsemiseks. Eeskiri ei tee selleks takistusi, soovitab seda koguni. On täiesti üksuse ülema otsustada, missuguste saavutuste eest ta kasvatuslikel otstarbel ergutuspreemiaid määrab. Oleks ka väga soovitav, kui üksused aegajalt avalikult teada annaksid erakorraliselt headest tagajärgedest, mis mõnikord harilikul treeningul saavutatakse. Siis kuulaksid ka naabrid, kuidas mujal edasi jõutakse.

Kui kusagil tahetaks mõnd jooksvat programmiharjutust tarvitada abinõuna mõne asja väljaloomiseks, tehtagu seda kõige suurema südamerahuga. Mingisugune eeskiri selleks takistusi ei tee.

Kui aga väeosas, diviisis jne. korraldatakse tõsine igaaastane võistlus, mis teataval viisil kriipsu alla tõmbama peab aastasele edasijõudmisele, ja mille tulemuste põhjal midagi avalikult näidata tahetakse, siis peaks see võistlus kõige esmalt vormilikult õieti olema korraldatud. Alles siis võiks rääkida heast kordaminekust ja muudest ilusatest asjadest.

Kui peale selle allakruvitud nõuetega kodune võistlus korraldatakse vahetult peale kaunis kibedat lüüasaamist suurematel võistlustel ja oma võistlus siis hästi kordalainuna avalikkuse ette tuuakse, saab asi tahtmatult iseäralise kõrvalmaigu.

Kasu, ergutust, õpetlikke näiteid, eeskujude ei leia nii korraldatud võistlusest aga kahtlemata keegi.

IV.

Kuidas tuleks ülemalpool üles seatud põhimõtete kohaselt vaadata meie tänavuste üleriiklike võistluste tulemuste peale?

Tuleb ära märkida, et võistlused üldiselt vähe põnevad olid. Üksuste vahel haigutavad pea kõigis klassides suured punktivahed nii hästi eelvõistlustel kui ka lõplikudes tagajärgedes. Vali konkurents puudus ka lõppvõistluste laskmistel. Kohtadele tuldi ebanormaalselt suurte ülekaaludega, kuna paljud lõppvõistlustele pääsnud laskurid uute ülesannete ees täielikult „üles ütlesid“ ja võistlusväljalt õige suure „munakorviga“ (aruandesse märgitud nullid) lahkuma pidid.

Võistlused ei näidanud veel tõesti ühtlast ja ühetaolist, ühistest põhimõtetest juhitud tööd. Ettevalmistus heale individuaalsele lahingulaskmisele, jagusaamine ükskõik missugusest ootamata ülesandest jätab veel mõndagi soovida. Puudub ka kindel võidutahe. Katsutakse tihti kuidagi „keskmiselt“ läbi tulla. Nii kipub võistlus mõnes kohas muutuma ükskõikseks ja loiuks kontrol-laskmiseks, mis aga kuidagi soovitav ei ole.

Isegi niisugustes üksustes, kus inimmaterjal enam-vähem ühetaoline, mis ühe ja sellisama kava järele ja sama eesmärgiga töötavad, mis koormatud ei ole eriliste suurte majanduslike töödega ja toimkondadega — ma räägin meie õppeüksustest — näeb suuri kõikumisi punktisaavutustes. „DI“ klassis, mille need üksused just nüüd sügisel värskete instruktoritena väeosadesse lasksid, näeme eelvõistlustel kõikumist 41 punktist 7 punktini.

Sama nähtus tuli esile kevadiste noorte klassis. Kui vaatlemise alla võtta ainult suured üksused, siis näeme kõikumisi 49 punktist 23 punktini. Niisugused vahekorrad on kahtlemata ebanormaalsed.

Kaadriks oleks tohtinud oodata palju kõrgemat üldist tasapinda. Ainult alalise kaadri kõrge üldine tasapind võib ka väljaõppe ühtlust jagada. Senikaua kui alalise kaadri hulgas leidub veel neid, kes ainult aruannetes „munakoormat“ suurendavad, on raske oodata ühtlust väljaõppes ja kõrget tasapinda nooremates klassides.

Alalisel kaadriks peaks täiesti kindel laskmine vähemalt iseäralise laskurliigi tabamismõnede piires saama a u a s j a k s. Kel andi ja armastust asja vastu olemas on, võiks väga hästi kaugemalegi püüda.

Teiselt poolt nägi võistlustel mõndagi võrdlemisi kena saavutust, mis suuremale laskurmassile vähemalt lähemal ajal kindlasti eeskujudena püsima võivad jääda. Need saavutused võtan alamal erilise vaatlemise alla.

V.

Enne kui eelvõistluste paremaid üksiksaavutusi vaatluse alla võtta, tuleb seletada, mis tähendus kõigile klassidele valitud ühisel käigul ja pea kõigile klassidele ühisel distantstil oli.

Juba ülemalpool hindasime mõnes kohas laskmise väärtust selle protsendiga, mis väljalöödud silmadesumma võimalikust silmadesummast välja tegi. Nii on 10 lasuga 10 ringilisel määrgil löödud 70 silma 70% võimalikust; 25 lasuga 20 ringilisel laual löödud 300 silma oleks 60% võimalikust. On ju esimesel juhtumusel kõige rohkem võimalik 100 silma saada, kui kõik kuulid 10-dasse ringi lähevad; teisel juhtumusel oleks maksimaalne võimalik saavutus $25 \times 20 = 500$.

Selle hindamisviisi juures on võimalik mitmesugustel distantsidel saavutatud tagajärgi otsekohe, ilma ümberarvamisteta üksteisega võrrelda, kui iga distantsi jaoks märkide mõõdu ja ringide nummerdus vastavalt valida.

Käesolev märk on valitud just nii, et 225 meetri peal väljalöödud silmadeprotsendid otsekohe võrreldavad oleksid 300 meetri distantsil ja 10 ringilisel rahvusvahelisel märgil välja löödud silmade protsentidega.

Et see tõesti nii on, võib igaüks mõne näite peal järele rehkendada. Võetagu 20 ringilisel laual löödud tabamuste kaugused märgitsentrumist, suurendatagu nad proportsionaalselt distantsile ja vaadatagu siis, missuguste ringide alla need suurendatud kaugused 10 ringilisel laual passivad. Protsendid, mis silmadesummad kummalgi juhtumisel maksimaalsetest võimalikudest silmadesummadest välja teevad, osutuvad ligikaudu võrdseteks.

300 meetri distantsi ja 10 ringilise märgi kohta on meil aga teatavad standardid juba olemas. Need on kõige pealt sportlaste 84—91% pikkade seeriade jaoks ja iseäralise laskurliigi 56% nõue viielasulise seeria jaoks, millest juba ülemalpool jutt oli. Analoogilised standardid leiaksime õpelaskmise tingimustest teiste laskurliikide jaoks. Need oleksid viielasuliste seeriade juures 48% võimalikust esimesele liigile ja 42% võimalikust teisele liigile.

Peale selle annab see märk veel järgmised võrdlusvõimalused.

Märgi musta südamikü pindala on 1256 cm², seega võrdne maastikul lamades laskja kaju omale (joon. nr. 55, „L. E.“). Tabamised musta (silma 11—20) võib siis ilma suure veata lugeda tabamusteks tähendatud rinnakujusse.

Vene 1914 a. laske-eeskirja tabelite andmetel peaksid 225 m peale lamades käelt laskmisel sama musta südamiku alla ära mahtuma 50% keskmise laskuri tabamustest pika laskudeseeria juures. Heal laskuril peaks neil tingimustel samade andmete põhjal 50% tabamustest mahtuma ringisse, mille radius on 15 cm. Antud märgi musta südamiku alla peaksid siis teooria järgi mahtuma ümarguselt $\frac{2}{3}$ hea laskuri tabamustest.

Nii pakub see märk terve rea häid ja selgeid võrdlusvõimalusi. Soovitav oleks, et neid võrdlusi tehtaks mitte ainult keskkohas, laskeinspektuuris. Kogu võistluste materjal on väeosadel endil olemas ja just väeosade laskekomiteedele peaks huvi pakkuma seda materjali lähemalt läbi uurida. Iga väeosa võiks siis iseenese üle kohut mõista ja oma tasapinna üle kindlale otsusele jõuda. Võistlustel teenitud punktide arv seda otsust üksinda veel ei anna. On õige huvitav asja ka nii öelda teisest otsast vaadelda ja tutyuda sellega, kuipalju ühes või

teises klassis niisuguseid laskureid leidus, kes isegi keskmiselt laskurilt oodatavaid tagajärgi näidata ei suutnud.

Võistlustingimused olid vanematele laskurklassidele minimaalnõuete tasapinnast tugevasti kõrgemale tõstetud. Nagu juba tähendatud, ei ole vaevaline väljaulatamine minimaalnõueteeni veel eeskuju. A u hinna peale tohib pretendeerida ainult see, kes oma saavutustega alammäärast tunduvalt üle ulatub. Teiselt poolt oli huvitav välja selgitada, kas meil mitmeaastase töö järele leidub ka mehi, kellest tulevikus sportlistel laskevõistlustel esinejaid võiks saada. Selleks pidi nõudeid kõvasti tõstma, sest lõtvade nõuete juures ei pingutata ennast kunagi ülima määranegi ega näidata maksimaalseid tagajärgi.

Nõuded noorematele klassidele vastasid täiesti sellele tasapinnale, milleni korraliku õpetamise juures ilma iseäralise jõupingutusega välja jõuda võib.

Märk ja distants olid kõigile uudiseks.

VI.

Saavutuste endi iseloom ja paremad saavutused üksikutes klassides olid järgmised.

„A“ klass.

Kui pika laskudeseeria juures lihtsale iseäralise liigi tingimusele vastavaks lugeda 50% võimalikust silmadesummast, siis jõudis selle tasapinnale välja kaunike kogu laskureid. See arv on paiguti küll tunduvalt vähem laskurite arvust, kes õpelaskmise andmete järgi iseäralises liigis seisavad, ta on aga siiski suur küllalt näitamiseks, et kindel laskmine iseäralise liigi nõuete piires sugugi mitte ainult haruldastele „äravalitutele“ kättesaadav ei ole. Tahaks loota, et alaline kaader tulevasteks võistlusteks sellele tasapinnale jõudmise omale auasjaks teeb ja „munakorvid“, mida käesolevatel võistlustel õige ohtralt näha sai, „A“ klassi võistlustelt jäädavalt kaovad.

Paremad saavutused ulatusid 66%—73,8%-ni. Need ei ole iseneesest küll veel mitte võrreldavad laskesportlaste saavutustega (84-91%). Kui aga arvesse võtta, et laskuritest keegi sportlist laskekoolitust saanud ei ole, ja et märk ning distants olid laskuritele täieliseks uudiseks, siis võib neid tagajärgi nimetada täiesti ilusateks.

Rekordsaavutused eelvõistlustel andsid:

1. Major Johannes Siir, Kindralstaap: 20, 19, 18, 18, 18, 17, 17, 17, 17, 17, 16, 15, 15, 15, 14, 14, 13, 13, 12, 12, 11, 11, 10, 10, 10 = 369 (73,8% võimalikust 500-st).

2. Leitnant Martin Haber, allohv. kool: 19, 19, 18, 18, 17, 17, 16, 16, 16, 15, 15, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 14, 13, 13, 13, 11, 11, 10 = 369 (73,8% võimalikust).

Lõppvõistlustel oli „A“ klassil järgmine ülesanne.

1. Kahe kilomeetri pikkune rännak laskehõlmani, minimaalse kiirusega 100 m minutis. Vahetult selle järele:

2. Laskmine järgmiste märkide pihta:

a) Liikuv küürusjooksja kuhu 200 m peal. Viis läbijooksu à 15 meetrit, iga läbijooks 5 sekundi jooksul.

b) Ilmuv vöökujude grupp 300 m peal.

c) Laskesuuna vastu terava nurga (30°) all viltu pööratud püstkujude (nn. „noaterade“) grupp 400 m peal, samuti ilmuv.

Kõik kujud ringidega ehk sirgjoontega nummerdatud vöödesse jagatud, nii et parem tabamine andis parema silma. Distantid, märkide ilmumise viis ja nähtavaloleku aeg laskuritele teadmata.

Iga seisva kuhu pihta ja liikuva kuhu pihta igal läbijooksul oli lubatud lasta ainult üks kuul.

Maksimaalsed silmad olid: liikuv kuhu 12, vöökujul 10, „noateral“ 15.

Ka siin näitas major Siir, kuidas hea laskur oma kunsti peale igal pool kindel peab olema. Tagajärjed olid:

Liikuv kuhu: 12, 9, 11 — 32 silma võimalikust 60-st.

Vöökujude grupp: 8, 8, 9, 7 — 32 silma võimalikust 50-st.

„Noaterade“ grupp: 14, 15, 14 — 43 silma võimalikust 75-st.

Summa 107 silma võimalikust 185-st.

Põnevust oli lõppvõistlusel üldiselt vähe. Mõned väga head punktlastjad läksid suurte „munakorvidega“ koju, mis ühekülgselt punktlastmise treeningut oletada lubab.

„B“ klass.

Kvalifitseerimiseks oli nõutud 60% võimalikust 12 lasu juures. Rekordsaavutuse andis:

N. allohv. Karl Gustavson, III div. õppekompanii. 20, 15, 15, 15, 15, 15, 15, 14, 12, 11, 1 — 163 (67,9% võimalikust).

Võistlus oli ootamatult vähe põnev. Kui vaadata õpelaskmise andmeid, siis peaks rõhuv ülekaal „B“ klassis võistlejatest seisma I. liigis. Selle liigi tingimuse kohaselt oleks 12 lasulise seeria juures vähemalt 100 silma oodata võinud. Väeosade laskekomiteedele võiks huvi pakkuda järele vaadata, kuipalju „B“ klassi laskureid isegi 75 silmani välja ei jõudnud.

„C1“ klass.

Kvalifitseerimiseks nõuti 50% võimalikust 6 lasu juures. See nõue on minimaalnõudest I. liigile ainult õige vähe kõrgem.

Rekordi andis:

Kapral Martin T a s a, 7 jalav. rügement: 19, 18, 18, 18, 10, 9 — 92 (76,7% võimalikust).

Iseäralise liigi minimaalnõudeni (56%) jõudis välja ligi 40% kvalifitseerimistingimuste täitjatest, mis jällegi näitab, et iseäralise liigi tingimuste täitmiseni ka ajateenija reamees väga hästi välja võib jõuda. Vaja on ainult head tahtmist ja armastust asja vastu.

Muidu oli ka siin konkurentsi vähe. Reservimeinejalt ajateenijalt peaks võidama loota vähemalt II. liigi nõuete täiesti siledat täitmist. Antud juhtumusel oleks see ümmarguselt 40% võimalikust — 48 silma. Ka siin oleks laskekomiteedel põhjust järele vaadata, kuidas täitmine tööpoolest välja nägi.

„D1“ ja „D2“ klassid.

Mõlemad nooremad klassid lasksid toelt, esimene 225, teine 175 meetri peale. Siin ei olnud kvalifitseerimise nõudeks enam teatav silmade protsent, vaid lihtsalt kaks tabamust rinnakuju pindalasse (märgi musta südamikku). Selle juures ei tohtinud ükski kuul viiest mööda jooksta tervest märgist.

Siin tuli esile omapärane nähtus. Paljud lasevad 3—4 kuuli suurepäraselt musta, viies kuul on aga hoopis „kadunud“. Nähtavasti on lootus „paranduspadruni“ peale õpelaskmistel liig sügavalt sisse juurdunud.

Rekordsaavutused andsid:

„D1“ klassis:

Rms Rudolf Krivanoi, I. soomusr. rügement 19, 19, 19, 15, 14 — 86 (86% võimalikust).

„D2“ klassis:

Noorsõdur Gavril Kulik, 7. jalav. rügement: 19, 18, 17, 17, 16 — 87 (87% võimalikust).

(Siin on kõik viis kuuli ringis, mille läbimõõt igatahes mitte suurem ei ole, kui 17,5 cm — 1/1000 laskedistantist. Võrreldagu sellega III. liigi viimase harjutuse nõuet, siis näeb, kui kaugele see noorsõdur oma liigi tingimusest üle on jõudnud).

Nooremates klassides oli konkurentsi juba kõvem. Täitjate üldine tasapind nende klasside jaoks küllalt kõrge. D1 klassis lasksid 50% täitjatest üle 55 silma; D2 klassis on täitjate paremat poolt nõrgemast eraldavaks piirjooneks 58 silma.

„Saba“, mis ilma mingisuguste kõrvalttingimusteta kaht kuuli viiest märgi südamikku ei viinud, oleks ehk siiski veel veidi lühem võinud olla.

Nooremate klasside lõppvõistluseks oli punktlastmine 300 meetri peale 5 ringilise märgi pihta.

See märk oli omal ajal laialt tarvitusel rahvusvahelistel võistlustel sõjaväe vintpüssidest.

Nüüd, kus sõjaväe vintpüssidest ka 10 ringilisel märgil hülgetagajärgi on saavutatud, näeb seda märki kütiseltsides peaaegu ainult „noorte“, s. o. värskelt sisse astunud liikmete laskmistel.

Selle märgi terve musta südamikü (ringid 5 ja 4) läbimõõt on 60 cm (võrdne 10 ringilise märgi südamikü läbimõõdule), ring 5 läbimõõt on 40 cm (võrdne 20 ringilise märgi südamikü omale). Ring 3-e raadius on 45 cm, ring 2 raadius 65 cm; ühe silma loevad kuulid lauas, kuid väljaspool ringe.

„D1“ klassis lasti 5 lasku püsti, 5 lasku põlvelt, 5 lasku lamades käelt.

Aeg iga sceria jaoks ühes laadimisega ja asendi võtmisega oli piiratud poolteise minutiga.

Parima saavutuse andis:

Rms Aleksander S o a, III. diviisi õppekompanii: 5, 5, 5, 5, 5, 4, 4, 4, 4, 3, 3, 3, 2, 2, 1 — 55 silma.

„D2“ klass laskis 10 lasku lamades käelt. Aega oli 3 minutit ühes laadimisega ja asendi võtmisega.

Parim saavutus oli:

Rms Laas F ö r b e r g, 10. jalav. rügement: 5, 5, 5, 5, 5, 5, 5, 4 — 44 silma.

Üks kuul on „kadunud“. Selle laskmise juures näib see aga vähe võimalik olevat. Võib ka olla, et näitajad ta „ära kaotasid“.

Ühel hiljutisel kütiseltside „noorte“ võistlusel Rootsis oli samal laskmisel kui meie D2 klassil suure osavõtjate arvu juures üldine tasapind 40 silma ümber, kohtadele tuldi 46—48 silmaga. Meil oli 8-dal kohal 40 silma. Kui arvesse võtta, et meie noored ainult üks kord 300 m peale lasknud olid ja märk neile täiesti võõras oli, siis võib ka neid saavutusi väga ilusateks pidada.

VII.

K.-k. võistlused pakkusid vähe põnevust. Selle põhjuseks tuleb lugeda, et k.-k. juures töötamise võtted mitte drillipäraselt kätte ei ole harjutatud, nagu seda eeskiri nõuab. Drillipärane harjutamine tähendab samasugust järjekindlat ja energilist harjutamist, nagu seda rividrilis seisangu, pöorete jne. kätteharjutamine on. Iga võte peab viidama ideaalse puhtuseni täitmises. Pikka jutuajamist siin vigade parandamise juures vaja ei ole. Kui võtte otsustarve kord selgeks on tehtud, siis on vaja ainult katkestamata tööd, kuni teatavat võtet absoluutselt eksimatalt täidetakse. Samuti tuleb maksimaalset kiiruseni viia kindel sihtimine.

Ainult nii on võimalik saavutada seda kiirust kuulipilduja juures töötamises, ilma milleta kuulipildujal üldse olemasolu peale õigust ei oleks (L.-E. § 200).

Ärgu arvatagu, et seda kiirust, mis võistlusel kvalifitseerimiseks nõuti, kätte ei saa. Täitjad näitasid, et veel palju lühema ajaga läbi saab. Ka mitmed, kel tabamused nõutud normi välja ei andnud, näitasid väga ilusaid aegu täitmises. Ühe näite selle kohta toime juba ülmalpool.

Näidetenä tõi heast töötamisest toon järgmised eelvõistluste saavutused:

„A“ k l a s s. Märk 150×30 cm laud 100 m peal. Täita oli: 7 m hüpe, 125 padrundi äralaskmine ja rauavahetus.

Parim saavutus:

Leitn. Artur K a s e, 6. jalav. rügement: 108 sekundit, 12 tabatud kuuli, neist 6 kuuli 50×30 cm nelinurgas.

„B“ k l a s s. Ülesanne oli ülmalpool kirjeldatud.

N. allohv. Jaan S i t s k a, III. div. õppekompanii: 115 sekundit, 6 tabatud kuuli, 10 pihtalainud kuuli.

„C2“ k l a s s. Sama märk ja tegevus, mis „B“ klassil, ainult distants 400 m viiesaja asemel.

Rms Rudolf L u m i, 7. jalav. rügement: 100 sekundit, 8 tabatud kuhu, 9 pihtalainud kuuli.

Need täitjad ei ole sugugi mõned üliloomulikud nõiamestrid. Kui nende töötamist kõrvalt vaadata, siis paistab ta isegi aeglasena. Kuid iga võte tehakse puhtalt, õnnestub korrapaalt, ei ole mingisugust kobamist ega pusimist. Ja see annabki tarvilise kiiruse.

VIII.

Mõnes võistlustel halvemale kohale tulnud üksuses olen kuulnud kaht arvamist, millega kaotust vabandada püütakse:

a) Laskemoon olevat halb;

b) Lahingulaskmised rikkuvat punktlaskmise ära. Õpelaskmisel lastavat väga hästi, lahingulaskmiste järele minevat aga kõik oskused jälle kaotsi.

Esimese argumenti kohta olgu tähendatud järgmist.

Möödunud suvel tuli minul üheks eriotstarbeks ära mõõta paarisaja padrundi algiirused. Padrunid olid võetud kümnest mitmesugusest partiist.

Niisuguseid algkiiruse kõikumisi, mis korraliku laskmise võimataks teeksid, ei ole olemas.

[Kui padrunid võetakse segamini igasugustest partiidest, siis võib 300 m peale laskmisel kõige enam ühel juhtumusel sajast tabamispunkti ordinaat normaalsest kõrgem või madalam olla 20 cm võrra. 50% niisugustest segapadrunitest annavad tabamispunkti ordinaadi kõikumised vähemad kui 5 cm.

Kui padrunid võetakse ühest ja sellestast kastist, siis ulatub 300 m peale laskmisel tabamispunkti ordinaadi kõikumine keskmise ümber kõige enam ühel juhtumusel sajast 14 sentimeetri. 50% niisugustest padrunitest annavad kõikumised alla 3,5 cm.

Nii ei õigusta laskemoona omadused veel sugugi „munakoormate“ olemasolu.

Teist argumenti on hoopis võõrastav kuulda. See, mis terve väljaõppe eesmärk on, mille korralikuks äraõppimiseks kõik muu ainult ettevalmistus ja abinõu on, rikkuvat punktilaskmise ära. Kas nõutakse siis lahingulaskmistel ainult „praginat“ ja ei kontroleerita tabamisi sugugi? Kuidas jääb siis nõudega, et püssituli lahingus teatavatel distantsidel absoluutselt kindel „tappetuli“ peab olema?

Võib ainult öelda, et üksustes, kus selle argumentiga esile tullakse, lahingulaskmiste korraldamise juures vist küll kunagi eeskirja nõudeid ja põhimõtteid silmas ei peeta.

Ümberpöörduvalt: just hästi korraldatud lahingulaskmised õpetavad hästi laskma. Seda näitavad nende üksuste saavutused, kes varakevadest hilisügiseni just laskeväljadel elavad ja terve suve jooksul järjest lahingulaskmisi peavad. Neil olid ka punktlaskmise saavutused kõige paremad.

IX.

Tahaks loota, et järgmised võistlused tänavustest oma tasapinna ja põnevuse poolest tublisti kõrgemale tõusevad.

Selleks on vaja tööd. Aja otstarbekohase ja täieliku ärakasutamise, õppetöö viljakuse soetamise alal on veel palju ära teha. Siin peaksid vanemad noorematele energiliselt appi tulema, mitte ainult nõudes, vaid ka nõu andes.

Kõige intensiivsem töö ei viiks aga eesmärgile, kui puuduks huvi ja armastus asja vastu, ehk kui see huvi ühel või teisel teel ära surmataks. Tihti on vaja meelde tuletada, et hirmuga laskma õpetada ei saa (L.-E. § 28).

Hea eeskuju on üks tähtsamaid tegureid, mis huvi ja armastust asja vastu tõsta võib. Sellepärast ei peaks tänavustel võistlustel üles seatud eeskujulikud saavutused mitte kalletama jääma kaustakaante vahele ja raamatu-

EESTI VABARIIGI

LOOMISPÄEVILT

1917—1925.

Kirjastaja ja väljaandja

A. VANNAS.

HIND 2.000 marka.

Müügil „SÕDURI“ talituses,

Uus tän. 10.

kappidesse. Nad peaks viidama laskurmassi keskele ja sellele massile nii nähtavaks tehtama, et nad igalühel alati silma ees seisaksid ja et igaüks nendega oma saavutusi igal ajal võrrelda võiks.

Senini on väeosades niisuguste eeskujude nähtavaks ja teatavaks tegemise alal võrdlemisi vähe ära tehtud. Paar aastat tagasi oli mõnes kohas veel teatavat pealekäimist vaja, enne kui L.-E. § 151-s nõutud järjekorra nimekirjad kompaniides välja pandi. Nüüd on nad küll igalpool väljas, kuid ainult vähestes väeosades vastab nende nimekirjade välimus nende otstarbele. On veel küllalt kohti, kus nad võimalikult väikesele ja odavale paberilehekesele halva käekirjaga välja on kirjutatud ja siis üldisele mustale tahvlile kõiksugu inventarinimekirjade, aadressilehtede, kasarmuaresti määruste ja saja muu paberi hulka üles on riputatud. On vahet tegemist, et seda õnnetut nimekirja sealt üles leida. Ometigi on see teataval määral kompanii laskmise „kuldtahtvel“, mis igaühele otsekohe tahtmatalt silma peaks torkama ja mille peale need, kes seal esimestel kohtadel on, ka uhked võiksid olla.

Mõnes vene kasarmus olid parimate laskurite nimed otsekohe suurte tähtedega ruumide

seintele kirjutatud. Need kirjutused olid enamasti õige maitsetud, kuid nad täitsid oma otsarbet. Iga nekrut nägi neid nimesid kohe ruumi sisse astudes ja tahtmatalt äraks temas soov ka oma nime kord seal seinal näha. Meie aunimekirjad ei paista paljudes kohtades kelle-gile silma. Ka nende välimus on mõnikord niisugune, et sugugi isu ei ärata selles nimekirjas esimesele kohale peaseda.

Need nimekirjad üksi ütlevad vähe. Siin on ainult järjekord, mitte aga eeskujude. Vähemalt parimatel akselbandimeestel peaksid ka nende saavutused kokkuvõtlikul, kuid arusaadaval ja oma saavutustega võrreldaval kujul välja olema pandud. Seda võiks, näiteks, teha nii, et ära näidata kursusel kulutatud padrunite arv, võimalik silmadesumma ja tegelikult välja löödud silmadesumma ühes protsendiga, mis see võimalikust summast välja teeb.

Näide: I. liigi õpelaskmisel on 7 punktlaskmise harjutust, normaalne padrunikulu seega 35 padrunit. Kui siis kirjutame:

„Tarvitatud 38 padrunit, võimalik silmadesumma 456 (38×12), löödud 365 (80%)“, siis näeb igauks, et laskur terve kursuse jooksul 3 lisapadrunit on saanud ja et tal keskmine löömine 80% võimalikust on. Sellega võib igauks oma saavutusi iga harjutuse ajal võrrelda. Näpsava laskmise tulemused võib eraldi näidata.

Peale oma koduste saavutuste peaksid nähtavale kohale (tõesti nähtavale, mitte aga mõnel paberilipakal saja teise paberilipaka vahele) välja pandud olema ka diviisi ja üleriikliste võistluste parimad saavutused. Kui neil võistlustel on tarvitatud üldiselt tundmata märklaudu, siis peaksid ka märklaudu ise loomulikus suuruses seal kõrval välja joonistatud olema. Kui ruumi jätkub, siis võiksid need rekordsaavutused üldse tabamispiltide kujul välja pandud olla. Igas laskegalleriis peaks

Kindralstaabi VI osakonna
väljaandel

ilmus trükist

Merevägi
Vabadussõjas

Kpt.-major A. Varma.

✻

Saadaval „SÕDURI“ talituses.

tingimata leiduma ja laskuritel iga harjutuse ajal silmade ees seisma niisugune eeskujulikude tabamispiltide kogu.

Kompaniides, kus need eeskujulikud saavutused löödud, peaksid nad eriti ilusasti ja nähtavalt välja pandud olema.

Õpetajate ja õpilaste ühine töö olgu alati sihitud sinnapoole, et neile eeskujudele lähedale ja võimalikult neist ka mööda jõutaks.

1. detsember 1924 aastal Tondil.

Meie väikesel kodumaal on palju tulnud võidelda oma noore iseseisvuse saavutamisel ja kindlustusel. See võitlus ulatub juba pikka orjaajasse, mil rahva hinge ja eluvaldusi orjahelate ja piinapinkide pigistusel ähvardati lämbutada. Mõõdusid vaevarikka vastupanu järele viimaks ometi orjaöö piinad, ja eesti rahvas sammus vastu uuele elule — vabadusele ja iseseisvusele.

Kuid Eesti noort vabadust varitses ahnelt ja verejäänuliselt punane kommunism, kes 1917—1918. aastatel meid uuesti orjastada püüdis.

Vabaduse valvel seisid aga kangelased-kodukaitsjad; tulise isamaa-armastusega vaenlasele vaprasti vastu astudes suutsid nad kaitsta meie riigi iseseisvust ja rahva vabadust

võõra rahva ülevõimu vastu. Ent salaja jätkati vaenutegevust.

Ning kaks aastat tagasi, 1 detsembril, süttis kommunistide tuhaalune ootussäde ja asuti avalikult vaenutegevusse.

Timukate salaja sepitsetud verise kavatsuse likvideerisid aga meie julged kodukoldekaitsjad enne, kui talvine päike tõusta suutis. Tuletame siinkohal lähemalt meelde neid sündmusi Tondil kahe aasta eest...

Jõulukuu 1-se päeva varahommik. Pime ja vilu. Ülal tibab jahedat vihmudu. Puudub jõulueelne õrn lumevaip. Pole tähtede ilurikast mängu sinakail lumehangedel. Maapind on uppumas porri. On hommik täis sügisrasket meeleolu...

Kompaniis on vaikne. Korrapidaja on süvenenud oma töösse. Magus rahu ja ärkamiseelne uni valdavad uinuvaid kadette.

Kell lööb ..3..4..5. Tasase ja häbeliku kõlaga kaovad kellalöögid. Korrapidaja tõuseb istmelt ja äratab mõned toimkondadesse määratud kadetid. Kompanii eesruumist sammub sisse päevnik. Siis... kell 5.27 min. saabub uinuvass hommikurahus õudne moment: pimedusest tormab kompaniisse ohvitseri vormis võõras. Korrapidaja, kes talle vastu ruttab, langeb põrandale, tabatuna kuulidest. Ohvitseri järele jooksevad sisse mitmed erariietes ja mundrites inimkogud. Käsigranaadid vihisevad õhus; browningute ja püstolkuulipilduja ägedad paugud külvavad ümberringi tuld ja kibedat püssirohu suitsu.

Kadetid taipavad olukorda ja püüavad end kaitsta esimesel silmapilgul voodite varjus. Oleks ju mõttetu palja käega jooksta tule hõlma.

Läbi karjumise ja vandumise kostavad ähvardushüüded: „Kes end liigutada julgeb — lastakse maha! Kõigil tuleb voodisse jääda!“

Suurest lärmist kõlab üle granaadi lõhkemine.. Killud lendavad vingudes, purustades seinu, põrandat, lage ja — inimliha. Sinakas suitsupilves askeldavad ärevad kommunistid, otsides ohvreid noorte Sõjakooli kasvandikkude seast.

„Hei seltsimehed! Aitab siin juba. Läheme vaatame ülespeole!“...

Vaigib ootamata külaliste kisa ja sõim.

Tekid, linad ja padjad põlevad. Tuleleegid vilksatavad läbi paksu suitsusamba. Selles hingematvas tule- ja suitsumeres lamavad voodite vahel haavatud kadetid... vereloigud tardunud valgele pesule ja kivikülmale põrandale. Valusad hoiged ja ohked tõusevad ohvriterin-

nust. Seal närtsibki juba üks noor elu, külmad sõrmed krampplikult kiskudes veriseid linaid ümber haavade.

„Tooge püssid — tooge laskemoona!“ Mitmed tormavad relvade tuppa, haaravad püssid ja kuulipildujad, kuid puudub laskemoon... Ülemisel korral leiavad kommunistid ees valvuri püssiga, kes neid tervitab tinaga. Sest silmapilgust poeb paanika mõrtsukate ridadesse. Oletades, et ülal juba suurem vastupanu organiseeritud, tühjendavad nad oma laskeriistad valvuri peale ja algavad rutulist põgenemist. Neilgi langeb kaks „revolutsioonilist seltsimeest“, kes verre lamama jäävad.

Selle ajaga on juba all korraldatud patrullide salgad, kes põgenejate kannul välja tormavad. Ka haavatuile on ilmunud abiandjad. Õudne ja kurb on näha kuidas verised kehad tuigerdades ja abi paludes vaevlevad voodis ja põrandal.

Ümberringi on paisatud verest punaseid linaärtse; mööbli tükid laiali üle ruumi; aknaruudud on lõhutud ja vilu detsembrihommik toob vingu ja suitsu hulka värsket jahedust. Väljas on heitlus taganevate punastega. Kadettide tõsistes nägudes võib lugeda tasumistahet langenud sõprade eest.

Ka kadettide kasiino on kannatada saanud. Ukсед, aknad on lõhutud, mööbel tükkidena laiali paisatud ja seintes ning põrandas lõhkenud granaatide purustuskohad.

Terroristide mässuüha on maha surutud ja nad ise on päästmas omi hingi. Pimedas hommikus kostavad veel mõned harvad paugud — siis vaigivad needki.

Kiirelt sõidab Tondi teele must punaste lintidega ehitud auto. Meeskond, kes varustatud laetud parabellumitega ja käsigranaatidega, vangistatakse.

Autovõõrad lootnud, et Tondil lehvib juba punane lipp!

On kadunud kadettide rõhutatud meeleolu. Kõik on töös oma kodu korraldamisega, vaid raskelt haavatud ja langenud lamavad vooditel. Tondi õue veerevad autode read. Õrnalt kantakse neisse valus vaevlejad ja surmasülle suikunud kadetid. Au andes paljastatakse päd.

Haavata said kadetid: Pesur, Saulepp, Mölder, Steinbick, Jakobson, Dreimann, Hanni, Eckbaum, Stamm ja Mikk.

Mõrtsukate ohvrina langesid kadetid: Tomberg, Teder, Udras ja Allebras.

Tondi kasarmute külje all asuval heinamaal seisab väike kollane Reimanni maja.

Seal asus kommunistide staap. Peale mässu nurjaminekut Tondi rajoonis põgeneti sealt suure kiirusega. Sealt saadi palju püsse, käsigranaate, ohvitseride vormikraesid, mütse, sineleid, kasukaid, traadilõikamise kääre, Verhovsky „taktika“ avatud leheküljega (avatud leheküljel oli märgitud peatükk „Pealetungilahing“), mõni kott sidumismaterjali ja ...tuliuus lõõtsapill.

Anvelti andmete järgi pidanud Reimanni majja koguma 200 „seltsimeest“, kes siis oma ülesannet oleks täitma asunud 2-es lööksalgas. Tund enne väljaastumist julgustanud Anvelt isiklikult mehi ja saatnud nad siis „internatsionaalse õnnistusega“ tapma Sõjakooli kasvandikke.

Kuid kadettide kohusetunne ning üksmeel sumbutasid kommunistide alatud tahted ja verejanu enne kui see võidule pääses.

Õised lennud.

Austria määrustiku andmetel n.-ltn. P a t s k a.

Päämine nõue õiste lendude juures on vaikne ilm. Õine lend ei ole seotud valgustusega, mis võimaldaks näha silmaringi, tähtis on vaid see, et kusagil oleks valgustatud orienteerumispunkte.

Õiste lendude hääks kordaminekuks peab aerodroom hästi olema valgustatud; kui aerodroomi ligiduses leidub kõrgemaid esemeid, näit. kõrged mäed, vabrikukorstnad, kirikutornid jne. — peavad ka need olema valgustatud, sest lendur võib neile pimedas nii tõusul kui ka maandumisel külge lennata.

Üldse on aga hää ettevalmistus kordamineku eeldus. Suveõil on kaunis kardetav vaenlane õistele lendudele udu, mis võib tekkida vahest liig järsku ja täitsa isoleerida lenduri aerodroomi signaalist.

On olnud juhuseid, kus lendur tõusis hommikul õhku kergelt-uduse ilmaga, kuid ülal viibides tihenes udu niivõrd läbipaistmatuks, et lendur oli sunnitud maanduma väljaspool aerodroomi.

Sarnaste hädaohtude varakult kindlakstegemiseks peaksid lenduritele kaasa aitama meteoroloogia jaamad.

Kuid mis kasu on siis õistel lendudel pahede peale vaatamata? Õöl on vaenlane nimelt kõigi oma kaitseabinõudega tegevusvõimetum kui päeval. Raske on kahuritega pimeduses viibivat lennukit tulistada, enne peab tema üles otsima prožektoritega; sama viletsasti näeb vaenlase hävitaja meid nagu meie tedagi. Kõike seda arvesse võttes on õöl võimalik täita ülesannet, mis päeval liig raske või hoopis võimata.

On soovitatav õiseid lende teha kõrgemas sfääris ja siis, juba vaenlase kohal madalamale planeerides, täita antud ülesannet.

Õised lennud on seotud harilikult järgmiste ülesannetega:

1) Pommipildumine raudteerongide, jaamahoonete, sõlmepunktide, tehaste, ladude, aerodroomide, linnade jne. pihta;

2) Vaenlase tegevusesolevate patareide asukoha kindlakstegemine;

3) Raud- ja veeteel liikumise järele valvamine;

4) Posti ja teadete toomine neist piirkondist, kust päevased ülelennud kardetavad;

5) Vaenlase väeosade asukohtade kindlaksmääramine kas tulede või teiste tundemärkide järgi, mis vaatelejale silma paistavad;

6) Salakuulajate viimine vaenlase territooriumile või sealt tagasitoomine.

Kõiki neid ülesandeid on õöl kahtlemata kergem teostada kui päeval.

Kuidas orienteeruda õöl? Enne lendu tuleb kaardi järele põhjalikult tutvuda maastikuga. Siis peab veel kaasas olema täpselt reguleeritud kompass. Vaateleja peab teadma kõik õöl alaliselt valgustatud kohad, näit. raudteejaamad, linnad jne.

Mainitud punktele peab õöülelendest ette teatama, sest vaenlase ilmumise kartusel kustutatakse muidu kõik orienteerumist võimaldavad tuled.

Vaenlane leiab meie lennuki õöl üles prožektoriga.

Suurel kõrgusel prožektori valgus ei pimesta lennupersonali ja pilvis ilmaga võib peituda pilvedesse.

Lennukil peab olema soovikorral kustutatav ja süüdatav väline valgustus. Sisemiseks valgustuseks on hädatarvilikud käsielektri-

lambid. Aerodroomile tagasilennul annab vaatleja maandumis-signaali. Selle järele valgustatakse aerodroom, ja kui mingisugustel põhjustel maandumine pole võimalik, antakse alt vastav kõkkuleppe signaal „maandumine keelatud“.

Aerodroomi valve-meeskonnas peab valitsema sarnane vaikus, mis võimaldab kuulda lennuki mootori mürinat.

Enne hädamaandumist tuleb maastiku valgustada sellekohaste eripommidega või raketidega.

Õisele orienteerumisele aitavad tunduvalt kaasa taevakehad. Nii, näiteks, et teada saada millises ilmakaares paistab kuu, tuleb

1) teada saada, kas kuu on kasvav (noor) või kahanev (vana).

☾ — kahanev (vana) kuu; ☽ — kasvav (noor) kuu. Üldjoontes sarnaneb kahanev kuu tähele „C“, kuna kasvav kuu tähele „D“. C — cresco — tähendab aga ladina keeles kasvama, D — decresco — kahanema.

Nüüd on tarvis meeles pidada vaid kuu variatsioonid.

2) kindlaks teha mitu $\frac{1}{12}$ kuust on valgustatud. Siinjuures $\frac{1}{12}$ — $\frac{2}{12}$ viga ei avalda suuremat mõju;

3) teada vaatlemise kellaaega;

4) noore kuu juures valgustatud 12-ikkude arv kellajaast maha arvata, vana kuu juures juurde;

5) saadud resultaati oleks kellaaeg ja alljärgnevast päikese-tabelist leiame, kus paistaks meile päike, säälsamas oleks meile tähendatud juhustel kuu.

Näide: Kell on 24. $\frac{9}{12}$ noorest kuust on valgustatud. $24-9=15$ ehk kell 3 p. l.

Tabelist leiame päike on SW ehk 225° , kus ka kuu.

Ilmakaared päikese järgi ja vastavad kellajaad.

Kell 6.00	kurss	päikese	pääle	O ehk	90°
„ 7.30	„	„	„	OSO	„ $112\frac{1}{2}^\circ$
„ 9.00	„	„	„	SO	„ 135°
„ 10.30	„	„	„	SSO	„ $157\frac{1}{2}^\circ$
„ 12.00	„	„	„	S	„ 180°
„ 13.30	„	„	„	SSW	„ $202\frac{1}{2}^\circ$
„ 15.00	„	„	„	SW	„ 225°
„ 16.30	„	„	„	WSW	„ $247\frac{1}{2}^\circ$
„ 18.00	„	„	„	W	„ 270°
„ 19.30	„	„	„	WNW	„ $292\frac{1}{2}^\circ$
„ 21.21	„	„	„	NW	„ 315°
„ 22.30	„	„	„	NNW	„ $337\frac{1}{2}^\circ$
„ 24.00	„	„	„	N	„ 0°
„ 1.30	„	„	„	NNO	„ $22\frac{1}{2}^\circ$
„ 3.00	„	„	„	NO	„ 45°
„ 4.00	„	„	„	ONO	„ $67\frac{1}{2}^\circ$

N suuna võib veel kindlaks määrata „Põhjanaola“ abil, mille üles leiame „Suure vankri“ lähedusest, kuid selle tähe ligne zenüitseis annab ebatäpse suuna.

Juriidilised näpunäited.

K. Selter.

№ 8. Kas kaitsevaelane võib administratiiv kohtu korras kaebust tõsta ülemuse poolt määratud distsiplinaar karistuse peale?

Administratiiv kohtu korra seaduse § 6. p. 1. põhjal võib Riigikohtu ees kaebusi tõsta ministriumide ja nende osakondade korralduste ja määruste peale. Seadus ei ole aga lubanud kaevata Vabariigi Valitsuse otsuste peale. (§ 1. lit. a ja § 6. p. 1.). See seisukoht, s. o. et Vabariigi Valitsuse otsused ei kuulu kohtu läbi vaatamisele ega tühistamisele, on rajatud konstitutsioonilise riigivõimu jaotuse algpõhimõttele. Sellest võimude jaotuse printsiibist valjult kinni pidades on näit. Prantsusmaa üldised kohtud üldse kõrvaldanud valitsusasutuste otsused arutamisest ja on selle asemel valitsusasutuste koosseises

erilised administratiiv-kohtulikud asutused — prefektuurnõukogud ja riiginõukogu loonud. Meie 1919. a. 12. veebr. sead. on administratiiv kaebuste arutamise küll üldiste kohtute kätte usaldanud, kuid ainult kuni teatud piirideni: Vabariigi Valitsuse kui valitsemise võimu kõrgema organi otsuste peale kaebust tõsta ei saa.

Järelikult on kindel, et need distsiplinaar otsused, mis Vabariigi Valitsuse poolt tehakse, eriti aga distsipl. kar. seadl. §§ 39. p. 4., 40. p. 2, 41. ja 29. p. 1. ettenähtud juhustel ei või Riigikohtu arutamisele ega äramuutmisele kuuluda.

Kaitsevaelaste distsiplinaar karistuste liigid ja iseloom, samuti tingimused, mille põhjal neid karistusi võib määrata ja nende peale kaebusi tõsta, on

ette nähtud 14. oktoobril 1925. a. antud kaitseväelaste distsiplinaar karistuste seadluses. Selle seadluse §§ 59, 66—71 ja 73 näevad ette, et kaebusi tõstetakse ülemuse ees, komando-korras, s. o. ülema karistumääruse peale tõstetakse kaebust järgmise kõrgema ülema ees, selle viimase otsuse peale võib aga edasi kaevata temast kõrgemale ülemusele jne. Seadlus ei piira seda edasikaebuse õigust ühegi kindla ülemaga ega kindla instantside arvuga, vaid lubab edasi kaevata alluvuse järjekorras kõikidele neile võimudele, keda selle seadluse järele distsiplinaar ülemuseks tuleb lugeda. Sarnaseks distsiplinaar ülemuseks karistamise võimuga on aga ka Vabariigi Valitsus (§§ 39—41 ja § 23).

Tähendab § 73. põhjal võib edasikaebusega ka Vabariigi Valitsuse ees esineda. Nüüd seisab küsimus selles, kas kaitsevälane, kellele karistus on määratud Sõjainistri poolt või kes kaebuse korras on saanud Sõjainistri tagasilükkava otsuse, peab komando-korras Vabariigi Valitsuse ees esinema, või võib ta administratiiv kohtukorras Sõjainistri otsuse peale Riigikohtule kaevata. Riigikohus on mitmel puhul asunud seisukohale, et kohtuliku kaebust tõsta ei saa sarnase otsuse peale, mille vastu veel administratiiv korras või muu seaduses ette nähtud erikorras vaielda võib. Sellest põhimõttest välja minnes on Riigikohus jätnud läbi vaatamata kaebused, mida tõsteti varustuse, korralduse j. t. valitsuste ja diviisi ülemate otsuste peale, seletades, et neid ülemaid ei saa lugeda sarnasteks ministeeriumide osakondadeks ega teistest kõrgemateks asutusteks admin. k. k. sead. § 6 mõttes, kelle peale Riigikohtule kaevata võiks, sest et nende ülemate otsusi järgmine ülem igal ajal muuta võib. (v. Riigik. Adm. osak. toim. Nr. 435 II — 1926 a. j. t.). See vaade peab täies ulatuses maksma ka kaitseväelaste distsiplinaar karistuse asjade suhtes. Seadlus on nende asjade toimetamiseks ja kaebuste harutamiseks erikorra maksma pannud ja on ette nähtud, et Sõjainistri otsuste peale Vabariigi Valitsusele kaebama peab. Sellepärast ei peaks lubatav olema, et kaitsevälane selle kaebekorra enne lõpuinstantsi katkestaks ja selles eriseaduses ette nägemata kaebetele astuks. Neil põhjustel tuleb arvata, et Sõjainistri otsuste peale distsiplinaar karistuste asjades ainult Vabariigi Valitsusele kaevata võib.

Kui aga Vabariigi Valitsus viimase instantsina kaitseväge distsiplinaar karistusasu otsustama peab, siis ei või need asjad kohtu harutamisele kuuluda, sest nagu eelpool seletatud, ei saa Valitsuse otsuste peale Riigikohtu ees kaebust tõsta.

Samale seisukohale jõuame aga ka administratiiv kohtu kompetentsi põhimõttelise selgitamise kaudu.

Admin. kohtu korra sead. § 3. määrab üldise lausega, et õigus kaevata on igal isikul, kelle õigused administratiiv asjus seaduse vastaselt on puudutatud. Tähendab administratiiv kohtu korras võib kaitsta ainult õigusi administratiiv asjus. Kas kaitseväelaste distsiplinaar üleastumised ja karistamised on administratiiv asjad?

Sellele peab vastama eitavalt.

Administratiiv asja määrab ära selle asja enda juriidiline sisu, mitte aga see asjaolu, kas see asi valitsuse- või kohtuasutuse kompetentsi kuulub.

Administratiiv tegevus eeldab suhtumist kodanikkudega ja tähendab sisetist valitsemist. Siia ei kuulu rahvusvahelised läbikäimised, kuigi neid toimetavad valitsusasutused. Samadel põhjustel ei kuulu siia ka vägede juhtimine ega valitsemine. Need riigi ülesanded on kõigis konstitutsioonides ja seadusandlustes erilist, administratiiv küsimustest lahus seisvat käsitamist leidnud. Administratiiv asjadeks ei saa pida süüteo asju, s. o. toimetusi sarnaste tegude pärast, mida seadus on karistuse ähvardusel ära keelanud. Süüteo asjad on administratiiv asjad ainult sel korral, kui nad administratiiv tegevuse, s. o. sisemise valitsemise pinnal tekivad, administratiiv võimu poolt lahendatud saavad ja seadus neid otsekohe administratiiv asjadeks nimetab. Need administratiiv asja olulised tundemärgid puuduvad aga kaitseväelaste distsiplinaar asjades täielikult. Viimased on süüteo asjad, nad ei teki sisemise valitsemise, vaid vägede juhtimise alal; neid ei lahenda administratiiv, vaid komando-võim — väeülem, ja seadus ei nimeta neid asju administratiiv, vaid distsiplinaar asjadeks.

Kuna distsiplinaar asjad oma juriidilise sisu ja iseloomu poolest kriminaal asjade juure kuuluvad, kellest neid ainult nõrk ja muutuv piir lahutab, siis on enamjao riikide seadusandlused distsiplinaar asjade toimetami-

seks erilise, kriminaalprotsessile sarnase korra maksuma pannud, mis sootuks lahku läheb nende maade administratiiv kohtu korrast. Sarnaseks erikoraks on ka Eesti kaitseväelaste dists. kar. seadluse §§ 58—74. ette nähtud protsess, kuna kodanlistest ametnikkudest seni ainult kohtunikud oma erilise protsessi järele oma distsiplinaar asju võivad lahendada. Teiste riigiteenijate distsiplinaar asjade toimetamist on küll juba 1901 a. Vene projektiga hakatud normeerima, kuid see kavatsus on soiku jäänud ja alles nüüd 1925 a. Eesti

kohtuministeeriumi poolt uuesti päeva-korrale võetud.

Kokkuvõttes peab ütleva, et kaitseväelaste distsiplinaar karistus- asjad administratiiv kohtu kompetentsi ei või kuuluda, vaid lõplikult vägede juhatuse — Vabariigi Valituse ja ülemjuhataja poolt peavad saama lahendatud.

Sellele seisukohale näib ka Riigikohus juba asunud olevat, nagu seda tema toimetusest Kirki asjas (Riigik. Adm. osak. toim. 1926 a.) välja võib lugeda.

I-se Soomusrongide rügemendi 8. aastapäeva pühitsemine.

Teatavasti pühitses I sr. rüg. 29. XI. s. a. oma 8. aastapäeva.

Meeskonna eluruumid ja sissekäigud kasarmusse, ohvitseride kasiino, söögi- ja kinosaalid olid sel puhul juba pidupäeva eelõhtuks ilustatud vanikute, lippude ja mitmevärviliste ilutuledega. Külaliste auks olid ehitatud auvärvad, nende saabumisel valgustasid teed projektorid. Vägevuse ja kiiruse märgina paistab staabi hoonel juba kaugelt silma heledalt valgustatud suur rügemendi embleem. Rügemendi aastapäeva algul (kl. 12 öösel) tabab meeskonda ja külalisi ootamata üllatus — kasarmute vahelisel õppeplatsil silmatatakse tulevärki, mis pakkus toredat pilti. Lõpu eel ilmus illuminatsioon „I. S. R. VIII.“ Aastapäeva pühitsemise ametlik osa kujunes järgmiseks:

29. XI. kl. 12. — Aktus kino saalis. Enne aktsut jagati sõdureile maksuta 2 rügemendi kullul „Sõdur“ nr. 49 (iga kolmas mees sai „Sõdur“i). Aktusel kanti ette lühike kokkuvõtte väeosa ajaloost, mäletsati langenuid Va-

badussõjas (puhkpillide koor mängis koraali), võrreldi praeguste soomusronglaste elamismugavusi seisukorraga Vabadussõja algul ning lauldi ühiselt „Eestimaa mu isamaa...“

Kol.-lt. Triik, I diviisi staabiülem, ütles tervitusi diviisi ülemalt ja toonitas oma kõnes sihte, milledele tuleb truuks jääda.

Loeti ette paljudelt kõrgematelt sõjaväelastelt, ametasutustelt ja endistelt kaasvõitlej. telt saadud telegrammid (ligi 20).

Lõpuks pidas lühikese vaimustava kõne rüg. ülem kol.-lt. Tallo, lastes Vabariigi Valitsust elada. Mängiti ja lauldi hümmi.

Kl. 14. — Sõdurite ja ohvitseride ühine lõunasöök, millest osa võtsid ka külalised. Kl. 17. Sõduritele ja nende kutsutud külalistele maksuta kino (maksuta kino sõduritele oli ka eelmisel õhtul) Film: „Laul tulipunast lillest“. Kl. 20 algas sõdurite ball, millest ka ohvitserid osa võtsid ja mis möödus ülevas ja lõbusas meeleolus. —i.

1. detsembri mälestusaktus Sõjakoolis.

On saanud meeldivaks traditsiooniks meelde tuletada seda päeva, mil eesti rahva ja eriti kaitseväge üksmeelne tahe kodumaa vabaduse kaitseks omi võimeid näitas. Igal kultuurrahval on õigus vabalt ja iseseisvalt oma saatust määrata ja iga kodaniku pühaim kohus on kodumaa kaitseks valvel olla viimse veretilgani. Ja meie noor kaitseväge täitis 1. detsembril 1924. aastal selle ülesande suure kohusetundega, mil 3-nda internatsionaali kommunistlikud banded julma ja alatu verekauga Eesti noort vabadust varitsesid. Häbitava pettumuse ja nurjaminekuga aga põgenesid punaste salgad, jättes mõnedki verised jäljed, jättes mõnedki emad kurvalt leinama neid, kes meie julgete kaitsjate ridadest märtrina langesid.

Ka Sõjakooli kasvandikkude perre külvasid terroristide tulirelvad sel päeval mõnegi surmakuuli. „Peame olema valvel igal silmapilgul oma tuleviku eest“. Nii rõhutab S. Ü. O. Ülema käsukiri № 353, Tondil 1. det. k. a.:

„1. detsembril 1924. a. võitluses meie kodumaa vabaduse ja rippumatuse eest langesid meie keelt Sõjakooli 2-se kompanii kadetid: Arnold-Gottlieb Allebras, August Udras ja Aleksander Teder ning tehniliseväe kompanii kadett Aleksander Tomberg“.

Täna, sünnimuse teisel aastapäeval, seisatame üheks pilguks verisel heitluseväljal ning langenud

kangelaste kalmudel. Härrad ohvitserid, kadetid, aspirandid ja sõdurid! Oma tahte ja võime koon-dame täna selleks, et endale ja järgmistele S. Ü. Õ. lendudele edasi kanda ja sisse istutada seda süti-tavat tuld ja armastust kodumaa vastu, millega langenud olid relvastatud ja mille vastu päälä-tung kokku varises. Ka tulevikus võimalikel ras-keil silmapilkudel leiab vaba Eesti tuge ja jõu-allikat mõõdnud aegade eeskujul oma paremate kodanikkude, eestkätt aga oma kaitseväge juhtide koosseisu rüvetamata vaimust, ennastsalgavast vaprustest ja sitkest võitlustahetest. Sellepärast on kohustav Teile, mu härrad — pilk tulevikku. Lan-genuille aga igavene, põlvest põlve kestev austamine.

See verine jõulukuu päev jääb meie vabadus-võitluse ajalosse kaitseväge ja rahva julge üks-meele, südamliku koduarmastuse ning vapruste tunnusenähtisena püsima.

Kiirelt hääbuvad mineviku hõlma aastate read, kuid elama jäävad mälestused sellest veremängust ja au andes meelestame langenud vabaduseohvreid.

Täna detsember algas Sõjakoolis varahom-mikuse häirega. Kiirelt koguvad kadettide ja Sõ-jakooli üksuste relvastatud read.

Ülematele kõlab võimsalt vastuseks tervitus: „Oleme valvel!“ Härra major Simson tuletab meelde hommikut kahe aasta eest, mil selles pimeduses ja õuduses hiilisid varjud, kes kandsid mustas hinges mõtet Eesti vabaduse röövimiseks. See alatu kava äpardus ja kommunistid paisati tagasi. Kuid peame olema aga valvel, sest meie ei tea, mida toob meile järgmine silmapilk.

Langenud kadettide leinajumalateenistus ja aktus algas kell 14.30. Sõjakooli avar ning valge sõõgisalal on dekoreeritud maitserikkalt.

Arvurikka Sõjakooli ohvitserkonna, kadettide, aspirantide ja teiste üksuste perega on ruum täidetud. Kõikide silmade ees asuvalle must-valgele foonile on paigutatud langenud kadettide näopildid: Allebras, Udras, Teder ja Tomberg — kes isamaa ohvrina 1. dets. Manala rüppe varisid.

Pühalikus ja tõsisel vaikusel avab aktuse õpe-taja Stockholm.

Ta tuletab meelde rahvaste elus esinevaid võitlusi. Ükski rahvas ei pease ohvrit. Ka Eesti on võõra surve alt vabanemisel pidanud üle elama palju kannatusi. Olgugi, et kõik kannatused ja verevalamised on lõpnu ja nende tulemusena on saanud vabadus ning iseseisvus — ei tohi meie ialgi unuda. Meid varitseb salakaval vaen-lane, kes igal pilgul on valmis äraandlikke orje õõvarjus meile kaela saatma.

Täna sel tunnil tahame pühendada omad mõt-ted ohvrite mälestuseks ja tänane tund peab meid sütitama truudusele ja üksmeelseks valvelolemi-seks, et meie rahulikult saaks töötada — rahva õnneks, isamaa auks ja iluks! S. Ü. Õ. Ülem kolonel Rink meelestab seda päeva, mil verejäu-nuline vaenlane sirutaas omad käed Eesti iseseis-vus lipu järele. Tol päeval otsustati meie kodu-maa vabaksjäämise küsimus. Lembitu ja Vaba-dussõja aegsete vaprate juhtide ja kangelaste vää-riliselt tegutsesid kadetid, kes ohverdasid oma elu isamaa vabaduse päästmiseks. Olgu neile kerge kodumaa muld! (Kadettide laulukoor laulab muu-sika saatel: „Ligemal Jumal Sull“).

Peame olema valvel. Selleks kohustab meid vaba Eesti. Häda rahvale, kes arvab end olevat väljaspool hädaohtu. Häda Eestile, kui ta mõtleb praeguses vaikusel unuda!

Edasi tuletab üks kadettidest lühidalt meelde seda detsembripäeva, mil sai veelgi armsamaks meile meie paljukannatanud kodumaa. „Meie kohus on leida üksmeelset vaimustust ja palavat armastust kodukaitseks. Selleks kohustab meid meie langenud sõprade mälestus“.

Pikemas kõnes Eesti iseseisvuse ja päeva täht-susest juhib rkl. Hünerson tähelepanu põhimõttele: „Isamaa on mehe ülem mõte, Rahva õnn ta tähtsam ettevõte“.

„Oleme üle elanud vererikkaid võitluspäevi, oleme kaalunud sageli küsimust: kas maksab meie väikese isamaa kaitseks ohverdada inimhingi, kui mõnedki ehk ihaldavad tagasi endiseid aegu. Kuid meile on ka selge, et need igatsused on luu-lelikud pettepidid, sest kui meil poleks iseseis-vust, siis valitseks meie väikesel kodupinnal punane lipp — kommunistide julm tahe — ja vägivald. Seda fakti hindas Eesti kodanik ja sõdur 1. dets. 1924 a. õigelt seisukohalt, pannes kodu vabaoleku kaitseks välja innuka vapruste ning võidutahte. Sest isamaa on meile kallid ja rahva õnn seisab meie riiklises iseseisvuses.“

Ja kui iga kaitsevähelane, iga noor kadett val-vel olles vabaduse kaitseks truult ja õiglaselt pühaks peab oma kodupinda ja meie vabaduse ning iseseisvuse sümboli — Toompea kaitseks panti paneb oma võitlusvalmi vere, siis püsib meil iseseisvus ja vabadus“.

Aktus lõppes kell 16, mille järele kadetid Kaarli kiriku sammusid, kus langenute auks ja meeldetuletamiseks peeti leinajumalateenistus.

A.

Soome rannakaitse.

Selle pealkirja all avaldas Soome sõjapoliitilises ajakirjas „Sana ja Miekka“ hiljuti keegi mere-väge ohvitser rea artikleid („S. ja M.“ 15, 16, 17, 18 ja 19 — 1926. a.), mis tohiks ka meile pakkuda huvi. Toome artikli lühikese kokkuvõtte.

Soome lõunarannik Viiburist kuni Turuni, saa-restik kaasa arvatud ühes maalauga kuni 50 km süga-vuseni sisemaale, on Soome tähtsaim osa, eriti strateegiliselt. Kui vaenlane selle vallutaks, oleks ka Soome sõjaväe jõud murtud. Ahvenasaartelt valitseks ta Põhja- ja Soomelahte ning Soome lõunapoolses saarestikus leiaks ta oma merejõududele suurepära-seid toetuspunkte operatsioonideks mandrile ning

sügavamale Soomelahte. Saarestikust ja rannikult võib vaenlane tungida kergesti ja kiiresti ka Soome sisemaale. Isegi juhtumusel, kui kavatsus pole kogu Soomet vallutada, tekib mõnel Baltimerele ulataval riigil sõjakorral vajadus oma alla võtta Soome lõuna-rannikut ja saarestikku, eriti Ahvenasaari.

Siis edasi: Soome lõunarannik pole ainult strateegiliselt tähtis, ta on ka Soome kõige kergemini vallutatav osa. Meri on kuni mandrini sügav, saared pakuvad sissetungijale kaitset ja maandumisvõi-malusi ning mandri tihe teedevõrk soodustab kiiret edasiliikumist.

Vaenlase Soome tungimine võiks artiklile autori arvates sündida ainult idapoolt, Venest. Soome väeliini parem tiib ulatuks sel puhul Soomelahele. Üle Karjala maariba, Laadoga järve ja Soomelahe vahelt on aga vaenlasel raske edasi tungida. Ta peab seepärast katsuma murda Soome vastupaneku mere ääres või, mis veel tõenäolikum, saatma oma laevastiku ühes dessantvägedega Soome väeliini selja taha, s. o. Soome lõunarannikule. Õnnestub vaenlasel Lõuna-Soomes maanduda, siis peab Soome viskama sinna oma jõud sissetungija tagasitõrjumiseks, mis aga nõrgendab mandri väeliini kaitset, hädakorral sunnib väeliini isegi tugevasti tagasi tõmbama. Taganemine võib kujuneda saatuslikuks ja isegi paremal juhusel on Soome kaotanud temale nii väga tähtsa ranniku.

Some ei soovi sõda, kuid on valmis end kaitsma. Oletatud võitlusinde pahemalt tiivalt, s. o. Venekarjala poolt ei ole sõja puhul suuremat hädaohtu karta: pealetungi ei soodusta siin teede puudus ja peaaegu läbipääsmatu maastik. Sootu vastupidised võimalused avanevad aga rannikul. Seepärast rõhutab autor rannakaitse küsimuse erilist tähtsust.

Rannakaitseks näeb ta kõigepealt ette hästi varustatud kindlustusi sadamate ja tähtsamate strateegiliste kohtade kaitseks. Muu osa rannikust ja saarestik tuleks kaitsta teiste abinõudega. Rannakaitse kindlustused tuleb varustada kõige moodsamate abinõudega, m. s. ka lennukitega ja suitsukatte- (udu-) aparaatidega, miiniväljadega, laevateede sulgumiseks terasvõrkude, kettide, laevade jne. abil. Ka jalaväge peab kindlustustel olema tarvilisel määral.

Et aga rannakaitsekindlused võiksid hästi täita oma kohuseid, selleks on vaja kerge vahilaevastik, mis koosneks suurest arvust väikestest, kuid meresõiduks kõlblikkudest laevadest ja mootorpaatidest. Nendel pole vaja astuda vaenlasega võitluse ja osa neist võiks olla varustatud 4—5 cm kahuritega. Vahilaevastiku ülesanne oleks teatada vaenlase lähene misest, alarmeerida terve rannakaitse tegevusse ja olla abiks laevasõidule. Viimane on tarvilik, sest sõja ajal suletakse ju laevateed, kustutatakse tuletornid ja tulelaevad võetakse sootuks ära või viiakse vales kohadesse meremärgid jne. Rahuajal oleks vahilaevade arv väike, kuid sõjaajal tuleks see arv eralaevade teenistusse võtmise läbi suurendada sedavõrd, et kogu saarestik oleks nendega üle külvatud.

Vahilaevastiku kõrval on vaja traaleritest koosnevat laevastikku. See on võimalik moodustada eralaevadest, kuid meeskond tuleb, vähemalt osaliselt, ette valmistada juba rahuajal. Miinide panemiseks võib ka kasutada eralaevu, kuid meeskonda tuleb samuti rahuajal ette valmistada.

Eriti tähtis nii kindlustele (rannapatareidele) kui ka vahilaevastikule on korralik ja kõige uuemate abinõudega varustatud signaalsüsteem ja sidesüsteem. Rahuajal oleks sellest tegevuses ainult üks osa, meeskond ja varustus aga alati valmis.

Vahiteenistuses omavad suure tähtsuse ka luurelennukid.

Et kogu rannakaitseaparaat korralikult töötaks, selleks on — autori arvates — vaja anda see ühe isiku käsutusse. Terve rannik tuleb aga jagada pea- ja alarajoonidesse. Rajoonides oleks vastutajateks nende ülemad, kellele alluvad vastavas rajoonis: rannapatareid ning nende juures olev jalavägi, merelennuvägi, vahilaevastikud, meresõidukontroll- ja saateleavad, traalerid ja miinipanijad ning ranniku signaaljaamad.

Rahuajal tuleks valmistada täpne ja täielik rannakaitseplaan, välja valida ja registreerida laevad, määrata ja korda seada varustusjaamad, muretseda varustus, seada kokku eralaevade meeskondade nimestikud ja teatada laevade omanikkudele, milleks, kus ja missuguses korras nende laev sõja puhul rannakaitseteenistusse võetakse. Samuti tuleks ka eralaevade meeskondadele teatada, millal ja kus nad mobilisatsiooni puhul teenistusse peavad ilmuma, kust varustuse saavad jne.

Ühesõnaga: rannakaitse tuleb organiseerida ja rahuajal korda seada viimase täpsuseni.

Oma viimasest artiklist käsitab autor sõjalaevastiku küsimust. Tema arvates on Soome sõjalaevastiku ülesanne astuda võitluse saarestikku tunginud vaenlasega. Selleks võitluseks soovivat ta ehitada neljatüübilisi laevu: soomuslaevad, varustatud raskete ja keskmiste kahuritega; allveepaadid; mootor-torpedopaadid ja hävitajad. Põhjendusena nimetab autor järgmisi asjaolusid:

Soome kitsas saarestikus on vaenlase suurtel lahingulaevadel liikuda peaaegu võimata. Kuigi ta neid laevu saadaks Soome vetesse, siis ähvardaks neid alati rannakaitse lennukite pommitamine õhus, miinid ja torpedod vee alt. Rannakaitsepatareidele ei suudaks aga need hiiglased suuremat kahju teha.

Võib veel oletada, et vaenlane kasutab saarestikku tungimiseks ja dessantide maaleaatmiseks kergemaid ja väikesemaid laevu. Nende vastu ja juba maaleaadatud dessantväge tagasitõrjumiseks on vaja soomuslaevu umbes 2500—4500 tonni suuruses. Need ei pruugi olla kiirsõitjad. Minimaalarv oleks kaks, kuid ranniku pikkusega arvestades peaks neid olema vähemalt 3—4 tükki. Ilma sarnaste laevadeta pole mõtet ehitada ka kergemaid.

Allveelaevade teenistus seisaks luures, miinide panemises ja vaenlase suuremate laevade pommitamises torpedodega. Neid peab leiduma kaheksaüks: suuri ja vähemaid, — arvult 3 suurt ja 6 väikest. Viimased peaksid kõlbama ka meresõiduks.

Eriti kasulikuks peab autor Soome saarestikus kiiresti sõitvaid mootor-torpedopaate. Nad on küll vaenlase vastu nõrgad, kuid selle eest väga kohased tegutsemiseks kitsas saarestikus. Tarbekorral võivad sarnased kiirpaadid koos töötades rühmana tungida väheste kaotustega vaenlase kahurtulest läbi ja seda kiiresti hävitada. Sarnased paadid on — ja see on siiski peaasi — odavad ja meeskond on neis väike. Autori arvates peaks Soome neid muretsema vähemalt viis rühma à 6 paati, kokku 30 mootor-torpedopaati.

Et aga mainitud paadid vaevalt võivad liikuda lahtisel merel suures lainetuses, siis läheks vaja veel hävitajaid. Need ei tarvitse olla suured, umbes 500 tonnised, kuid kiirus peaks neil olema 26—28 sõlme ning relvavarustus, peale torpedode, 4—5 kerge mat kahurit.

Muidugi ei ole autor unustanud ka pommitus- ja lahingulennukeid. Laevastiku ja rannakaitse jaoks peaks need olema eraldi, samuti kui luurelennukiidki. Nii olla vaja anda rannakaitseülema käsutusse vähemalt kolmes kohas Soome rannikul 12 lennukiline pommituskaader ja 6-arvuline võitlusalennukite salk.

Lõpuks rõhutab autor tarvidust korraldada juba rahuajal kõike eeltoodud. „Kui Soomel on käsitada eelpool mainitud abinõud oma ranniku kaitseks ja julge, oma isamaa vabaduse huvide tegutsev meeskond, siis leiab vaenlane ees sarnase vastupanu, et viimane vaevalt julgeb alustada Soomele kallalungi.“

Sõjaväelaste kinnitamine Soomes.

Esimesel juulil s. a. hakkas Soomes esmakordselt maksma sõjaväelaste kinnitamisseadus.

Uus seadus käsitab ainult ajateenijaid ja vabatahtlikke; üleajateenijaid ja eraisikuid sõjaväes see seadus ei puuduta. Viimased alluvad üldisele kinnitusseadusele.

Käesolev seadus võimaldab kinnitussummade ja pensioni maksmist ka neile või nende omakstele, kes sõjaväeteenistuses 30. juunist 1918. a. alates oma tööjõu, tervise või elu kaotanud. Omaksteks loetakse kinnitamisele kuuluva naine, laps, vanemad ja viimaste vanemad ning alacalised õed-vennad — siis kui kinnitatu oli või on nende toita.

Kinnitumaksu ehk pensioni makstakse ainult nende haiguste, õnnetuste või surmajuhtumuste puhul, mis otsekoheste teenistuskohuste täitmisel saadud. Haiguste eest, mis tekivad aasta pärast teenistusest lahkumist, kinnitumaksu ei maksta. Kinnitumaksu ehk pensioni nõudmise palve tuleb sisse anda aasta jooksul peale õnnetust, haigust, surmajuhtumust või kinnitatu kadumist.

Kinnitamise alla kuuluvatele antakse õnnetuse või haiguse puhul arstiabi, hoolitsemist haigemajas, sanatooriumis jne. ning päevaraha või pensioni. Tarbekorral saavad ka nende omaksed abiraha ehk pensioni. Surma puhul antakse toetust kinnitatu matmiseks.

Õnnetuse ohvri või haige täispension on 60% ta aastapalgast, kuid mitte rohkem kui 30.000 Smrk. Täispension makstakse ainult surma või täielise tööjõu kaotuse puhul. Vähemaid pensionimääre makstakse vastavalt tööjõu kaotamise protsentidele. Alla 10% tööjõu kaotuse eest pensioni ei maksta.

Pension lisana makstakse või antakse:

1. Kui kinnitatu õnnetuse või haiguse tõttu vajab teiste alalist abi, kõige rohkem $\frac{1}{3}$ pensionisummast juure kuni seisukorra muutuseni.

2. Kui kinnitatu on õnnetuse või haiguse puhul teeninud sõdurina, siis saab ta juure, — juhtumusel kui tema ülalpidamisel naine või alacaline laps, $\frac{1}{10}$ pensionimäärast, ja juhtumusel, kui tal naine ja alacaline laps või rohkem lapsi, $\frac{1}{5}$ pensionisummast lisana.

3. $\frac{1}{10}$ pensionisummast saavad lisana ka kõik need, kes rahuajal hädaohutikus teenistuses olles õnnetuse ohvriks langevad või haigeks jäävad.

Eelpool mainitud juhtumusel ei tohi pension tõusta ühes lisadega siiski üle 10.000 Smrk.

Erilistel juhtudel on kinnituskogul õigus pensioni korruga välja maksta, kusjuures see arvatakse kinnitustehnilistel põhimõtetel teatud suuruses kapitaliks.

Arstiabiks loetakse peale arstimise ja ravitsemise haigemajades ja mujal veel arstirohud, sidumismaterjal, transporteerimine, kunstlikud kehaosad, silmaklaasid, kargud jne. ning mainitud abinõude parandamine ja uuendamine.

Päevaraha suurus on täielise tööjõuetuse puhul niikaua kui haigus või õnnetuse tagajärjed kestavad 2% pensioni täismäärast; on tööjõu kaotus vähem, väheneb päevaraha samas proportsioonis. Alla 5%-list tööjõu kaotust päevaraha ei maksta.

Pension makstakse kinnitatu surma puhul naisele kuni uuesti abiellumiseni ja lastele kuni 17. a. vanaduseni, ning juhtumusel, kui eelmainitud ei ole, tema teiste omakstele, kes olid tema ülalpidada, kõige rohkem pool sellest pensioni täismäärast, mida kadunud ellujäämise korral oleks olnud õigusatut saada, kuid mitte vähem kui 5.400 Smrk. aastas. Mainitud summa (pool pensioni või vähemalt 5.400 Smrk.) makstakse siis, kui ellujäänud pensioniõigusliste arv on vähemalt 3, kui neist terveid on 2, siis $\frac{3}{4}$; üks neist saab ainult poole sellest, pool pensionist.

Kinnitamise alla kuuluvatel on osalise tööjõu kaotamise puhul õigus õppida riigi kulul mõnd nende kohast ametit ja saada selle pidamiseks riigilt vastavad tööriistad või muud abinõud.

Seaduse järele otsustab pensioni maksmise riikline kinnituskogu, kuna muud seaduse täitmisest tekkivad küsimused lähevad esimeses instantsis lahendamisele riiklisse kinnituskomisjoni. Viimase liikmeks on sõjaväeliste asjade otsustamisel m. s. ka üks üleajateenija sõdur ehk allohvitser.

Veel on seaduses ette nähtud kord kuidas tuleb ülemustel talitada haiguste ja õnnetuste kordadel, kuidas kinnitumaksu, päeva- ehk abiraha, pensioni jne. tuleb nõuda ning terve rida teisi määrusi.

Kinnitamisseadus, niisugusena nagu ta on, rahuldab neid, kellesse see puutub. Nüüd nõutakse ka üleajateenijate (kapitulant-allohvitseride j. t.) ning sõjaväes teenivate eraisikute (arstid, halastaja-õed, jne.) kinnitamist eriseadusega õnnetuste ja haiguste vastu.

Ametlikud teated.

Käskuri kaitseväge.

Nr. 3291.

Tallinnas, 28. novembril 1926 a.

(Ohvitseride kohta).

Ülendatakse Vabariigi Valitsuse otsusega 24. novembrist s. a., arvates 28. novembrist 1926 a.:

Leitnandid — kapteniteks:

Kald, Robert-Aleksander, Sakala jalaväe rügemendist, vanusega 28. augustist 1921 a.

Mikk, Aleksander, Lennuväe rügemendist, vanusega 28. juunist 1922 a.

Holmberg, Adam, 1. jalaväe rügemendist, vanusega 3. juulist 1922 a.

Velsvebel, Aleksander, I diviisi staabist, vanusega 11. juulist 1922 a.

Haber, Mart, Sv. ühendatud õppeasutustest, vanusega 18. septembrist 1922 a.

Raudsepp, Eduard, 5. jalaväe rügemendist, vanusega 4. maist 1923 a.

Kimm, Eduard, Sv. ühendatud õppeasutustest, vanusega 28. septembrist 1926 a.

Noorem-leitnandid — leitnantideks:

Ingermann, Hans, Kaitseliidu Tallinna malevast, vanusega 1. maist 1925 a.

Läte, Eduard, Lennuväe rügemendist, vanusega 29. juulist 1926 a.

Martson, Ervin, Lennuväe rügemendist, vanusega 29. juulist 1926 a.

Parsman, Mihkel, Lennuväe rügemendist, vanusega 29. juulist 1926 a.

Sepp, Jakob, Lennuväe rügemendist, vanusega 29. juulist 1926 a.

Elendt, Martin, III. diviisi staabist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Kudevita, Aleksander, II diviisi suurtükiväest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Kuusental, Adolf, Sv. ühendatud õppeasutustest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Laas, Jaan, 2. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Raag, Konstantin, 2. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Rosenthal, Osvald, 1. jalaväe rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Rääk, August, 2. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Salmann, Voldemar, Auto-tankide divisjonist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Seiler, Johannes, 6. jalaväe rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Tunderberg, Aleksander, üksikust eskadronist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Tuul, Raul, Merekindlustest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Kiviväli, Bernhard, I diviisi suurtükiväest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Kiviväli, Theodor, 10. jalaväe rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Mednis, Nikolai, Merekindlustest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Ustay, Sergei, Sv. ühendatud õppeasutustest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Valk, Jaan, I. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Üts, Jaan, I. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. aug. 1926 a.

Georg, Nikolai, Merekindlustest, vanusega 6. aug. 1926 a.

Johanson, Alfred, 2. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Landberg, Arnold, I. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Laurisson, Hans, 10. jalaväe rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Paulberg, Evald, Auto-tankide divisjonist, vanusega 6. aug. 1926 a.

Piirand, Julius, Auto-tankide divisjonist, vanusega 6. aug. 1926 a.

Randmann, Nikolai, I. soomusrongide rügemendist, vanusega 6. aug. 1926 a.

Stern, Martin, 10. jalaväe rügemendist, vanusega 6. aug. 1926 a.

Kalikorm, Otto, Sv. ühendatud õppeasutustest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Koort, Johannes, Sakala jalaväe rügemendist, vanusega 6. augustist 1926 a.

Laks, Sergius, Auto-tankide divisjonist, vanusega 6. aug. 1926 a.

Pollisinsky, Oskar, Sv. ühendatud õppeasutustest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Resskoff, Siegfried, II. diviisi suurtükiväest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Ustal, Raimond, III diviisi suurtükiväest, vanusega 6. augustist 1926 a.

Friedenthal, Artur, Auto-tankide divisjonist, vanusega 10. augustist 1926 a.

Umberg, Villem, 10. jalaväe rügemendist, vanusega 18. augustist 1926 a.

Joost, Eduard, I soomusrongide rügemendist, vanusega 2. septembrist 1926 a.

Napritson, Peeter, I diviisi suurtükiväest, vanusega 2. septembrist 1926 a.

Rogoskin, Nikolai, 10. jalaväe rügemendist, vanusega 4. septembrist 1926 a.

Lipmann, Arnold, 6. jalaväe rügemendist, vanusega 27. septembrist 1926 a.

Peterson, Jaan, 7. jalaväe rügemendist, vanusega 21. novembrist 1926 a.

Treuhoff, Verner, Pioneer-pataljonist, vanusega 21. novembrist 1926 a.

J. Soots

Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjaminister.

Nr. 3292.

Tallinnas, 28. novembril 1926 a.

(Ohvitseride kohta.)

Ülendatakse Vabariigi Valitsuse otsusega 24 novembrist s. a., arvates 28. novembrist 1926 a.:

Mereväe-leitnant — vanem-leitnandiks:

Laevin, Max, Merejõudude staabist, vanusega 16. maist 1926 a.

Mereväe noorem-leitnandid — mereväe leitnantideks:

Piigert, Mihkel, Merejõudude staabist, vanusega 5. märtsist 1926 a.

Nuudi, Johannes, Sv. varustusvalitsusest, vanusega 25. juulist 1926 a.

Normann, Heinrich, Sv. varustusvalitsusest, vanusega 25. juulist 1926 a.

J. Soots

Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjaminister.

Nr. 3293.

Tallinnas, 28. novembril 1926 a.

(Sanitäär-ohvitseride kohta.)

Ülendatakse Vabariigi Valitsuse otsusega 24. novembrist 1926 a., arvates 28. novembrist s. a.:

Sanitäär noorem-leitnandid — sanitäär leitnantideks:

Kallas, Voldemar, 10. jalaväe rügemendist, vanusega 1. veebruarist 1922 a.

Laurisson, August, II diviisi suurtükiväest, vanusega 1. maist 1925 a.

Koolivelsker — sanitäär noorem-leitnandiks:

Sari, Eduard, 7. jalaväe rügemendist, vanusega 28. novembrist 1926 a.

J. Soots

Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjaminister.

Nr. 3294.

Tallinnas, 28. novembril 1926 a.

(Piirivalve ohvitseride kohta.)

Ülendatakse Vabariigi Valitsuse otsusega 24. novembrist s. a., arvates 28. novembrist 1926 a.

Piirivalve valitsuses teenivad noorem-leitnandid — leitnantideks:

Saar, Ludvig, vanusega 1. maist 1925 a.

Rosberg, Villem, vanusega 14. juunist 1925 a.

Matson, Kurt, vanusega 4. aprillist 1926 a.

J. Soots

Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjaminister.

Sõjakirjandust.**Война и Революция. Sõda ja Revolutsion nr. 9. (September 1926 a.).**

Käesolevas numbris lõpeb M. Tuhatševsky artikkel „Võitlus kontrerevolutsiooniliste vastuhakkamistega“ (algus Nr. Nr. 7. ja 8. — 1926.). Kokkuvõttes toonitab autor järgmisi mõtteid:

1) Kui vastuhakkamine Nõukogude võimudele sünnib rahvustundest, (autori keeli: „natsionaalne bandism“), siis pidavat vastuhakkamise mahasurumise läbi viima ka samast rahvusest nõukogude võimud. Abiks karistussalkadele tulevat organiseerida miilits kohapealsest rahvusest, nõukogudele truudest kodanikest.

2) Talupoegade vastuhakkamistel tuleb relv jõududele anda kahesuguseid ülesandeid: a) okupatsiooni ülesanded nendele üksustele, mis määratud garnisonidena administratiiv keskkohettesse nõukogude administratiiv aparadi kaitseks ja liiguvad salgad sõjaliseks tegevuseks mässajate

organiseeritud salkade vastu. Abiks okupatsioon osadele tulevat luua miilits, kuid võimalikult mitte kohalikest elanikest.

... „Toetades sarnasele sõjaväelisele luustikule, nõukogude võimud toimivad talupoegade puhastamist vastuhakanud elemendist“... „Laialt tuleb siin kasutada surve ja ergutusabinõusid. Surveabinõudest oleks mõjuvamad: vastuhakanute perekondade väljasaatmine, nende varanduse konfiskeerimine ja üleandmine nõukogude truudele talupoegadele“...

Piinamine — moraalne ja füüsiline, provokatsioon, pantvangid, massi saagihimu ja teiste loomaliikude instinktide äratamine... ühesõnaga kõik need abinõud, mida seni pole loetud inimlikeks, ongi M. Tuhatševsky (punaväe staabi ülem!) arvates eeskujulikud võitlusabinõud...

F. Ogorodnikov artiklis „Märkeid armustusele Vene armeede koondamisest 1914 a.“, lubades olla erapooletu, on võtnud kaitse

alla kadunud prof. A. M. Zaiõnkovsky raamatus „Venemaa ettevalmistus Ilmasõjaks. Sõjaplaanid“ avaldatud seisukohad ja tungib kallale prof. A. Svetšini „Sõda ja Revolutsioon“ Nr. 5 — 1926. avaldatud artiklis „Operatiivse hargnemise evolutsioon“ väljendatud seisukohtadele. Artikli autori arvates olevat õieti toiminud need Vene sõjaväe keskjuhataste tegelased (näit. Obrutšev), kes olevat praeguse Poola territooriumi sõjaliselt ette valmistanud ja sinna koondanud jõude. Seal koondatud jõude ei oleks pidanud viskama kaitse mõttes eeskujulikult (teed, side, fortifikatsioonilised ehitused, kohalikkude elanikkude vaen sissetungijate vastu j. n. e.) ette valmistatud Ida-Preisimaale, vaid Galiitsiasse („Läbi Galiitsia minevat õige tee Berliini“, nagu seda olevatki toonitanud kaugele-nägijaid kõrgemaid Vene väejuhte.) Svetšini kalalaletung Zaiõnkovsky tööle taotlevat muuseumise põhjendusi tema „Strateegia“ väljendatud „väsitamise doktriinile“. Autor (Ogorodnikov) annab Zaiõnkovskyale õiguse.

Brilev: „Küttide üksused tegevuseks mägedes“. Sarnaseid üksusi on vaja tegevuseks Aasias. Kõrgemaks taktika-administratiiv-majanduslikeks ühenduseks tulevat luua 4 pataljoni-line brigaad.

W. Malkis: „Väljavaateid revolutsioonilisest õiguslikkusest sõjaväes“. Autorile teeb muret talupoegade mass, kes ei soovi vabatahtlikult alistada tööliste (proletariaadi) diktatuurile. Kas kasutada „õiguse“ loomisel M. Tuhatševsky (v. „Võitlus kontrev. vastuhakkamistega“) abinõusid, või peatada üldtunnustatud õiguse loomise meetoditel. Tundub, et autor ei tunnista õigeks talupoegade suhtes maksnud senist torest vägivald ja soovivat tulevikus „revolutsioonilisel õiguse mõistmisel“ talitada suure ettevaatlikkusega, et mitte hävitada talupoegade usku proletariaadi õigusetundesse.

Sergejev: „Sõjanduse ratsionaliseerimise probleem“. Punaväe sõjalisel ettevalmistusel ei olevat mõnes osas ratsionaalset (mõistusega kooskõlalist) alust. Tehtavat palju tühja tööd. Autor soovib tööd rajada ratsionaalsele alusele, milleks tulevat asutada erilised täidesaatvad organid. Sarnase organi ülesandeid oleks sõjaväe ettevalmistuse töö kindlalaaniline juhtimine, tähelepanu juhtimine teatud eriti tarvilikule alale ja otstarbekohaste töömeetodite andmine.

B. Bukin: „ZS. OSO.*) töö ja lähemaid ülesandeid riigikaitse sektsioonis“.

*) Tsentralnoi Sovet Obštšestva Sodeistvia Oborone.

Autor leiab, et sektsioonil on ees veel palju tööd; esimene suurem töö olevat hävitada ümbruskonna inertne suhtumine riigikaitse küsimustele. Toob loetelu sektsioonilt läbitöötamiseks märgitud küsimustele riigikaitse alal.

A. Filimonov: „Esimesed kokkuvõtted sõjalisest propagandast ajakirjanduses“. N.-Vene omapärane ja keeruline sõjaväeline looming nõudvat laiade hulkade kaastööd ja õhutamist sellele tööle. Olugi et juba ammu olevat kõrgemalt trükiasjanduse juhatuselt tehtud korraldus avada ajalehtedes sõjaväeline osa, ajalehed täitvat korraldust väga visalt, ja üksikud, nagu „Ekonomitseskaja Zisnj“, „Krestjanskaja Gaset“, „Rabotšaja Gaset“ j. t. ei olevat senini korraldust täitnud... Ja kui midagi ajalehtis ilmutatki, siis olevat see juhuslik, sidumata RKKA keskjuhataste nõuetega. Käesolev artikkel toonitab selgesti, et rahva ja riigi militariseerimisel („vojenisatsija“) ei ole kaugeltki nii suur poolehoid kui seda sooviks sõjakad elemendid tsentrumist...

Itaalia rinde purustamine 1917 a. — 12. lahing Izontsol. Artikkel algab „Sõda ja Revolutsioon“ Nr. 8.—1926. Lahing Izontso jõel 23.—25. okt. 1917. nii inimeste kui ka tehnika osavõtul loetakse ajaloos suurimaks lahinguks, mis peetud mägedes. Rinde läbimurret teostasid üheaegselt koos Saksa-Austria vägede grupp — üks kindral Krauss'i, teine Steini juhatusel. Izontso lahing on kõigutanud endiseid vaateid lahingute kohta mägedes. Ennem arvati, et tegevusedu mägedes onoleb sellest, kui võrd edukalt pealetungijal korda läheb vallutada valitsevaid kõrgustikke... Izontsol just ümberpöörduvalt: löögigrupid (Krauss, Stein) murdsid läbi orgusid mõõda, suunides kõrgustikkude vastu nõrgad osad vastase sidumiseks kohaga. Krauss arvates... „atakeerida võib ainult sarnasel maastikul, kus saab võimalikult kiirelt edasi liikuda“... Pealetungil mägedes võimaldavad kiiret liikumist peamiselt orud.

Izontso on kõlbulik näide strateegilisest ootamatusest. Selle lahingu puhul on ajakirjanduses üldiselt alla kriipsutatud Itaalia kindralite saamatust kaitsele, eriti nende oskamatust reservide kasutamisel.

A. A. Noskov: „Prantsuse õpetatud „stabisti“ ettevalmistus“. Artiklis tuuakse tingimused ja kavad sisseastumiseks kõrgemasse sõjakooli ja näidatakse, et edukaks tööks kõrgemas koolis ja edaspidises elus on ülitähtis ettevalmistus kooli astumisel: mida see põhjalikum, seda suurem edu olevat tööil.

Peale mainitud artiklite on Nr. 9. ülevaade ja kokkuvõtteid välismaade sõjakirjandusest, kriitika ja bibliograafia. K.—

Kaitseväe elu.

1. detsembri mälestamine.

1. detsembri teise aastapäeva puhul korraldati üle riigi kõigis kaitseväe garnisonides päevakohaseid aktusi 1. detsembri sündmuste meeletuletamiseks. Kirikutes peeti jumalateenistusi, milledest ka kaitseväe üksused osa võtsid. Tallinnas maetud 1. detsembri ohvrite-kaitseväelaste haudadele pandi pärjad. Ka kol.-leitn. Rossländeri hauale Tartus asetati pärg.

10. jalaväe rügemendi poolt pandi Tallinnas „Sõdurite Kodus“ üles mälestustahvel 1. detsembril langenud reamees Jaan Bergsoni mälestuseks.

Kaitseministeeriumi vahirühmale korraldati ühine koosviibimine lõunalauas, millest osa võtsid ka kaitseministri abi kindral-major P. Lill. korraldusvalitsuse ülem kol. Reiman, tema abi kol. Kanep, kol. Simon ja kõik 1. detsembril kait-

seministeeriumis valvekorral olnud üleajateenijad ja sõdurid.

Kaitseliidu keskjuhatus korraldab „Estoonia“ kontsertsaalis mälestus-kontsertaktuse.

Haridusministri korralduse järele peeti aktusi ka kõigis koolides kolmanda õppetunni järele päevakohaste kõnede ja muusikaga. Aktuse järele vabastati õpilased koolitööst.

Sõjaväelised teated.

Läti sõjaministeeriumi tegevus käesoleval aastal.

Läti sõjaminister kindral Kalnins avaldas „Läti Sõduris“ ülevaate Läti sõjaministeeriumi tegevusest käesoleval aastal.

1926 aastal pühendas Läti sõjaväe komandöri staap end täielikult sõjaväe organisatsiooni ja väljaõppe küsimusele. Ohvitseride väljaõppe alal korraldati suuri sõjamänge Riia ja Liibavi garnisonides ja ülesõjaväeline sõjamäng Riias. Augustikuul organiseeriti vanematele ohvitseridele välisõit Latgalliasse. Aasta jooksul ilmus trükist rida uusi määrustikke. Muuseas seati kokku sise- ja garnisoni-määrustikkude kavad. Kõikidele väeosadele võimaldati suviseid laagreid eriväelikele kaupa. Laagri lõpul olid manöövrid, millest osa võtsid ka välisriikide esitajad. Noorsoo sõjalise ettevalmistuse alal korraldati kokkuleppel haridusministeeriumiga sõjalise õppuse kursused keskkooliõpetajatele, mille lõpetasid 42 õpetajat. Oktoobrikuul oli vanematele ohvitseridele riigi idapiiril statistiline luure.

Peastaap avaldas aasta jooksul rea uusi seadusi ja määrusi. Tähtsamad neist on: määruised sõjakooli kohta; muudatused ja täiendused sõjaväeteenistuse seadusele; sõjaväelaste atesteerimise määrus; kandidaatide nimekirjade kokkuseadmise ja sõjaväelaste ülendamise määruised; teenistuslise vanuse ülemäära ja pensioni seadus; sõjanõukogu seadus ja teisi.

Peastaap töötas välja Läti kaardi mõõdus 1·75.000. Sellest kaardist on juba valmis 20 lehte, milledest 12 lehte trükiti 60.000 eksemplaris. Teine Läti kaart, mõõtkavas 1:42.000, on samuti valmis ja on sellest trükitud 21 lehte 105.000 eksemplaris. Sõjaväe õppeotstarbeks valmistati igasuguseid kaarte, skeeme ja diagramme 110.000 eksemplari. Kuna Lätis puudub eriline õpeasutus

sõjaväe topograafidele, siis korraldati ohvitseridele, kes soovivad saada sõjaväe topograafideks, topograafia-geodeesia osakonnas teoreetilisi ja praktilisi kursusi.

Tähtsamateks sündmusteks olid ohvitseride akadeemilise kursuse- ja sõjakooli lennud. Akadeemiliste kursuste lõpetajatele anti samad õigused, mis välisriikide kõrgemate sõjaliste õppeasutuste lõpetajatele. Akadeemiliste kursuste õppejõududeks olid parimad ülikooli ja sõjaväe õppejõud. Sõjakooli õppekursus pikendati kolme aastani. Senised kogemused näitasid, et kaheaastane õppekursus on liig lühikene selleks, et omandada põhjalikult modernsõjateadusi kõikidel aladel. Kolmeaastane lend aga näitas lõpetajate küpsust igal alal.

Relvastusvalitsus andis välja relvade ja teiste tehniliste abinõude kirjeldusi. Suurem tähelepanu juhiti relvade alalhoidmisele ja uuendusele. Sõja-aeg muretsetud varustus töötatakse ümber ja korraldatakse. Raskem ala on lennuväe uuendamisküsimus. Tehti katseid lennutööstuse organiseerimisega. Viimasel ajal pöörati suurt tähelepanu gaasimaskide muretsemisele, väeosade tutvustamisele uute gaasimaskidega ja nende alalhoidmise küsimusele.

Majanduse alal anti välja suurem teos „Määruised väeosade sisemise majanduse kohta“. Varustust muretsevad peamiselt omamaa tööstused. Toitlustamine sünnib detsentraliseeritult.

Sõjaväe tervishoiu alal on Läti sõjavägi ühe-kõrgusel Öhtu-Euroopa sõjavägedega. Sõjaministeeriumil on 3 suurt sõjaväe haigemaja: Riias Liibavis ja Dünaburis. Kemmaernis on sõjaväe sanatoorium. Igal rügemendil on omad ambulantsid alaliste voodidega. Sõjaministeerium kavatab varustada sõjaväe haigemaju kõigemoosamate arstlike abinõudega. Mg.

Poola manöövrid.

Tank suitsukatte tekitamiseks.

Suvistel manöövritel, mis ära peeti Varssavi lähedal Rembertovi õppelaagris, pandi erilist rõhku sõjagaaside ja suitsuseinte tarvitamise oskuse peale.

Tehnilise uudisena tarvitati manöövritel uut tüüpi tanki, mis varustatuna silindritaoliste reservuaaridega ja hüüdetoru sarnase korstnaga, moodustab enesest aparaadi suitsuseinte tekitamiseks. Kokkusurutud gaas, vabanedes reservuaaridest, tungib välja paksu pilvena, sünnitades jalaväe tuleliini ette katte, mis võimaldab jalaväele edasitungi ilma vaenlase märkamata. Katset andsid rahuldavaid tagajärgi. J. A—n.

Juhtiva koosseisu pensionid Nõukogude Venes.

Nõukogude valitsus korraldab hiljuti vastava dekreediga juhtiva koosseisu pensioni küsimuse. Pensioni on õigustatud saada need, kes 20 aastat teeninud või kes oma töövõime varemalt kaotanud.

20-aastase teenistuse järele on pension 50% palgast, edasiteenimise puhul suureneb pension 5 aasta kestvusel igal aastal 4% ja hiljem 6% võrra, nii et 30-aastase teenistuse järele tõuseb pensionimäär 100%-ni palgast.

Töövõimetuse tagajärjel enne 20-aastast teenistuseaega lahkunutele makstakse pensioni 25—100% palgast, — kusjuures pensioni suurus ripub invaliidisuse määra. Neile, kes kindlat pensioni ei saa makstakse vastavalt teenistusaja kestvusele toetusrahana ühekordselt 50—150% kuupalgast. Pensionisaaja surma puhul siirduvad tema õigused (pensionisaamise õigus) ta perekonnale, isegi ta vanematele, õdedele või vendadele, kui nad elasid tema perekonnas.

V.

Allveelaevad Baltimerel.

„Vårt Försvar“ teatel on Baltimere ümbruses asuvatel riikidel valmis ehk valimata järgmisel arvul allveelaevu: Taanis 14 valmis (neist 6 laeva 12—14 a. vanad) ja 2 ehitamisel; Saksal pole (Versailles'i rahulepingu põhjal) ühtki; Poolal on kas ehitamisel või otsustatud ehitada — 12; Lätil 2 valmis ja 2 otsustatud ehitada; Eestil pole ühtki; Venel on 6 korras (võib olla ehk koguni 12) ja 2—3 pooleldi sõidukorras ning 3—4 ehitamisel; peale nende on otsustatud ehitada mitu uut allveelaeva; Rootsil on 17 allveelaeva (neist 7 laeva 12—17 a. vanad) ja 2 ehitamisel; Soomel on 1 ehitamisel ja 2 otsustatud ehitada.

Kokku on Baltimerel allveelaevu 40 (pärast Läti allveelaevade vettelaskmist 42) ja vähemalt 26 ehitamisel või otsustatud ehitada.

Sõjaväe kulud riikide eelarvetes.

Toome allpool arvud, kuigi nad pole omavahel võrdsed ega anna täpset pilti koormatusest, mida mainitud riigid riigikaitseks kannavad. Mõnel maal, näiteks, Itaalias, Soomes jne. ja mujal on peale riiklise sõjaväe veel seltskondlikul toetusel tegutsevad sõjaväelised organisatsioonid, millede kulud ei esine riigi eelarvetes. Vene sõjaväelised kulud on ka tegelikult palju suuremad kui siin toodud %, mis tingitud sellest, et osa neist kuludest on viidud teiste administratiivasutuste eelarvetesse. Sõjaväe kulud riikide eelarvetes oleksid protsentuaalselt:

Poolas	33,4%
Portugaalis	28,9%
Türgimaal	28,5%
Šveitsis	28,1%
Lätis	28,1%
Kreekas	27,9%
Eestis	22,9%
Rootsis	20,3%
Hispaanias	20,1%
Leedus	20,0%
Lõuna-Slaavias	18,9%
Itaalias	18,3%
Bulgaarias	17,4%
Venemaal	16,7%
Hollandis	15,2%
Taanis	14,6%
Prantsusmaal	14,2%
Rumeenias	14,0%
Soomes	13,2%
Inglismaal	13,1%
Norras	11,9%
Tšehho-Slovakkias	11,3%
Beligas	10,6%
Austrias	7,6%
Ungaris	6,6%
Saksas	3,1%

V.

Soome esimene allveelaev.

Kaheksa aasta kestel on Soomes arutatud rannakaitse laevastiku ehitamise küsimust. Esimest korda tuli see Eduskunnas arutusele valitsuse ettepanekul 1920. a. ühenduses eelarvega. Ettepanek lükkati tagasi. Siis asutati komisjon ühis-rannakaitsekava arutamiseks. Hiljem anti Eduskunnale laevastiku ehitamise seaduse eelnõu, kuid valitsus võttis selle tagasi veel enne kui Eduskunta oli seda arutanud. Läänud aastal lõpetas Eduskunna poolt moodustatud kaitse revisjon-komisjon oma töö, ja laevastiku küsimus tuli kolmandat korda Eduskuntasse. Kuna sõjalaevastiku ehitamiseks nõuetav summa oli võrdlemisi suur, siis lükkati küsimuse lõplik otsustamine edasi. Siiski võeti käesoleva aasta eelarvesse 47 milj. Smk. mõned uute laevade ehitamiseks. Tuleva aasta eelarves on ka laevastiku ehitamiseks ette nähtud 46 milj. Smk. On tõenäolik, et Eduskunta selle mööndab. Mõlemate eelpool mainitud summadega kavatsetakse ehitada 3 suuremat ja 1 väiksem allveelaev.

Esimese allveelaeva tellimine anti Turus asuval „Crichto-Vulkan“ firmale. Önnestab mainitud laevatehasele esimese allveelaeva ehitamine, siis saab ta ka kahe järgmise laeva ehitamise oma kätte.

Soome esimene allveelaev, ehkki keskmise suurusega, on varustuse ja muude omaduste suhtes parem teistest omasarnastest Baltimerel. Selle pikkus on 63 m, suurim laius 6 m. Masinateks on 2 diesel- ja 2 elektrimootorit, kiirus veepinnal 13—14 sõlme. Laev võib sukeldada väga sügavale, — koguni 75 m. Vee all võib ta ilma veepinnale tõusmata viibida vahetult 4—5 ööd-päeva. Relvadeks on, peale torpedode, veel üks 3" kahur (mis kõlbulik ka õhukaitseks), raske-kuulipilduja ja suurem miin. Kõik masinad ja aparaadid on kõigeuemat tüüpi, — mõned neist segi esimest korda allveelaevades tarvitusel. Meeskond koosneb 25 mehest ja ohvitserist. Laeva ehitus-eg on 2 aastat.

V.

Šveitsi manöövrid.

Nagu iga aasta, nii oli ka tänava septembris Šveitsi miilitsal suuremad manöövrid. Berni, Vallisi, Luzerni, Untervaldeni, Baseli ja Aargau teenistuskohustulised kodanikud, kes 3. ja 4. diviisi väeosad moodustavad, kutsuti sel aastal 14 päevaks kokku. Mõni päev pärast kokkukutse väljakuulutamist olid 3. diviisi 18.000 meest 6.000 hobusega, 11.000 püssiga, 211 raske-kuulipildujaga, 88 kahuriga ja 21 lennukiga kahes osas valmis, et alustada „sõda rahu ajal.“ Punane pool oli ühe ratsa brigaadi ja ühe veoautodele asetatud jalaväe pataljoni tõttu palju liikumav kui sinine pool, kes koosnes ainult jalaväest ühes abirelvadega. Kuid raskete-kuulipildujate ja kahurite arv oli mõlemal pool võrdne. 3. diviisi manööver kestis 6. kuni 9. septembrini. Ta põhjenes liikumissõja printsipidel.

4. diviisi manööver kestis 20. septembrist kuni 23 septembrini Aargaus. Poolte koosseis oli jõududelt suuresti lahkuminev. Tuleb ju sõja korral väikesel Šveitsi armeel võidelda vististi temast endast palju tugevama vastasega. Tugevama punase poole võitlusjõud oli 12.000 meest 3.000 hobusega, 8.000 püssiga, 110 raske-kuulipildujaga, 68 kahuriga ja 6 lennukiga, kuna sinisel poolel tuli leppida 5.800 mehega, 2000 hobusega, 3.200 püssiga, 74 raske-kuulipildujaga, 36 kahuriga ja 6 lennukiga. Kuna manöövri kava järele sillad Teinil ja Limatil olid purustatud, pidi põhjast lähenev punane pool kõigepealt endale ehitama mõlema jõe ülekäigud. Manöövri kava järgi pidid mõlemad viimased päevad võimaldama juhtidele suurt otsustusvõime arendamist ja väeosadele suurt liikumist ja vastupidavust.

Manöövri tagajärgedega jäi juhatas täiesti rahule, kuigi Šveitsi väel puuduvad teatavad moodsad relvad, nagu tankid, miinipildujad ja jalaväe-kahurid.

SISUSTIK: Sõjaväe staabi 9. aastapäev. — Kapt. Olof Ribbing: Narva lahing 1700 a. (Järgneb). — Sõprussidemete süvendamisel Lätiga. — Dr. phil. A. R. Cederberg: Jooni Eesti ajaloost Rootsi valitsuse ajal. — Cand. hist. H. Sepp: Kaarel XII. — O. Sternbeck: Meie laskevõistluste tulemustest. — Vabaduse Risti kavalerid: alam-kapten Ado Timpmann, major Karl Soo, sõjav. ametnik Arthur Manke ja leitnant Adalbert Luiga. — 1. detsember 1924 aastal Tondil. — N.-ltn. Patska: Õised lennud. — Juriidilised näpunäited. — —i.: I-se Soomusrongide rügemendi 8. aastapäeva pühitsemine. — A.: 1. detsembri mälestusaktus Sõjakoolis. — V.: Soome rannakaitse. — V.: Sõjaväelaste kinnitamine Soomes. — Ametlikud teated. — Sõjakirjandust. — Kaitseväe elu. — Sõjaväelised teated. — Kroonika.

Prantsusmaa ja Itaalia sõjajõud.

Kuna Prantsusmaa ja Itaalia vahel juba mõnda aega pinevus valitseb ja ka edaspidi nende kahe riigi huvid Põhja-Aafrikas kokku ähvardavad põrgata, siis pole huvituse ta, kuidas Prantsuse ja Itaalia sõjalised jõud üksteisele suhtuvad. Nii võrdleb Ludovic Naudeau oma artiklis „Uue Itaalia“ üle Prantsuse ajakirja „Illustrationi“ veergudel Itaalia ja Prantsuse sõjalisi jõude, öeldes muuseas: Itaalia on käsutada 225.000 meest tegevast väge ja 300.000 mustasärgimeest. Itaallaste vastas seisab umbes 600.000 prantslast, neist 421.000 meest kodumaal ja 238.951 meest koloniaalvägedes. Itaalia ütleb endal 2 miljonit elanikke rohkem olevat kui Prantsusmaal. Itaalia ohvitserkonna väärtus näib tõusvat. Kahurvägi kannatab selle all, et tal on olemas palju vaenlaselt ära võetud kahureid. Kuigi rahaline seisukord itaallastele peaks võimaldama sõjaväkke viia üht süsteemi kahurid, võtaks see teatava aja, kuni ta kahurväge Prantsuse omaga võiks võrrelda. Hoolimata hulgast hästi ette valmistatud tehnilistest jõududest on Itaaliale tarvilik liit tooresainetelt rikka riigiga, et eduga pidada sõda.

1925. loeti Prantsusmaa sõjaväe lennukite arvu 1351 ja Itaalia omade arvu 800 peale. Nüüd aga on Itaalia olemas uus kava, mis ette näeb lennukite arvu suurendamise 4500 peale. Kuigi ses suhtes,

nagu kinnitatakse, suuri jõupingutusi on tehtud võib siiski vaevalt oletada, et siin Prantsusmaast ette jõutakse.

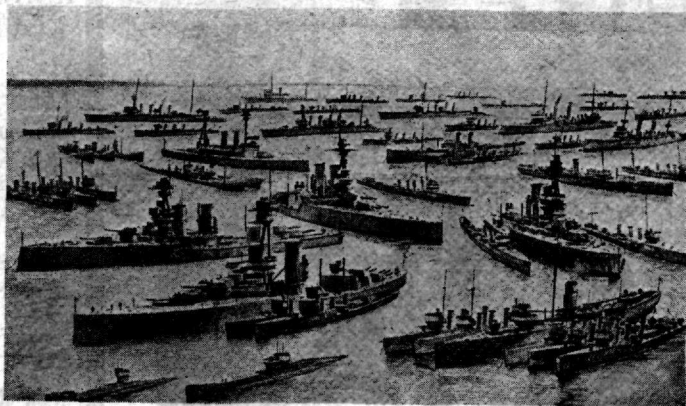
Itaaliaal on suureks paremuseks asjaolu, et ta on ümbritsetud kas merega või Alpidega.

Ilmasõja kestel ei saanud Prantsusmaa oma laevastiku chituskava lõpule viimise peale mõelda, kuna Itaalia oma laevastikku ühtelugu täiendas ja endale tugeva sõjalaevastiku lõi. Washingtoni leping näeb mõlema riigi jaoks ette tugevuselt ühesugused laevastikud, kuigi Prantsusmaa peab kaitsma kaht üksteisest lahutatud rannikut. Praegu on Itaalia laevastik oma tonnaazilt küll kõigest kaks kolmandikku Prantsuse omast, kuid laevad ise vastavad üldiselt rohkem uueaja nõuetele. Kõige pealt maksab see hävitajate kohta. Prantsusmaa on tugevam soomuslaevadelt ja ka allveepaatidelt. Itaalia valitseb kindlasti Vahemere idaosa üle. Pilk kaardile näitab, et Itaalia-Prantsuse sõja puhul Itaalia merejõud Prantsusmaa ühenduspidadmist asumaadega suuresti takistada võivad. Ka on praegu Sardiinias käimas suure tähtsusega kindlustustööd.

„Temps“ informeerib Roomast saadud teateil fascistlikkude ringkondade meeoleolu Prantsusmaa suhtes. Mussolini olevat omas ettekandes Kartaago hävitamise üle uuesti elustanud valitsemise püüet „mare nostrum — meie mere“ üle. Prantsuse toetuspunkt Biserta vastavat endisele Kartaagole, sest ta takistavat Itaalia laevastiku tegevusvabadust.

V. K.

Viimase 12 kuu kestel on Inglise laevastikus Washingtoni konverentsi otsuste põhjal tehtud suuri kokkutõmbamisi. Ülaloleval pildil näeme hiigla-laevastiku, mille omandades mõnigi riik tunneks end õnnelikuna. See laevastik on aga — kui ülelign — määratud hävitamisele. Laevad müüakse vanarauana. Nende hulgas on m. s. lahingulaevad „King Georges V“, „Ajax“ ja „Centurion“, igaüks 32.000 tonni ja varustatud kümne 13,5 tollilise kahuriga; „Thunderer“ ja „Agamemnon“, esimene 32.500 tonni ja samasugune relvastus, viimane varustatud nelja 12" ja kümne 9,2" kahuriga ja 16.500 tonni kandejõuga. Teistest laevadest on tähelepanevad 5.400 tonnilised kerged ristlejad „Dublin“, „Southampton“ ja „Clatham“, abilaevad „Blenhoim“, „Dido“, „Diligence“, „Woolwich“ ja „Hecla“, tuukrite töölaev „Southdown“, juhtlaev „Nimrod“, 33 hävitajat ja 7 allveelaeva, mis kõik pildil näha. Lahingulaevadena võtsid

53 Inglise sõjalaeva, mis käesoleval aastal maha müüakse vanarauana Washingtoni desarmeerimise konventsiooni põhjal.

neist omal ajal Skagerraki merelahingust osa: „Thunderer“, „King George V“, „Ajax“ ja „Centurion“.

Kroonika.

— Stockholmis korraldati suurem „Eesti õhtu“, kus esinesid rahvalaulude ja rahvatantsudega Rootsis külaskäigul viibivad Eesti noorsoolased. Peol esines kõnega ka Rootsi peaminister hra Ekman, kes muuseas rahuldust avaldas selle kohta, et Rootsi vähemusrahvuse kultuurilised püüded leiavad Eestis sümpaatlikku toetust Eesti valitsuse poolt. Meie noorsoo tegelased said nii piduõhtul kui ka muidu igalpool ülistidamliku vastuvõtu ja sooja poolehoiuavalduse osaliseks. Rootsi noortega loodi sõprus-suhted juba varemalt. Mõeldunud suvel korraldatud meie omakultuuri pidustustest võtsid osa ka Rootsi noorsoolased.

— Eesti saadik Moskvas hra H. Laretei andis oma volitused üle Nõukogude kesktäidesaatva komitee esimehele Kalininile.

— Tallinnas käis Rahvasteliidu ülesandel rahandusekspert härra Janssen, et tutvuda Eesti rahandusreformiga.

— Eesti Vabadussõja invaliidide arv tõuseb 2600 peale, kuna Ilmasõja invaliide 3000 ümber on. Üldse on senini pensionidena invaliidide peale kulutatud ligemale 380 miljonit marka.

— Oktoobrikuu väliskaubanduses on sisseveol ülekaal 114,5 miljonit marka, kuid 10 kuu väliskaubandus 230 milj. margaga aktiivne.

— Järvamaa langenud kangelaste mälestamiskomitee otsustas ausamba püstitamise asemel ehitada ühiskondliku maja.

— Tartu ülikoolis on praegu 4651 üliõpilast. Meie sisse- ja väljaveotollid võetakse revidermisele. Muuseas kavatakse kaotada kõrged piirituse ja paberi väljaveotollid.

— Kirikumaade suurus määrati Riigikogu poolt lõplikult 50 hekt. peale kindlaks.

— Tartus avati teine arstiteaduslik näitus.

— Eesti vabaõhu-muuseum ehitatakse Kadriorgu.

— Üle koosseisu jäänud riigiteenijate vallandamine algab 16. detsembril.

— Eesti-Soome vahel kavatakse viisad kaotada. Sellekohased läbirääkimised algavad lähemal ajal.

Järgmine, käesoleva aasta viimane „Sõduri“ number ilmub 20. dets. s. a.

Miks peab ratsanik valimis sõites alati pehmet teed?

„Et tema kukkudes häda ei saaks, hra leitnant!“

Vene sõjaväeelust,

„Usu, Ivan, mina olen mustem kui sina.“ — „Väga õige, Semjon, see pole ka ime — sa teenid ju ka kaks aastat kauem sõjaväes kui mina.“
(„H kkapelritta“).

AJAKOHASED TUNTUD HEADUSES
RAADIO VASTUVÕTTE KOMPLEKTID,
KÕVENDAJAD, VALJULTRÄÄKIJAD
JNE. IGAS SUURUSES

RAADIO-INSENERI ERITEADLASE JUHATUS
AMATÖÖRIDELE JA APARAATIDE ISE-
EHITAJATELE SUUSÕNAL JA KIRJALIKULT

KAITSEVÄE OSADELE, KLUBIDELE JA
KAITSEVÄELASTELE SOODSAD MAK-
SUTINGIMUSED

TEHN. BÜROO „STANDARD ELECTRIC“ Ins. A. REINKE
RAARIO JA ELEKTRI TARBEASJADE
SPETSIAALÄRI

TALLINN, VALLI TÄN. 4 — TEL. 27-90

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja Sõdur, Tallinn, Uus tän. 10.